

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

GINAS AUGUSTINAITIS
(NUOLATINĖS STUDIJOS, BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS
PROGRAMA, PROGRAMOS VALSTYBINIS KODAS 621M90011)

**BENDRININKAVIMO POŽYMIAI LIETUVOS BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE:
TEORIJA IR TEISMŲ PRAKTIKA**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. dr. Tomas Girdenis

Vilnius, 2015

TURINYS

ĮVADAS	3
1. BENDRININKAVIMO OBJEKTYVIEJI POŽYMIAI	7
1.1. Kelių asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką.....	8
1.1.1. Nusikalstamos veikos subjekto požymiai	9
1.1.1.1. Nenustatyti bendrininkai.....	21
1.1.1.2. Juridinis asmuo kaip bendrininkavimo subjektas	27
1.2. Kelių asmenų nusikalstamos veikos bendrumas.....	30
1.2.1. Bendros veikos pasekmės.....	34
1.2.1. Priežastinis ryšys tarp bendros nusikalstamos veikos ir atsiradusių bendrų padarinių	37
2. BENDRININKAVIMO SUBJEKTYVIEJI POŽYMIAI	43
2.1. Susitarimas daryti nusikalstamą veiką	43
2.1.1. Susitarimo daryti nusikalstamą veiką forma	44
2.1.2. Susitarimo daryti nusikalstamą veiką momentas	45
2.1.3. Susitarimo daryti nusikalstamą veiką turinys	48
2.2. Bendrininkų tyčia.....	53
2.2.1. Bendrininkų tyčios intelektualinis elementas.....	58
2.2.2. Bendrininkų tyčios valinis elementas.....	60
2.3. Kiti subjektyvieji bendrininkavimo požymiai (motyvas, tikslas).....	61
IŠVADOS	64
PASIŪLYMAI	66
LITERATŪRA	67
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	74
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	75
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA (SUMMARY)	77
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ	78

IVADAS

Tiriama problema. Ar Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse¹ (toliau tekste – Baudžiamasis kodeksas) įtvirtinta bendrininkavimo instituto sampratos bei požymių teisinė reglamentacija yra pakankama šio instituto teisingam taikymui? Ar Lietuvos teismai, kvalifikuodami bendrininkavimą, daro klaidų dėl to, jog ne visuomet aiškiai ir visapusiškai ištiria ir įvertina šio instituto objektyviusius ir subjektyviusius požymius, kitaip tariant, ar Lietuvos teismų praktikoje suformuoto bendrininkavimo instituto objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių aiškinimo laikomasi nuosekliai?

Baigiamojo darbo aktualumas. Analizuojant nusikalstamumo reiškinių, galima pastebėti, jog jau pakankamai ilgą laiką nuo Lietuvos Respublikos Nepriklausomybės atgavimo aiškėja tendencija, kad grupiniai nusikaltimai sudaro beveik $\frac{1}{4}$ ² visų Lietuvos Respublikoje padaromų nusikaltimų. Tačiau iš tiesų kyla klausimas, ar visais atvejais grupiniuose nusikaltimuose dalyvavusius asmenis galima pripažinti *socius criminis*? Išoriškai, nesigilinant į baudžiamosios teisės doktriną ir praktiką, lyg ir atrodytų, kad visi asmenys grupėje padarę nusikaltimą laikomi bendrininkais. Toks kelių asmenų dalyvavimo darant nusikaltimą vertinimas visuomenėje nekelia didesnės nuostabos. Pripažįstama, kad bendrininkavimo institutą apskritai galima laikyti vienu iš pagrindinių baudžiamosios teisės institutų, kadangi jis yra vienas iš sudėtingiausių, ir kurio teisingas taikymas tiesiogiai sąlygoja kitų baudžiamosios teisės institutų, susijusių su nusikalstamos veikos kvalifikavimu, baudžiamosios atsakomybės sąlygomis, bausmės skyrimu, tinkamą taikymą.

1961 m. Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse³ (toliau tekste – 1961 m. Baudžiamasis kodeksas) įstatymo leidėjas tik sąlyginai apibrėžė bendrininkavimo sampratą, nurodydamas, jog tai yra tyčinis kelių asmenų dalyvavimas nusikaltimo padaryme, ir išsamiau nedetalizuodamas bendrininkavimo požymių. 2000 m. rugsėjo 26 d. Lietuvos Respublikos Seimui, priėmus naująjį Baudžiamąjį kodeksą, įstatymo leidėjas sukonkretino bendrininkavimo sampratą bei bandė aiškiai išskirti visus bendrininkavimo instituto požymius. Nors mokslinėje literatūroje iš esmės sutariama dėl pačios bendrininkavimo sampratos, tačiau tai niekaip neeliminuoja fakto, jog vis dar išskiriamas skirtingas bendrininkavimo instituto objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių aiškinimas ir taikymas. Pagrįstai kyla klausimas, kaip šie bendrininkavimo požymiai turėtų būti vertinami praktikoje ir ar dabartinis jų aiškinimas yra aktualus bei atitinkantis baudžiamosios teisės doktrinos realijas? Akivaizdu, jog minėtas

¹ “Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas,” *Valstybės žinios* 89, 2741 (2000), 24 straipsnis.

² Genovaitė Babachinaitė, “Šiuolaikinio registruoto nusikalstamumo Lietuvoje pagrindiniai bruožai,” *Jurisprudencija* 19, 4 (2012): 1629.

³ “Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas,” *Vyriausybės žinios* 18, 147 (1961).

klausimas yra aktualus, kadangi neteisingas bendrininkavimo požymių teisinis vertinimas gali pasunkinti asmens baudžiamąją atsakomybę ar sąlygoti netinkamą bausmės individualizavimą.

Minėta, jog Baudžiamajame kodekse įstatymo leidėjas sukonkretino bendrininkavimo sampratą bei bandė aiškiai išskirti visus bendrininkavimo instituto požymius. Tačiau verta pastebėti, jog šie požymiai apibrėžiami tik lakoniškai, platesnis jų aiškinimas paliktas teismui bei baudžiamosios teisės mokslininkams. Bendrininkavimo instituto specifika bei kompleksiskumas sąlygoja, kad šio instituto objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių ar jų sudedamųjų elementų aiškinimas ir taikymas teismų praktikoje ir doktrinoje yra nevienodas, o kartais net prieštaraujantis paties bendrininkavimo instituto prigimčiai. Atskleidus visų bendrininkavimo instituto požymių specifiką bei tarpusavio koreliaciją, panaudojant ne tik Lietuvos, bet ir užsienio valstybių mokslininkų išsakytas pozicijas, galima pasiūlyti tinkamą bendrininkavimo požymių visumos vertinimą ir jų taikymo variantą konkrečioje situacijoje.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis.

Bendrininkavimo institutas ir jį apibūdinantys požymiai stokoja tiek Lietuvos, tiek ir užsienio šalių šiuolaikinių baudžiamosios teisės mokslininkų, praktikų dėmesio. Šio instituto požymių analizė mokslinėje literatūroje ir teismų praktikoje apsiriboja neišsamiais, fragmentiškais komentarais, kurie nepateikia gilesnio bendrininkavimo instituto supratimo. Kelių asmenų dalyvavimo darant nusikaltimą ar nusikaltimus problema dažniausiai analizuojama per atskirus šio instituto elementus (bendrininkų rūšis, bendrininkavimo formas, bendrininkavimo ekscesą, tarpinio vykdymo problematiką ir pan.). Kaip minėta, tiek mokslinėje literatūroje, tiek formuojamoje teismų praktikoje galima rasti iš esmės skirtingų nuomonių bendrininkavimo instituto požymių taikymo klausimais, todėl dauguma teismų jurisprudencijoje kylančių problemų būtent ir yra susijusios su bendrųjų bendrininkavimo objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių taikymu.

Lietuvoje plačiausiai ir išsamiausiai bendrininkavimo instituto teorines ir praktines problemas mėgino nagrinėti prof. V. Piesliakas ir prof. J. Prapiestis. Prof. V. Piesliakas „Lietuvos baudžiamoji teisė“ knygos antroje dalyje pateikė trumpą bendrininkavimo objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių aprašymą ir teismų praktikos pavyzdžius. Panašias įžvalgas pateikė ir prof. J. Prapiestis Baudžiamojo kodekso komentare. Bendrininkavimo institutą ir jo požymius plačiau nagrinėjo rusų autoriai A. P. Kozlovas., V. S. Komisarovas, L. D. Jermakova. Iš šių autorių labiausiai akcentuotinas A. P. Kozlovas, kuris bendrininkavimo instituto analizei skyrė visą knygą „Bendrininkavimas: tradicija ir realybė“. Pastarasis autorius savo įžvalgose pateikė konstruktyvų bendrininkavimo instituto požymių vertinimą ir analizę, tačiau reikia atkreipti dėmesį, jog tam tikrais klausimais A. P. Kozlovo pozicija kardinaliai

skiriasi nuo doktrinoje suformuotų bendrųjų nuostatų, mokslininkas pateikia specifinį požiūrį į tam tikrus bendrininkavimo požymių elementus.

Analizuojant teismų praktiką, pastebima, jog teismai pakankamai dažnai deklaratyviai taiko bendrininkavimo instituto požymius, pateikdami bendrai žinomas formuluotes, net ir tais atvejais, kai atrodytų, jog konkreči situacija reikalauja konstruktyvesnės ir išsamesnės požymių analizės. Manytina, jog kelių asmenų dalyvavimo nusikalstamoje veikoje požymiai bei jų taikymas konkrečiose situacijose reikalauja kritiško žvilgsnio, kuris būtų paremtas ne tik teismų praktikos standartais, tačiau ir Lietuvos bei užsienio doktrinoje suformuota bendrininkavimo požymių analize. Todėl analizuojant bendrininkavimo požymius, šiame darbe bus atskleistas jų turinys, tarpusavio koreliacija.

Baigiamojo darbo reikšmė. Magistro baigiamajame darbe pateikiamos Lietuvos ir užsienio valstybių baudžiamosios teisės doktrinos bendrininkavimo instituto požymių sampratos bei teisinis vertinimas. Darbe taip pat analizuojama Lietuvos teismų praktika bendrininkavimo instituto taikymo klausimais, tuo pat metu atskleidžiant teismų praktikos nenuoseklumą ar net tam tikrais atvejais prieštaravimą doktrinai. Įvertinus kylančias problemas, darbe teikiami siūlymai, kaip galima kitaip vertinti ir tinkamai taikyti bendrininkavimo požymius. Be to, baigiamajame darbe analizuojamas galiojantis bendrininkavimo instituto teisinis reglamentavimas bei identifikuojamas jo nepakankamumas, dėl ko pateikiami Baudžiamojo kodekso bendrosios dalies straipsnių papildymo ir pakeitimo siūlymai.

Tyrimo tikslas. Pateikti kompleksinę bendrininkavimo instituto sampratos ir požymių turinio analizę, atsižvelgiant į tai, identifikuoti esamus instituto teisinio reguliavimo trūkumus bei praktinio taikymo spragas ir tai įvertinus pateikti teisinio reguliavimo tobulinimo rekomendacijas.

Tyrimo uždaviniai.

1. Išanalizuoti Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamosios teisės teorijoje suformuotus bendrininkavimo instituto požymius ir jų vertinimą;
2. Išanalizuoti ir įvertinti Lietuvos teismų praktikoje pateikiamą bendrininkavimo instituto požymių aiškinimą, įvertinant faktinių situacijų ir teorijos atitikimą ar neatitikimą;
3. Nustatyti bendrininkavimo instituto santykį bei ryšį su kitais betarpiškai su juo susijusiais baudžiamosios teisės institutais, pateikti jų atribojimo problemas, pasitaikančias teorijoje ir praktikoje;
4. Įvertinti bendrininkavimo instituto teisinio reglamentavimo pakankamumą, teisingam kelių asmenų bendrų veiksmų (neveikimo) kvalifikavimui.

Tyrimo metodika. Darbo metu naudojami sisteminės analizės, indukcinis – deducinis, lyginamasis metodai. Sisteminės analizės metodas leido nagrinėti tyrimo dalyką kaip sistemos dalį, t. y. bendrininkavimo instituto požymių tarpusavio sąveiką, ryšius, taip išryškinant probleminius aspektus, taip pat paties bendrininkavimo instituto ryšį su kitais baudžiamosios teisės institutais. Inducinio – deducinio pažinimo metodas buvo naudojamas apibendrinant atskirų informacijos šaltinių (baudžiamosios teisės mokslininkų nuomonių ir kt.), faktų (baudžiamųjų bylų medžiagos) empirinius duomenis ir formuojant bendro pobūdžio teorines nuostatas, konkrečias išvadas ir pasiūlymus. Lyginamojo metodo būdu buvo lyginamos įvairios mokslininkų nuomonės, Lietuvos ir užsienio valstybių baudžiamųjų įstatymų nuostatos bei doktrina.

Darbo struktūra. Baigiamąjį darbą sudaro įvadas, dvi dėstomosios dalys, išvados, pasiūlymai, literatūros sąrašas, anotacijos ir santraukos lietuvių bei anglų kalbomis.

Pirmoje darbo dalyje analizuojami bendrininkavimo objektyvieji požymiai. Objektyvieji požymiai išskaidyti į atskiras sistemos dalis, nagrinėjant kiekvieną bendrininkavimo objektyvųjį požymį atskirai, tačiau tuo pat metu atsižvelgiama ir jų visumą. Šioje darbo dalyje ne tik atskleidžiami bendrininkavimo objektyviųjų požymių elementai, bet ir analizuojamos kylančios problemos, susijusios su jų taikymu praktikoje. Taip pat trumpai aptariamas su bendrininkavimo institutu susijęs prisidėjimo prie nusikaltimo institutas, jų santykis bei atribojimo kriterijai.

Antroje darbo dalyje analizuojami subjektyvieji bendrininkavimo požymiai – kelių asmenų susitarimas daryti nusikalstamą veiką, bendrininkų tyčios turinys, bendrininkų veiksmų tikslai ir motyvai. Siekiant gilesnės analizės, nagrinėjant bendrininkų susitarimo požymį, išskirti trys jo elementai, t. y. susitarimo forma, susitarimo momentas ir susitarimo turinys. Didžiausias dėmesys buvo skiriamas susitarimo turiniui, kadangi tik tinkamas jo identifikavimas konkrečioje situacijoje leidžia pripažinti esant bendrininkavimą. Analizuojant ši susitarimo elementą neišvengiamai buvo paliesta bendrininkų eksceso problema. Nagrinėjant bendrininkų tyčios turinį, daugiausia dėmesio buvo skiriama netiesioginės tyčios galimumui bendrininkavimo atveju, taip pat paliesta ir neatsargaus bendrininkavimo problema.

Ginamieji teiginiai.

1. Esamas bendrininkavimo instituto teisinis reglamentavimas nėra tiksli ir pakankama priemonė tinkamai kelių asmenų, dalyvavusių padarant nusikalstamą veiką, veiksmų kvalifikacijai.
2. Bendrininkavimas nusikalstamoje veikoje galimas tik tuomet, kai visus bendrininkus sieja tiesioginė tyčia, t. y. visi bendrininkai vienodai suvokia savo veikos bendrumą ir nori bendrą tokios savo nusikalstamos veikos pasekmių.

1. BENDRININKAVIMO OBJEKTYVIEJI POŽYMIAI

2000 m. rugsėjo 26 d. Lietuvos Respublikos Seimui priėmus naująjį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą, įstatymo leidėjas sukonkretino bendrininkavimo sampratą bei aiškiai išskyrė visus bendrininkavimo požymius. Šiuo metu galiojančiame Baudžiamajame kodekse bendrininkavimas įvardijamas kaip tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių šio kodekso 13 straipsnyje nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką.⁴ Taigi galiojančiame baudžiamajame įstatyme įtvirtinta bendrininkavimo samprata suponuoja, kad bendrininkavimas laikytinas ypatinga nusikalstamos veikos padarymo forma,⁵ kadangi nusikalstamos veikos rezultatui pasiekti suvienijamos dviejų ar daugiau asmenų pastangos.⁶ Bendra, jungtinė kelių asmenų nusikalstama veikla⁷ determinuoja tvirtesnį psichologinį ryšį daryti, tęsti ir baigti nusikalstamą veiką.⁸ Taip pat suderinti kelių asmenų nusikalstami veiksmai potencialiai yra pavojingesni⁹ socialine prasme, kadangi sudaro galimybes bendrai veikiantiems asmenims padaryti pavojingesnes, sunkesnes bei sukeliančias didesnes neigiamas pasekmes nusikalstamas veikas, kurių vienas asmuo atitinkamoje situacijoje nepajėgtų padaryti.¹⁰

Nepaisant to, jog bendrininkavimas yra ypatinga nusikalstamos veikos padarymo forma, baudžiamosios teisės doktrinoje pažymima, jog bendrininkavimą, kaip ir bet kurią kitą nusikalstamos veikos padarymo formą, apibrėžia bei atskleidžia objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visetas.¹¹ Taigi, jeigu konkrečiu atveju nustatoma, kad darant nusikalstamą veiką dalyvavo ne vienas, o keli asmenys, tokiu atveju privalu įrodyti kiekvieno asmens padarytos veikos santykį ne tik su baudžiamojo įstatymo specialiojoje dalyje numatytos nusikalstamos veikos sudėties, tačiau ir su bendrininkavimo požymiais.¹² Atkreiptinas dėmesys, jog analogiškos pozicijos laikomasi ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje: „[...] pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tas asmuo, kurio padaryta veika atitinka baudžiamojo įstatymo nustatytą nusikalstamos veikos sudėtį (BK 2 straipsnio 4 dalis). Todėl, kaltinant bendrininkavimu darant ar padarius konkrečią nusikalstamą veiką, taip pat turi būti nustatyta tos veikos objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visuma. Ši visuma yra sudėtingesnė, palyginus su veikos požymiais, kai nusikalstamą veiką daro vienas asmuo. Pagrindžiant kaltininko baudžiamąją atsakomybę už

⁴ Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 1 dalis.

⁵ Armanas Abramavičius et al., *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis* (Vilnius: Eugrimas, 2003), 263.

⁶ Armanas Abramavičius et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004), 154.

⁷ Vytautas Piesliakas, *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga* (Vilnius: Justitia, 2008), 87.

⁸ Armanas Abramavičius et al., *op. cit.*, 154.

⁹ Armanas Abramavičius et al., *op. cit.* 5, 263.

¹⁰ Armanas Abramavičius et al., *op. cit.*, 154.

¹¹ *Ibid.*

¹² Vytautas Piesliakas, *op. cit.*, 88.

bendrininkavimą darant konkrečios rūšies nusikalstamą veiką, turi būti nustatyta ne tik nusikalstamos veikos, dėl kurios padarymo yra sujungiamos kelių asmenų pastangos, sudėtis, numatyta konkrečiame BK specialiosios dalies straipsnyje, bet kartu ir bendrininkavimo objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visuma, numatyta atitinkamose BK 24, 25 straipsnių nuostatose. Taigi kiekvieno bendrininkavimo atveju kaip atitinkamų požymių visuma turi būti konstatuota, be to, kad visi bendrininkai atitinka įstatyme nustatytus subjekto bendruosius (amžius, pakaltinamumas) ir (ar) specialiuosius (einamos pareigos, jų pobūdis) požymius, kad yra bent dviejų asmenų susitarimas veikti bendrai, kad kiekvienas bendrininkas suvokia, jog kėsina į tą patį objektą, taip pat supranta ir kitus bendrai daromos veikos sudėtis, numatytos BK specialiojoje dalyje, požymius.“¹³

Kaip matyti baudžiamosios teisės doktrinoje ir jurisprudencijoje, išskiriamos dvi bendrininkavimo požymių grupės – objektyvieji bei subjektyvieji bendrininkavimo požymiai, t. y. „[...] dviejų ar daugiau asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką; jų veikos bendrumas; susitarimas daryti nusikalstamą veiką kartu bei tyčios bendrumas, kai kiekvienas bendrininkas suvokia, kad daro nusikalstamą veiką ne vienas, o bendrai su kitu asmeniu (ar kitais asmenimis).“¹⁴ Rusų baudžiamosios teisės doktrinoje dar galima rasti objektyviųjų bendrininkavimo požymių skirstymą į kiekybinius (nusikalstamos veikos dalyvių daugetas) ir kokybinius (nusikalstamos veikos dalyvių veiklos bendrumas).¹⁵ Taigi toliau šiame skyriuje bus pateikiama jau nurodytų objektyviųjų bendrininkavimo požymių analizė.

1.1. Kelių asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką

Kaip jau buvo nurodyta, esminis bendrininkavimo objektyviają pusę apibūdinantis požymis yra būtent kiekybinis – nusikalstamoje veikoje dalyvaujančių asmenų daugetas. Šis požymis reiškia, jog mažiausias nusikalstamoje veikoje dalyvaujančių asmenų skaičius turi būti bent du asmenys. Kita vertus, reikia pabrėžti, jog ne kiekvienas toks asmuo, dalyvavęs nusikalstamos veikos padaryme, gali būti pripažintas bendrininkavimo subjektu padarant šią nusikalstamą veiką.

¹³ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-316-699/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1071330>

¹⁴ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-289-693/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1052967>

¹⁵ Aleksej Ivanovich Rarog et al., *Ugolovnoe pravo Rossii. Obshhaja chast. 3-e izd.* [Russian criminal law. General part. 3rd ed.] (Moskva: Eksmo, 2009), 198.

1.1.1. Nusikalstamos veikos subjekto požymiai

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas bylas, kuriose sprendžiamas ir bendrininkavimo instituto taikymo klausimas, ne kartą yra nurodęs, jog „[...] kiekvieno bendrininkavimo atveju kaip atitinkamų požymių visuma turi būti konstatuota ir tai, kad visi bendrininkai atitinka įstatyme nustatytus subjekto požymius [...]“.¹⁶ Taigi, atsižvelgiant į Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 1 dalyje pateiktą bendrininkavimo definiciją, bendrininku iš esmės gali būti pripažintas tik fizinis asmuo, sulaukęs amžiaus, nuo kurio galima asmens baudžiamoji atsakomybė, bei sugebantis suvokti savo veiksmus bei juos valdyti (esantis pakaltinamas).¹⁷

Sprendžiant klausimą, ar konkretus asmuo yra sulaukęs amžiaus, nuo kurio jam kyla baudžiamoji atsakomybė, ir atitinkamai, ar jis gali būti laikomas bendrininkavimo subjektu, būtina atsižvelgti į Baudžiamojo kodekso 13 straipsnyje įtvirtintą teisinį reglamentavimą. Įstatymų leidėjas minėto straipsnio dispozicijoje įtvirtino dvi amžiaus ribas, kurių sulaukus laikoma, jog fizinis asmuo yra pajėgus suvokti savo padarytos veikos pavojingumą ir taip pat gali už šią veiką atsakyti baudžiamojo įstatymo nustatyta tvarka. Bendroji amžiaus riba, nuo kurios asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje numatytas nusikalstamas veikas yra 16 metų, t. y. šio amžiaus sulaukęs asmuo gali būti atsakingas už visus¹⁸ baudžiamajame įstatyme numatytus nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus, taip pat už pasikėsinimą, rengimąsi padaryti sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, įskaitant ir nusikalstamas veikas padarytas bendrininkaujant.¹⁹ O Baudžiamojo kodekso 13 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta specialioji norma Baudžiamojo kodekso 13 straipsnio 1 dalies atžvilgiu, kuri nustato antrąją amžiaus ribą, nuo kurios asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Asmenys, kuriems iki pavojingos veikos padarymo yra suėję 14 metų, taip pat gali būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn, tačiau tik už nusikaltimus, kurių baigtinis sąrašas yra numatytas būtent Baudžiamojo kodekso 13 straipsnio 2 dalyje.

Šiuo atveju sisteminė – loginė Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio bei 13 straipsnio analizė leidžia daryti išvadą, jog tais atvejais, kai nusikalstamoje veikoje dalyvaujančių asmenų amžius skirtingas, t. y. kai nusikalstamą veiką atlieka Baudžiamojo kodekso 13 straipsnyje

¹⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-163-648/2015,“ prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/Default.aspx?id=20&item=doc&aktoid=1006667#>

¹⁷ Armanas Abramavičius et al., *supra* note 5, 264.

¹⁸ Baudžiamajame kodekse yra numatyta nusikalstamų veikų sudėčių, kurios sukonstruotos taip, jog nusikalstamos veikos subjekto atsakomybė gali būti sąlygojama jo pilnametystės, pavyzdžiui Baudžiamojo kodekso 159 straipsnis, 160 straipsnis ir kt.

¹⁹ Armanas Abramavičius et al., *supra* note 6, 100.

nurodyto amžiaus sulaukę ir minimalios amžiaus ribos, nuo kurios gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, nesulaukę asmenys, pripažinti asmenis bendrininkais galima tik tuomet, kai bent du šios nusikalstamos veikos dalyviai atitinka nusikalstamos veikos subjektui keliamą minimalaus amžiaus ribos reikalavimą. Atsižvelgiant į tai, negalima pripažinti bendrininkavimu tų atvejų, kai iš kelių nusikalstamos veikos dalyvių tik vienas dalyvis gali būti laikomas nusikalstamos veikos subjektu.

Tokios nuostatos laikomasi ir Lietuvos teismų praktikoje. Kauno apygardos teismas 2015 m. kovo 13 d. pagal vieno iš nuteistųjų apeliacinį skundą priėmė naują nuosprendį baudžiamojoje byloje, kurioje būtent ir nagrinėjo atvejį, atitinkantį anksčiau padarytą išvadą. Baudžiamojoje byloje apeliacine tvarka nagrinėdamas nuteistojo E. Ž. apeliacinį skundą dėl Kauno apylinkės teismo 2014 m. lapkričio 19 d. nuosprendžio, kuriuo E. Ž. pripažintas kaltu ir nuteistas pagal Baudžiamojo kodekso 284 straipsnio 1 dalį ir pagal Baudžiamojo kodekso 138 straipsnio 2 dalies 8 punktą, Kauno apygardos teismas nustatė, jog *„E. Ž. pagal BK 138 straipsnio 2 dalies 8 punktą nuteistas už tai, kad, veikdamas bendrininkų grupe su V. B., taip pat su BK 13 straipsnyje nustatyto amžiaus nesulaukusių asmeniu – mažamečiu N. B., gim. 1998 m., 2012-10-24 apie 20 val. viešoje vietoje [...] tyčia, dėl chuliganiškų paskatų, bendrais veiksmais, panaudojus fizinį smurtą, nesunkiai sutrikdė nukentėjusiojo A. S. sveikatą, [...] E. Ž. nuteistas pagal BK 284 straipsnio 1 dalį už tai, kad veikdamas bendrininkų grupe su V. B., taip pat su BK 13 straipsnyje nustatyto amžiaus nesulaukusių asmeniu – mažamečiu N. B., gim. 1998 m., 2012-10-24 apie 20 val. viešoje vietoje – [...] tyčia, dėl chuliganiškų paskatų, viešoje vietoje vartodami necenzūrinčius žodžius, elgdami išūiliai ir demonstruodami nepagarbą aplinkiniams, konflikto metu inicijavo fizinį smurtą prieš A. S., o po to bendrais veiksmais panaudojo fizinį smurtą, dėl ko buvo nesunkiai sutrikyta nukentėjusiojo A. S. sveikata, tokiu būdu sutrikdė viešąją tvarką.“*²⁰

Apeliacinės instancijos teismas išnaginėjęs bylą konstatavo, jog *„nagrinėjamu atveju pirmosios instancijos teismas nustatė, kad V. B. BK 138 straipsnio 2 dalies 8 punkte ir 284 straipsnio 1 dalyje numatytas nusikalstamas veikas padarė veikdamas bendrininkų grupe su E. Ž. ir pripažino tai nuteistojo V. B. atsakomybę sunkinančia aplinkybe (BK 60 straipsnio 1 dalies 1 punktas). [...] Bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme nustatyta, kad E. Ž. šių veikų padarymo metu nebuvo sulaukęs tokio amžiaus, nuo kurio atsiranda atsakomybė pagal BK 138 straipsnio 2 dalies 8 punktą ir 284 straipsnio 1 dalį. Taigi jis negali būti laikomas bendrininku V. B. padarant šias nusikalstamas veikas. Įvertinus šias aplinkybes, daroma išvada, kad apylinkės teismas nepagrįstai pripažino, kad V. B. nusikalstamas veikas padarė veikdamas*

²⁰ „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-243-579/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1017624>

*bendrininkų grupe, ir šią aplinkybę be pagrindo pripažino V. B. atsakomybę sunkinančia aplinkybe.*²¹

Kita vertus, jei vienas iš nusikalstamos veikos dalyvių neturi subjekto požymių (yra nepakaltinamas ar nesulaukęs tinkamo amžiaus),²² tokiu atveju susiduriama su specifine problema. Kaip jau nurodyta anksčiau, Baudžiamojo kodekso 24 straipsnyje įtvirtinta, jog bendrininkavimu pripažįstama tik tyčinė bendra dviejų ar daugiau nusikalstamos veikos subjektų pavojinga bei socialiai žalinga veikla. Ši nuostata išreiškia fundamentalų bendrininkavimo principą – esant tik vienam nusikalstamos veikos dalyviui, kuris turi subjekto požymius, bendrininkavimas neįmanomas, o tai reiškia, kad tokiais atvejais lyg ir negalima apskritai kalbėti apie bendrininkavimo institutui priskiriamas sąvokas bei kategorijas. Tačiau baudžiamosios teisės doktrinoje ir jurisprudencijoje situacija kitokia.

Minėta situacija, kai asmuo nusikalstamos veikos padarymui bei jos rezultatui pasiekti pasitelkia asmenis, nesuvokiančius savo veiksmų esmės ar negalinčius jų valdyti arba nesulaukusius Baudžiamojo kodekso 13 straipsnyje nustatyto amžiaus, baudžiamosios teisės teorijoje vadinama tarpiniu vykdymu.²³ Vadovaujantis šia tarpinio vykdymo teorija, baudžiamojon atsakomybėn kaip tiesioginis nusikalstamos veikos vykdytojas traukiamas tik tas asmuo, kuris realizavo nusikalstamos veikos sudėtį per kitą asmenį. Tai suponuoja, jog asmuo, kuris nežinodamas prisidėjo prie nusikalstamo tikslo realizavimo, baudžiamojon atsakomybėn nėra traukiamas.²⁴ Tokios pozicijos laikosi ir įstatymų leidėjas, Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 3 dalyje įtvirtinęs, jog vykdytojas yra asmuo, nusikalstamą veiką padaręs pats arba pasitelkęs nepakaltinamus asmenis arba nesulaukusius šio kodekso 13 straipsnyje nustatyto amžiaus asmenis, arba kitus asmenis, kurie dėl tos veikos nėra kalti.

Reikia atkreipti dėmesį, jog dėl jau aukščiau nurodytos bendrininkavimo aksiomos – bendrininkavimas galimas, tik tuo atveju, kai bent du nusikalstamos veikos dalyviai turi subjekto požymius²⁵ – tarpinio vykdymo teorija, o tiksliau, tarpinio vykdymo reglamentavimo inkorporavimas į bendrininkavimo institutą reguliuojančias Baudžiamojo kodekso nuostatas baudžiamosios teisės doktrinoje susilaukia pakankamai daug kritikos.

Tarpinio vykdymo problemą nagrinėjęs Jonas Kačerauskas šios problemos atsiradimą Lietuvoje tiesiogiai siejo su 1961 m. Baudžiamojo kodekso 18 straipsnio 3 dalimi, kuri,

²¹ “Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 13 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1A-243-579/2015,” prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1017624>

²² Tomas Girdenis ir Aurelijus Gutauskas ir Pavelas Kujalis, *Baudžiamoji teisė. Metodinė priemonė* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 26.

²³ Armanas Abramavičius et al., *supra* note 6, 160.

²⁴ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-363/2014,” prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/870905>

²⁵ Andrej Petrovich Kozlov, *Souchastie: tradicii i realnost* [Complicity: tradition and reality] (Sankt-Peterburg: Juridichskij centr Press, 2001), 103.

apibrėždama vykdytoją, nurodė, jog vykdytoju laikomas asmuo, betarpiškai padaręs nusikaltimą. Tokios vykdytojo sąvokos įtvirtinimas 1961 m. Baudžiamajame kodekse reiškė, kad vykdytoju galėjo būti pripažintas tik toks asmuo, kuris pats („savo rankomis“ ir jėgomis) realizuodavo visus arba bent dalį nusikaltimo objektyviųjų požymių. Esant įtvirtintai tokiai vykdytojo sampratai, baudžiamojon atsakomybėn negalėjo būti traukiamas asmuo, kuris nusikaltimo įgyvendinimui pasinaudojo baudžiamojon atsakomybėn netraukiamu asmeniu, kadangi 1961 m. Baudžiamojo kodekso 18 straipsnio 3 dalis tokios veikimo galimybės nenustatė. Ši problema buvo sprendžiama tik teoriniame baudžiamosios teisės lygmenyje – vykdytoju pripažįstant ir tą asmenį, kuris nusikalstamą rezultatą pasiekė pasinaudodamas asmenimis, nesuvokiančiais savo veiksmų esmės arba negalinčiais jų valdyti, arba nesulaukusiais amžiaus, nuo kurio galimas baudžiamosios atsakomybės taikymas. Įstatymo lygmeniu problema išspręsta tik 2000 m. Baudžiamajame kodekse, į Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 3 dalį įtraukus nurodytus atvejus.²⁶ Tačiau manytina, kad tokiu būdu tarpinio vykdymo problema išspręsta tik sąlyginai.

Doktrinoje pažymima, jog situacija, kai nusikalstamos veikos dalyviai yra tik vienas vykdytojas ir jo panaudojami asmenys, neturintys nusikalstamos veikos subjekto požymių, arba asmenys, kurie dėl kartu su vykdytoju padarytos veikos nėra kalti, negali būti vertinama kaip bendrininkavimas.²⁷ Taigi darytina išvada, jog tarpinio vykdymo instituto negalima sieti su bendrininkavimo institutu, jų tapatinti ar kildinti vieną iš kito.²⁸ Kadangi bendrininkavimo nėra, kai iš kelių nusikalstamos veikos dalyvių tik vienas turi subjekto požymius, grįžtama prie anksčiau padarytos išvados, jog tokiu atveju negalima kalbėti ne tik apie bendrininkavimą apskritai, tačiau ir bendrininkavimo institutui priskiriamas sąvokas bei kategorijas, tokias kaip vykdytojas. J. Kačerauskas, remdamasis Rusijos baudžiamosios teisės mokslininkų nuomone, nurodo, jog terminas *nusikaltimo vykdytojas* gali būti vartojamas tik tada, kai kalbama apie bendrininkavimą. Tais atvejais, kai nusikaltime dalyvauja tik vienas asmuo, negalime kalbėti apie vykdytoją – tokiu atveju individualiai veikiantis asmuo turi būti pripažintas tik nusikalstamos veikos subjektu.²⁹

Šiuo metu galiojančiame Baudžiamajame kodekse, greta pateiktos bendrininkavimo sampratos, įstatymų leidėjas tame pačiame straipsnyje įtvirtino ir bendrininkų rūšis. Taigi loginė – sisteminė šio straipsnio turinio analizė leidžia manyti, jog įstatymų leidėjas, įteisindamas tarpinio vykdymo teoriją Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio dalyje, galvojo apie kelis bendrai veikiančius asmenis, net ir tuo atveju, kai yra tarpinis vykdymas. Tokiu būdu sugretindamas

²⁶ Jonas Kačerauskas, „Tarpinio vykdymo problema Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse,“ *Jurisprudencija* 53, 45 (2004): 6.

²⁷ Armanas Abramavičius et al., *supra* note 6, 160.

²⁸ Jonas Kačerauskas, *op. cit.*, 7.

²⁹ *Ibid.*

tarpinį vykdymą su vykdytojo atliekama nusikalstama veika³⁰, įstatymų leidėjas, manytina, pasielgė netinkamai.

Šiuo atveju Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas tarpinio vykdymo apibūdinimas vykdytojo apibrėžime formuoja klaidingą nuomonę, jog asmuo, nusikalstamoje veikoje pasinaudojęs netraukiamais baudžiamojon atsakomybėn asmenimis, yra vykdytojas. Tarpinio vykdymo situacijoje asmens pripažinimas vykdytoju priklauso nuo to, ar šalia tokio asmens (tarpinio vykdytojo) yra kitas bendrininko subjekto požymius atitinkantis asmuo, t. y. egzistuoja bendrininkavimo situacija.³¹ Atsižvelgiant į tai, galima prieiti prie išvados, jog tarpinio vykdymo instituto reglamentavimas bendrininkavimo instituto nuostatose iš esmės nėra galimas.³² Galimą šios problemos sprendimo būdą pasiūlė mokslininkas A. P. Kozlovas, kuris išsamiai nagrinėjo bendrininkavimą institutą. Anot šio mokslininko, vykdytojo kaip bendrininko ir vykdytojo kaip individualiai veikiančio arba panaudojančio asmenis, kurie neturi nusikalstamos veikos subjekto požymių arba kurie nėra kalti dėl padarytos nusikalstamos veikos, sampratų sutapatavimo problema galima išspręsti baudžiamajame įstatyme įtvirtintus vykdytojo definiciją, kuri apibrėžtų jį kaip individualiai, ir kaip bendrai su kitais asmenimis, turinčiais nusikalstamos veikos subjekto požymius, veikiančią nusikalstamos veikos dalyvį.³³

Tokį A. P. Kozlovo siūlymą puikiai iliustruoja Latvijos Respublikos bei Suomijos Respublikos baudžiamieji įstatymai. Priešingai nei Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, Latvijos Respublikos baudžiamajame kodekse vykdytojo apibrėžimui išskiriamas atskiras straipsnis. Pagal Latvijos Respublikos baudžiamojo kodekso 17 straipsnį, vykdytoju pripažįstamas asmuo, kuris tiesiogiai padarė nusikalstamą veiką arba pasitelkė asmenis, kurie pagal šį kodeksą negali būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn.³⁴ Suomijos Respublikos baudžiamajame kodekse tarpinio vykdytojo samprata apibrėžiama net visai kitame straipsnyje nei vykdytojo samprata. Vadovaujantis Suomijos Respublikos baudžiamojo kodekso 5 skyriaus 4 skirsnio nuostatomis, asmuo baudžiamas kaip vykdytojas, jei jis padarė tyčinį nusikaltimą, pasinaudodamas asmeniu (tarpininku), kuris pagal šį nusikaltimą negali būti baudžiamas dėl baudžiamosios atsakomybės taikymo negalimumo arba dėl jo tyčios nebuvimo, arba dėl kitos priežasties, susijusios su baudžiamosios atsakomybės taikymo sąlygų nebuvimu.³⁵ Abu šie

³⁰ Jonas Kačerauskas, *supra* note 26, 7.

³¹ *Ibid.*

³² Toks tarpinio vykdymo reglamentavimas bendrininkavimo instituto normose įtvirtintas ne tik Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, tačiau taip pat Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso 33 straipsnio 2 dalyje, Ukrainos Respublikos baudžiamojo kodekso 27 straipsnio 2 dalyje bei Moldovos Respublikos baudžiamojo kodekso 42 straipsnio 2 dalyje ir kt.

³³ Andrej Petrovich Kozlov, *supra* note 25, 104.

³⁴ „Krimināllikums“, *Latvijas Vēstnesis*, 199/200, 1260/1261 (1998), prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/19>

³⁵ “The Criminal Code of Finland,” Ministry of Justice, Finland, 39/1889 (amendments up to 927/2012 included), prieiga per internetą: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

baudžiamieji įstatymai bendrininkų rūšis, patį bendrininkavimą ir jo formas bei tarpinio vykdymo institutą reglamentuoja atskiruose straipsniuose. Dėl tokio minėtų valstybių įstatymo leidėjo sprendimo, tarpinio vykdymo institutas tampa savarankišku ir nesusijusiu su bendrininkavimo institutu, tačiau nepaisant to, visgi išlieka galimybė asmenį, realizavusį nusikalstamos veikos sudėties požymius, kartu su kitais nusikalstamos veikos dalyviais, turinčiais nusikalstamos veikos subjekto požymius, ir asmenį, pasinaudojusį kitais asmenimis, kurie negali būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn, vadinti vykdytoju, t. y. išlieka galimybė vykdytoją laikyti ir kaip individualiai ir kaip bendrai su kitais nusikalstamos veikos dalyviais veikiantį asmenį.

Iš esmės nurodyto problemos sprendimo modelio įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme būtų tarpinė grandis tarp dviejų pasaulyje labiausiai paplitusių bendrininkų sampratų³⁶ reglamentavimo. Šiuo metu Baudžiamajame kodekse neįtvirtinta nei siauroji bendrininkavimo koncepcija, nei anksčiau aptartas tarpinio vykdymo instituto atskyrimo nuo bendrininkavimo instituto reglamentuojančių teisės normų modelis, todėl, atsižvelgiant į tai, manytina, jog svarstytinas klausimas dėl Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 3 dalies keitimo, t. y. vykdytojo sampratos reglamentavimą išskirti atskirame straipsnyje, tokiu būdu leidžiant vykdytoją, kaip nurodo A. P. Kozlovas, apibrėžti kaip individualiai ir kaip kartu su kitais nusikalstamos veikos dalyviais veikiantį asmenį. Nepakeitus nepakankamai tikslios tarpinio vykdymo įteisinimo vietos Baudžiamajame kodekse,³⁷ baudžiamosios teisės doktrinoje ir jurisprudencijoje tuo atveju, kai keli asmenys bendrai padaro nusikalstamą veiką ir tik vienas iš jų atitinka nusikalstamos veikos subjekto požymius, tokio asmens įvardijimui turėtų būti vartojama ne vykdytojo sąvoka, o nusikalstamos veikos subjekto sąvoka.

Nagrinėjant tarpinio vykdymo institutą buvo užsiminta, jog bendrininkai turi atitikti ne tik amžiaus kriterijų, tačiau taip pat ir pakaltinamumo kriterijų. Kaip ir baudžiamosios teisės subjektu, taip ir bendrininku gali būti tik sąmoningas, normalios psichikos žmogus, kadangi

³⁶ Plačioji bendrininkavimo samprata, bendrininkais laiko visas mums žinomas bendrininkų rūšis: kurstytoją, organizatorių, padėjėją bei, žinoma, vykdytoją (bendravykdytoją). Pastaroji bendrininkų koncepcija paprastai įtvirtinta daugumos Rytų Europos šalių baudžiamuosiuose kodeksuose, kaip antai jau minėta: Rusijos Federacijos baudžiamojo kodekso 33 straipsnis, Ukrainos Respublikos baudžiamojo kodekso 27 straipsnis, Moldovos Respublikos baudžiamojo kodekso 42 straipsnis ir kt. Siauroji bendrininkų koncepcija bendrininkais laiko visas kitas bendrininkų rūšis, išskyrus vykdytoją (bendravykdytoją). Ši koncepcija įtvirtinta daugumoje bendrosios teisės sistemos šalyse, pavyzdžiui, daugumoje Jungtinių Amerikos Valstijų vietiniuose „baudžiamuosiuose kodeksuose“, taip pat Jungtinės Karalystės 1861 m. Bendrininkų ir kurstytojų įstatymo 8 skirsnyje. Kaip bebūtų keista, tokia bendrininkų samprata įtvirtinta ir Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamajame kodekse. Vokietijos baudžiamoji teisinė doktrina, išskiria dvi bendrininkavimo formas (kategorijas): 1) nusikaltimo vykdymą (*täterschaft*); 2) dalyvavimą nusikaltime (kurstymą, padėjimą (*teilnahme*)). Būtent antroji iš aukščiau nurodytų kategorijų – kurstymas ir padėjimas, Vokietijos teisinėje doktrinoje laikoma bendrininkavimu. Michael Bohlander, *Principles of German Criminal Law* (Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2009), 153-167; Johannes Wessels, *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis* (Vilnius: Eugrimas, 2003), 161.

³⁷ Jonas Kačerauskas, *supra* note 26, 12.

baudžiamojo poveikio priemonės gali pasiekti savo tikslą tik tuo atveju, jei jos taikomos asmeniui, turinčiam normalius psichinius gebėjimus, galinčiam laisvai orientuotis aplinkoje, suprasti savo poelgių esmę, numatyti jų padarinius ir, be abejo, sąmoningai pasirinkti savo elgesio variantą.³⁸ Iš esmės dėl paties nepakaltinamumo bendrininkavimo atveju didesnių klausimų nekyla, kadangi, kaip jau minėta, toks asmuo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, todėl tokiu atveju nebelieka ir paties bendrininkavimo, o susiduriama su jau anksčiau aptarta tarpinio vykdymo situacija.

Kita vertus, atkreiptinas dėmesys, jog Baudžiamajame kodekse greta nepakaltinamumo sąvokos yra įtvirtinta ir riboto pakaltinamumo sąvoka. Tačiau, priešingai nei pripažinus asmenį nepakaltinamu, riboto pakaltinamumo atveju jis neturi jokios įtakos nusikalstamos veikos sudėčiai ir galimybei patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn.³⁹ Kadangi riboto pakaltinamumo atveju baudžiamoji atsakomybė nėra eliminuojama, tai suponuoja išvadą, jog neišnyksta ir bendrininkavimo situacija. Tokio atvejo pavyzdžių randama ir Lietuvos teismų praktikoje: „*P. J. ir V. G. nuteisti už tai, kad 2006-12-09 apie 21 val., [...] sodo bendrijoje [...], būdami apsvaigę nuo alkoholio, veikdami bendrininkų grupe, taip pat ir su asmeniu, kurio atžvilgiu ikiteisminis tyrimas nutrauktas, P. J. pridėjus I. Š. virtuvinį peilį prie kaklo ir pagrasinus jį papjauti, po to vieną kartą smogus kėde nukentėjusiajai į galvos sritį, ne mažiau kaip septynis kartus rankomis ir kojomis sudavus pastarajai į galvą bei įvairias kūno vietas, taip padarant I. Š. nežymų sveikatos sutrikdymą [...], po ko P. J. ne mažiau kaip penkis kartus rankomis ir kojomis smogus lovoje gulinčiam A. L. į veido sritį ir įvairias kūno vietas ir nežymiai jį sužalojus, padarant jam galvos sumušimą su minkštųjų audinių paburkimu, odos nubrozdinimu, muštine žaizda viršugalvio kairėje, minkštųjų audinių paburkimu pakaušio dešinėje, poodine kraujosruva kairės akies apatiniame voke – vokų išoriniame kampe, poodines kraujosruvas kairės plaštakos nugariniame paviršiuje, kairiame žaste, krūtinės ląstos kairės pusės sumušimą, bendrais veiksmais pagrobė E. A. priklausančio turto už 885 Lt, P. G. priklausančio turto už 100 Lt, I. Š. priklausančio turto už 107 Lt bei A. L. priklausančio turto už 10 Lt. Tokiu būdu P. J. ir V. G., panaudodami peilį bei fizinį smurtą, pagrobė svetimą turtą.*“⁴⁰ P. J. Nesutikdamas su pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu, pateikė apeliacinį skundą, prašydamas nuosprendį panaikinti, nes „[...] yra psichiškai nesveikas, nepajėgus pilnai kontroliuoti savo veiksmus, yra nenusipėjamo charakterio ir proto, ne kartą gydėsi, todėl jam reikia skirti psichiatrinę ekspertizę. Tai, ką padarė nusikaltimų metu, laiko kvailu, psichinės būklės įtakotu poelgiu, todėl mano, kad dėl savo psichinės sveikatos būklės negali atsakyti pagal

³⁸ Vytautas Piesliakas, *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga* (Vilnius: Justitia, 2009), 341.

³⁹ *Ibid.*, 346.

⁴⁰ „Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-88-557-2009,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/99356>

baudžiamąjį įstatymą [...].⁴¹ Apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas bylą, nustatė, jog „[...] ikiteisminio tyrimo metu nuteistajam buvo atlikta ambulatorinė teismo psichiatrinė ekspertizė, kurios metu nustatyta, kad P. J. nuo vaikystės yra nustatytas lengvas protinis atsilikimas. P. J. psichinė būseną ir šiuo metu atitinka lengvo protinio atsilikimo kriterijus. 2006-12-09 plėšimo padarymo metu P. J. galėjo suprasti savo veiksmų esmę, bet dėl konkretaus mąstymo, primityvių emocijų, blogos impulsų kontrolės veiksmų valdymas buvo apsunkintas [...].“ Tačiau teismas motyvuodamas savo išvadą pažymėjo, kad „[...] BK 18 str. 2 d. numato, kad asmuo, padaręs baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą ir teismo pripažintas ribotai pakaltinamu, atsako pagal baudžiamąjį įstatymą, tačiau bausmė jam gali būti švelninama remiantis BK 59 str. arba jis gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės. Pagal to paties straipsnio 3 d. asmuo, padaręs sunkų arba labai sunkų nusikaltimą ir teismo pripažintas ribotai pakaltinamu, atsako pagal baudžiamąjį įstatymą, tačiau bausmė jam gali būti švelninama remiantis BK 59 str. [...]. P. J. padarė tris tyčinius nusikaltimus, du iš jų sunkius, vieną apysunkį. Visi šie nusikaltimai yra smurtiniai, padaryti brutaliai smurtaujant prieš nukentėjusiuosius, jų esmė yra pakankamai suprantama net ir ribotai pakaltinamam asmeniui (beje, ekspertai nenustatė rimtesnių P. J. aplinkos suvokimo defektų, nustatytas tik apsunkintas gebėjimas valdyti savo veiksmus). Aplinkybę, kad P. J. šių nusikalstamų veikų padarymo metu buvo ribotai pakaltinamas, apylinkės teismas pripažino lengvinančia jo atsakomybę, kas savo ruožtu nulėmė mažesnių už sankcijos vidurkį bausmių paskyrimą. Pažymėtina, kad P. J. visus jam inkriminuotus nusikaltimus padarė, būdamas girtas, savo noru vartodamas alkoholį ir dėl šios priežasties tapdamas tam tikros psichinės būsenos, kai susilpnėja veiksmų stabdymo ir savikontrolės procesai, atsiranda laikini psichikos pakitimai. Ši aplinkybė duoda pagrindą daryti išvadą, kad P. J. gebėjimas tinkamai valdyti savo veiksmus nusikaltimų metu buvo apsunkintas ne tik objektyvių priežasčių – tam tikrų jo psichikos sutrikimų, tačiau ir į tai nukreipto tyčinio valingo nuteistojo elgesio – svaiginimosi alkoholiu. Paminėtų aplinkybių visuma patvirtina, kad pirmosios instancijos teismas pakankamai įvertino riboto pakaltinamumo kriterijus atitinkančią P. J. psichinės sveikatos būklę, dar labiau švelninti nuteistojo padėtį, motyvuojant jo ribotu pakaltinamumu, kolegija nemato pagrindo.⁴²

Analizuojant bendrininkavimo subjektui keliamus požymius, susiduriama su tuo, jog Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsniuose taip pat yra sudėčių, kuriose nurodoma, kad vykdytojas, be bendrųjų nusikalstamos veikos subjekto požymių, turi atitikti ir specialiuosius subjekto požymius.⁴³ Nors specialaus vykdymo problematika yra labiau sietina su bendrininkų

⁴¹ „Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-88-557-2009,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/99356>

⁴² *Ibid.*

⁴³ Armanas Abramavičius et al., *supra* note 5, 273.

rūšių, jų atribojimo nagrinėjimo dalyku, t. y. atskira bendrininkavimo instituto dalimi, kuri nėra šios baigiamojo darbo tikslinis nagrinėjimo objektas, tačiau atsižvelgiant į tai, jog darbe analizuojami visiems bendrininkams keliami bendrininkavimo subjekto požymiai, manytina, jog tikslinga trumpai paanalizuoti ir specialaus vykdytojo problematiką. Specialaus vykdytojo problematika bendrininkavimo institutui apskritai svarbi tuo, jog nagrinėjant bendrininkavimo institutą, kyla klausimas, ar kiti bendrininkai taip pat turi atitikti šiuos specialiuosius subjekto požymius? Juk, jei bendrininkai neatitinka subjekto požymių, negalima kalbėti apie bendrininkavimą ar net tam tikrais atvejais ir apie baudžiamąją atsakomybę apskritai.

Lietuvos baudžiamosios teisės teorijoje iš esmės apsiribojama teze, kad tokiais atvejais kiti nusikalstamos veikos bendrininkai privalo atitikti tik bendruosius Baudžiamojo kodekso 13 straipsnyje numatytus nusikalstamos veikos subjekto požymius, t. y. tik nusikalstamos veikos vykdytojas privalo atitikti ir bendruosius, ir specialiuosius subjekto požymius. Tokią nuostatą liudija ir teismų praktika.⁴⁴

Nuomonė, jog nusikalstamos veikos, padarytos bendrininkaujant, vykdytoju gali būti pripažįstamas tik toks veikos dalyvis, kuris atitinka tiek bendruosius, tiek ir specialiuosius požymius, kelia pagrįstų abejonių. Bendroji taisyklė, kuri įtvirtinta net teismų praktikoje, yra ta, jog konstatavus, kad bendrais veiksmais asmenys realizavo bent dalį bendros nusikalstamos veikos sudėties objektyviųjų požymių, laikoma, kad tokie asmenys veikė kaip bendravykdytojai.⁴⁵ Taip pat baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje priimta laikyti, jog nusikaltimo vykdytojais gali būti ir tie bendrai veikiantys asmenys, kurie, nors tiesiogiai neatlieka nusikalstamos veikos sudėtyje aprašytų veiksmų, bet tuo pačiu metu, būdami kartu su kitais vykdytojais nusikalstamos veikos darymo vietoje, tiesiogiai jiems suteikia būtiną pagalbą – palaužia nukentėjusiojo pasipriešinimą ar neleidžia jam pabėgti, šalina kliūtis ir pan.⁴⁶ Atrodytų, jog pateikta taisyklė yra visiškai aiški, bet toliau pateikiamas teismų praktikos pavyzdys kategoriškai prieštarauja jai, kas būtent ir sukelia pagrindą abejoti, jog vykdytoju gali būti laikomas tik tas asmuo, kuris atitinka ir bendruosius, ir specialiuosius nusikalstamos veikos subjekto požymius.

„R. M. ir R. R. nuteisti už tai, kad laikotarpiu nuo 2008 m. gruodžio 19 d., 18 val. 30 min. iki 2008 m. gruodžio 23 d., 1 val. 30 min., R. R. priklausančiuose namuose, esančiuose Ukmergės r., Lyduokių sen., bendrai veikdami, itin žiauriai mušė R. M. motiną J. M. . R. M. ne

⁴⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. sausio 4 d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga Nr. 2-2007,“ *Teismų praktika* 26 (2007), prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/78539>

⁴⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-218/2009,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/138026>

⁴⁶ Armanas Abramavičius et al. *supra* note 6, 160.

mažiau, kaip penkiolika kartų spyrė savo motinai J. M. į krūtinę, kairę šlaunį ir blauzdas, bei ne mažiau, kaip penkis smūgius ranka sudavė pastarajai į galvos sritį, tokiu būdu padarydamas J. M. dešiniųjų II-V ir kairiųjų II-IX šonkaulių fragmentinius lūžius, kraujosruvas krūtinėje bei nubrozdinimus kairėje šlaunyje ir blauzdoje, nubrozdinimus kaktoje, veido kairėje, dešiniame žande, pasmakrėje, kraujosruvas kaktoje, dešinės akies vokuose, kairės ausies kaušelyje, taip pat jis ir R. R. ne mažiau kaip keturiasdešimt tris kartus su gumine žarna sudavė J. M. į įvairias kūno vietas, tokiu būdu padarydami pastarajai trylika juostų pavidalo kraujosruvų nugaroje ir kairiojo sėdmens srityje, dešimt juostų pavidalo kraujosruvų dešinėje šlaunyje, šešiolika juostų pavidalo kraujosruvų kairėje šlaunyje ir kelyje, dvi juostų pavidalo kraujosruvas kairėje blauzdoje, po vieną juostos pavidalo kraujosruvą pilvo dešinėje ir dešinėje blauzdoje, be to, jis ne mažiau trijų kartų diržu suduodamas J. M. į nugaros sritį, o ji, rankomis suduodama pastarajai nenustatytą smūgių skaičių į įvairias kūno vietas, padarė J. M. nubrozdinimus ir kraujosruvas dilbiuose ir plaštakose, kraujosruvas krūtinėje, kairės pašonės srityje, pilve, gaktos - kairės kirkšnies srityje, daugines kraujosruvas rankose, daugines kraujosruvas nugaroje, masyvias kraujosruvas sėdmenyse, daugines kraujosruvas kojose. Dėl daugybinių kūno sužalojimų J. M. patyrė sunkų trauminį šoką, sukėlusį pastarosios mirtį. [...].⁴⁷

Pirmosios instancijos teismas kvalifikuodamas kaltininkų veikas⁴⁸ nurodė, kad „[...] sutinkamai su Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 06 18 d. nutarimo Nr.46, 8 p. išaiškinimu, kai keli asmenys veikia kartu, turėdami tyčią nužudyti ir patys tiesiogiai dalyvauja atimant gyvybę nukentėjusiajam, – tai jie visi yra nužudymo vykdytojai (bendravykdytojai). Sutinkamai su minėto Senato nutarimo 14 p. išaiškinimu nužudymas kvalifikuojamas pagal BK 129 str. 2 d. 3 p., kai kaltininkas nužudo savo motiną., kuri tokia yra jam pagal kilmę. Taigi, vykdytoju nužudant motiną šiuo atveju gali būti tik nukentėjusiosios J. M. sūnus – R. M. .. Kitų asmenų, šiuo atveju R. R. , kuri atliko vykdytojo veiksmus, nužudant bendrininko motiną , – veika kvalifikuojama pagal LR BK 24 str. 6 d. ir 129 str. 2 d. 3 p.“⁴⁹

Kaip matoma, šioje byloje R. M. (nužudytosios sūnaus) veika kvalifikuota pagal Baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalies 3 punktą, kadangi nužudytoji J. M. buvo R. M. motina. Tačiau jo bendrininkės R. R. veika kvalifikuota pagal Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 6 dalį ir Baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalies 3 punktą, nepaisant to, jog pastaroji kartu su R. M. atliko itin žiaurios smurtinius veiksmus, kurie sąlygojo J. M. mirtį. Taigi labai diskutuotinas šis momentas, t. y. kodėl asmuo realizavęs visus objektyviusius

⁴⁷ “Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 12 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-54/2010,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/150380>

⁴⁸ Apeliacinės instancijos teismas nuteistųjų R. R. ir R. M. apeliacinius skundus atmetė ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį.

⁴⁹ “Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-214-53/2009,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/156331>

nusikalstamos veikos požymius yra pripažįstamas nusikalstamos veikos padėjėju, o ne jos bendravykdytoju? Iš vienos pusės, tokį, atrodytų, nelogišką kvalifikavimo modelį galima būtų paaiškinti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrina, pagal kurią asmenų, nužudžiusių savo artimąjį giminaitį ar šeimos narį arba sunkiai sutrikdžiusių jo sveikatą, ir asmenų, kurie yra padarę tokias pačias veikas, tačiau jų su nukentėjusiuoju nesieja šeimos ar artimos giminystės ryšiai, padėtis nėra tokia pati, nes šiais ryšiais susiję asmenys kėsinosi ne vien į tokias konstitucines vertybes kaip žmogaus gyvybę, jo asmens neliečiamumas, bet ir į tokias konstitucines vertybes kaip artimos giminystės santykiai, šeima, motinystė, tėvystė, vaikystė.⁵⁰ Kitaip tariant, tokį kvalifikavimo neatitikimą Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 3 dalies nuostatomis bei šių nuostatų teisminiam aiškinimui galima būtų pateisinti ne tik tuo, kad Baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalies 3 punktas įtvirtina specialųjį nusikalstamos veikos subjekto požymį, tačiau ir „specialųjį“ nukentėjusįjį.⁵¹

Iš kitos pusės, net aiškinant minėto kvalifikavimo modelio pagrįstumą „specialiojo“ nukentėjusiojo buvimu, autoriaus nuomone, kvalifikavimo modelis, kai vienu atveju asmuo pripažįstamas bendravykdytoju net ir tada, kai asmuo nerealizuoja objektyviųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių (pavyzdžiui, tik palaužia nukentėjusiojo pasipriešinimą, ar neleidžia jam pabėgti ir pan.⁵²), o kitu atveju, kai asmuo, nors realizuoja dalį arba visus objektyviuosius nusikalstamos veikos sudėties požymius, tačiau neatitinka keliamo specialaus subjekto reikalavimo, nelaikomas vykdytoju, laikytinas ydingu dėl keleto priežasčių. Pirma, faktinio nužudymo vykdytojo veikos kvalifikavimas tik kaip padėjėjo prieštarauja anksčiau aptartai bendrajai taisyklei, pagal kurią konstatavus, kad bendrais veiksmais asmenys realizavo bent dalį bendros nusikalstamos veikos sudėties objektyviųjų požymių, laikoma, kad tokie asmenys veikė kaip bendravykdytojai.⁵³ Antra, autoriaus nuomone, tokia nuostata yra visiškai nesuderinama su Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 6 dalyje pateikta padėjėjo sąvoka bei jo funkciniu vaidmeniu darant nusikalstamą veiką. Padėjėju laikomas asmuo, padėjęs daryti nusikalstamą veiką duodamas patarimus, nurodymus, teikdamas priemones arba šalindamas kliūtis, saugodamas ar pridengdamas kitus bendrininkus, iš anksto pažadėjęs paslėpti nusikaltėlį, nusikalstamos veikos darymo įrankius ar priemones, šios veikos pėdsakus ar nusikalstamu būdu įgytus daiktus, taip pat iš anksto pažadėjęs realizuoti iš nusikalstamos veikos įgytus ar pagamintus daiktus. Nors

⁵⁰ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. birželio 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalies 3 punkto (2008 m. birželio 12 d. redakcija), 135 straipsnio 2 dalies 3 punkto (2008 m. birželio 12 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, byla Nr. 36/2009-20/2010-4/2011-9/2011,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/380288>

⁵¹ Giedrius Būdvytis, „Bendrininkų rūšys ir jų atirbojimo problemos teismų praktikoje,“ *Socialinių mokslų studijos* 4, 2 (2012): 648.

⁵² Armanas Abramavičius et al., *supra* note 6, 160.

⁵³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-218/2009,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/138026>

padėjėjo pagalba visada nukreipta į konkrečios nusikalstamos veikos padarymą ir sudaro realias galimybes veikti kitiems bendrininkams, tačiau palyginus su vykdytojo veiksmais, jo funkcinis vaidmuo darant nusikalstamą veiką yra antraeilis. Padėjėjas tik padeda įvykdyti nusikalstamą sumanymą, todėl padėjėjo veiksmai prisideda prie bendros veiklos priežastinio ryšio su nusikalstamais padariniais, tačiau jis pats tiesiogiai padarinių nesukelia.⁵⁴ Galiausiai faktinio nusikalstamos veikos vykdytojo pripažinimas tik nusikalstamos veikos padėjėju, manytina, prieštarauja bendriesiems bausmės skyrimo principams bei teisingumo principo, kuris *inter alia* reiškia ir teisingą asmens nubaudimą, įgyvendinimui. Faktinį nusikalstamos veikos bendravykdytoją, pripažinus nusikalstamos veikos padėjėju, jam, kaip įprasta, skiriamas švelnesnė bausmė⁵⁵ nei vykdytojui, kas, autoriaus nuomone, laikytinas objektyviai nepagrįsta praktika.

Įvertinus nurodytus argumentus galima prieiti prie bendros išvados, jog tam tikrais atvejais, kai nusikalstamos veikos vykdytojui keliamas specialaus subjekto kriterijus, o šio kriterijaus kiti bendrininkai neatitinka, nors bendrais veiksmais kartu su vykdytoju (kuris atitinka keliamą kriterijų) realizuoja bent dalį bendros nusikalstamos veikos sudėties objektyviųjų požymių, kvalifikuojant tokių bendrininkų veiką reikėtų daryti išimtį ir jų veiką kvalifikuoti kaip bendravykdytojų. Panašios nuomonės laikosi ir rusų baudžiamosios teisės mokslininkai. Nagrinėdamas specialaus vykdytojo problematiką, S. S. Avetisianas išskyrė dvi nusikalstamų veikų sudėčių, kuriose keliamas specialaus subjekto reikalavimas, kategorijas. Pirmoji nusikalstamų veikų sudėčių kategorija – tai situacija, kai specialaus subjekto požymių turintis asmuo kėsina į bendrąsias įstatymų saugomas vertybes. Antroji kategorija – tai santykiai, susiklostantys tarp asmenų, kai vienas jų yra specialusis subjektas ir jo veikla yra papildomai reglamentuojama specialiomis elgesio taisyklėmis. Anot šio autoriaus, pirmosios kategorijos nusikalstamos veikos, nelaikytinos ypatingos sudėties nusikalstamomis veikomis. O nusikalstamos veikos, kai nusikalstamų veikų dalyvius sieja specialieji santykiai dėl jų užimamų pareigų, visuomeninės padėties, atliekamos veiklos ar turimų įgaliavimų, laikomos nusikalstamomis veikomis su ypatinga sudėtimi.⁵⁶

⁵⁴ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. sausio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-2/2014,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/800981>

⁵⁵ Šią išvadą patvirtina ir anksčiau pateiktas teisų praktikos pavyzdys. Nepaisant to, jog R. M. ir R. R. iš esmės atliko identiškus veiksmus, kurių pasekmė buvo J. M. mirtis, Vilniaus apygardos teismas nuosprendžiu baudžiamojoje byloje Nr. 1-214-53/2009 R. M. nuteisė laisvės atėmimu 14 metų, bausmę atliekant pataisos namuose, o tuo tarpu R. R., pripažinus kalta padarius nusikaltimą, numatytą Baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalies 6 punkte ir Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 6 dalies 129 straipsnio 2 dalies 3 punkte, nuteisė laisvės atėmimu tik 9 metams, bausmę atliekant pataisos namuose.

⁵⁶ Serzhik Sergeevich Avetisjan, *Souchastie v prestuplenijakh so specialnym sostavom. Monografija* [Complicity in crimes with special structure. Monograph] (Moskva: JUNITI-DANA: Zakon i pravo, 2004), 381, iš Giedrė Jakučionytė “Bendrininkų rūšys ir jų atribojimo problemos Lietuvos Respublikos baudžiamojoje teisėje“ (magistro darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2008), 29, http://vddb.library.lt/obj/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20090122_134356-39610

Iš esmės pritarus S. S. Avetisiano siūlomai nusikalstamų veikų sudėčių, kuriose įtvirtintas specialus subjekto požymis, diferenciacijai, manytina, kad būtų galima išspręsti anksčiau aptartą nusikalstamos veikos vykdytojo, neturinčio specialaus subjekto požymių, veiksmų kvalifikavimo kaip padėjėjo problematiką. Kitais žodžiais tariant, tais atvejais, kai keli asmenys kėsina į pamatines vertybes, kurios *per se* nėra kvestionuojamos ir neturėtų būti diferencijuojamos pagal svarbą, visi šie asmenys, jei bent iš dalies realizavo Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėties, saugančios šias vertybes, požymius, baudžiamąją tvarką turėtų atsakyti kaip vykdytojais, nepaisant to, ar jie turi specialaus nusikalstamos veikos subjekto požymius ar ne.

1.1.1.1. Nenustatyti bendrininkai

Praeitame darbo poskyryje buvo nurodyta, jog siekiant kelių asmenų nusikalstamą veiką pripažinti padarytą bendrininkaujant, reikalaujama nustatyti, jog nusikalstamoje veikoje dalyvavę asmenys yra sulaukę baudžiamosios atsakomybės amžiaus, nurodyto Baudžiamojo kodekso 13 straipsnyje. Be bendrininkų amžiaus reikalavimo, taip pat būtina nustatyti ir tai, jog šie bendrininkai yra pakaltinami (ribotai pakaltinami). Siekiant nustatyti minėtas aplinkybes, konkrečioje byloje svarbu, jog ikiteisminio tyrimo metu ar bylos nagrinėjimo teisme stadijoje būtų išaiškinti ir nustatyti visi asmenys, kurie dalyvavo darant nusikalstamą veiką, kadangi tik tokiu atveju bus galima daryti išvadą, jog šie asmenys atitinka nusikalstamos veikos, taip pat ir bendrininkavimo, subjekto požymius.⁵⁷

Tačiau kartais teismams nagrinėjant bylas, kuriose yra bendrųjų duomenų (įrodymų), jog darant nusikalstamą veiką dalyvavo keli asmenys, susiduriamas su tokia situacija, kuomet vienas ar keli nusikalstamos veikos dalyviai būna pasislėpę nuo baudžiamojo persekiojimo arba apskritai neišaiškinti.⁵⁸ Tokiais atvejais susiduriama su problema, kaip kvalifikuoti nustatyto bendrininko veiką – kaip padarytą bendrininkaujant ar ne?

Analizuojant Lietuvos teismų praktiką matoma, jog minėtos situacijos vertinimas nėra vienareikšmis. Vienais atvejais nustatyto asmens nusikalstama veika vertinama kaip padaryta bendrininkaujant, kitais – ne. Šiam teiginiui pagrįsti toliau pateikiami dviejų baudžiamųjų bylų, nagrinėtų to paties teismo, pavyzdžiai.

„M. J. nuteistas už tai, kad 2007 m. balandžio 20 d. laikotarpiu nuo 05 val. iki 11.18 val. gyvenamajame name, [...] būdamas apsvaigęs nuo alkoholio ir veikdamas bendrininkų grupe su asmeniu, kurio atžvilgiu paskelbta paieška, turėdamas tikslą išžaginti ir seksualiai

⁵⁷ Vytautas Piesliakas, *supra* note 7, 88.

⁵⁸ *Ibid.*

prievartauti S. P., [...] nukentėjusiąją atitempę į miegamąjį kambarį, įstūmė į lovą, kur M. J. nukentėjusiąją laikė už plaukų, o antrasis kartu buvęs asmuo prievarta nurengė nukentėjusiąją [...]. Jis laikė nukentėjusiąją sugriebęs už kaklo ir smaugė, o kitas asmuo pylė nukentėjusiajai į burną degtinę. Taip visiškai palaužę nukentėjusiosios S. P. pasipriešinimą, M. J. prieš nukentėjusiosios valią su ja lytiškai santykiavo, o kitas asmuo tuo pat metu prieš nukentėjusiosios valią tenkino savo lytinę aistrą oraliniu būdu. [...] tęsdami nusikalstamą veiką, jie pasikeitė vietomis, tai yra kitas asmuo lytiškai santykiavo, o tuo pat metu M. J. tenkino savo lytinę aistrą oraliniu būdu prieš nukentėjusiosios valią. Tokius nusikalstamus veiksmus jie atliko keisdami ne mažiau kaip 6 kartus.⁵⁹ Apeliacine tvarka nagrinėdamas bylą, Klaipėdos apygardos teismas nustatė, jog pirmosios instancijos teismo M. J. nusikaltimus įvertino kaip padarytus bendrininkų grupe su asmeniu, kuriam paskelbta paieška. Teismas nesutikdamas su pirmosios instancijos teismo išvadomis nurodė, jog „[...] vieno asmens dalyvavimas nusikalstamoje veikoje kartu su žinomu (žinomas asmens amžius, kiti tapatybės duomenys), bet paieškomu asmeniu nesuteikia pagrindo konstatuoti bendrininkavimo buvimo, nes neįmanoma paneigti prielaidos, kad jis yra nepakaltinamas [...]. Kita vertus, apylinkės teismui konstatavus, kad M. J. bendrininkavo su asmeniu, kuriam paskelbta paieška, šis asmuo iš esmės pripažintas kaltu padaręs nusikaltimus. Tuo tarpu iš bylos medžiagos matyti, kad šiam asmeniui nebuvo įteiktas pranešimas apie įtarimą, jis nebuvo apklaustas. Vadinasi, byloje nėra įrodymų, pagrindžiančių minėto asmens dalyvavimą padarant nusikalstamas veikas. [...] apylinkės teismo išvada apie tai, kad M. J. padarė jam inkriminuojamas veikas bendrininkaudamas, remiasi iš esmės teismo prielaidomis, jog nuteistasis M. J. bendrininkavo su ieškomu asmeniu. Todėl kolegija konstatuoja, jog šioje byloje nėra įrodyta, kad M. J. nusikalstamas veikas padarė veikdamas bendrininkų grupe. Tuo būdu M. J. nusikalstamos veikos perkvalifikuojamos: iš BK 149 str. 2 d. į BK 149 str. 1 d., iš BK 150 str. 2 d. į BK 150 str. 1 d.“⁶⁰

Kitu panašiu atveju (tuo aspektu, jog iš kelių nusikalstamos veikos dalyvių nustatytas tik vienas), Klaipėdos apygardos teismas padarė visiškai priešingas išvadas anksčiau minėtoms. Teismas nustatė, jog „E. V. nuteistas už tai, kad įsibrovęs į patalpą pagrobė svetimą turtą, o būtent: laikotarpyje nuo 2011-10-07 17:00 val. iki 2011-10-10 10:00 val., [...], veikdamas bendrininkų grupe su trimis tyrimo metu nenustatytais asmenimis, pro buvusios šiluminės trasos tunelį įsibrovė į AB „K.“ buvusį gamybos pastatą, [...] bei iš jo pagrobė AB „K.“ priklausantį plieno lakštų kirpimo staklių H3118 variklį [...], tekinimo staklių SYT-5(praktikos) variklį [...], tekinimo stalių TIP 163 variklį [...], frezavimo staklių 6M82 variklį [...], frezavimo staklių 6580? variklį [...], tekinimo staklių 1A62 variklį [...], bei UAB „A.“ priklausančius 16 vienetų

⁵⁹ “Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-405-557-2008,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/99061>

⁶⁰ *Ibid.*

deguonies balionų, [...], bei propano dujų balioną [...]. Tokiu būdu E. V., veikdamas bendrininkų grupe su trimis tyrimo metu nenustatytais asmenimis, pagrobė AB „K.“ priklausančio turto už 2740,82 litų bei UAB „A.“ priklausančio turto už 3250 litų“⁶¹

Nuteistasis nesutikdamas su pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu savo apeliacinį skundą motyvavo tuo, kad bendrininkavimo situacijos konstatavimui yra būtinas bent dviejų asmenų, atitinkančių įstatymo nustatyto amžiaus ir pakaltinamumo požymius, dalyvavimas nusikalstamoje veikoje. Anot apelianto, nenustatytas asmuo neturi būti laikomas bendrininku, nes neįmanoma paneigti prielaidos, kad jis nėra sulaukęs įstatymo nustatyto amžiaus ir yra nepakaltinamas. Tačiau Klaipėdos apygardos teismo teisėjų kolegija nesutiko su tokiais nuteistojo apeliacinio skundo argumentais nurodydama, kad „[...] Nuteistojo E. V. dalyvavimas nusikalstamoje veikoje pasireiškė tuo, kad jis išsinuomojo priekabą vagiams daiktams gabenti, nuvežė bendrininkus į įvykio vietą, laukė, kol šie išneš vagiamus daiktus, padėjo juos sukrauti į priekabą ir juos išgabeno. Be nenustatytų bendravykdytojų veiksmų [...] nebūtų įmanomi ir nuteistojo E. V. veiksmai. Taigi išvada, kad E. V. pagrobė svetimą turtą įsibraunant į patalpą, galima tik pripažinus, jog jis bendrininkavo su nenustatytais asmenimis.“⁶²

Motyvuodamas šias savo išvadas apeliacinės instancijos teismas taip pat teigė, jog „[...] pažįstamą Roką nuteistasis E. V. teisiamojo posėdžio metu [...] apibūdino kaip asmenį, su kuriuo dirbo Didžiojoje Britanijoje ir kuris jam ten padėjo įsitvirtinti. Nurodė, jog jie pažįstami buvo keletą metų. [...] šie nuteistojo nurodyti tyrimo metu nenustatyto asmens, įvardinto Roku, požymiai bei padaryto nusikaltimo specifiška rodo, kad šis asmuo yra sulaukęs pakankamo amžiaus bei yra pakaltinamas. Nenustatytų asmenų veiksmai nustatyti ne prielaidomis, bet konkrečiais įrodymais, t. y. paties nuteistojo parodymais. Nenustatytų asmenų veiksmai pagrobiant turtą, įsibraunant į patalpą rodo, kad jie atlikti pagal gerai apgalvotą veikimo planą, pasiskirsčius su bendrininkais užduotimis, taigi suvokiant jų pobūdį ir pavojingumą. Apeliacinis teismas konstatuoja, kad nagrinėjamojoje byloje pirmosios instancijos teismas nustatęs nuteistojo E. V. ir nenustatytų asmenų, kaip bendravykdytojų, veikos bendrumą, jų susitarimą bei tyčią kartu padaryti nusikalstamą veiką, taip pat nesant byloje duomenų, suteikiančių pagrindą abejoti dėl nenustatytų asmenų pakaltinamumo ir pakankamo atsakomybei amžiaus, pagrįstai konstatavo, kad E. V. padarė nusikalstamą veiką bendrininkaudamas su šiais asmenimis ir veikė su jais bendrininkų grupe.“⁶³

Tokios nevienodos teismų praktikos tuo pačiu klausimu susiformavimo pagrindą galima surasti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

⁶¹ „Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. sausio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-48-557-2013,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/498983>

⁶² *Ibid.*

⁶³ *Ibid.*

nagrinėdamas bendrininkavimo su nenustatytu asmeniu problemą skirtingu metu priėjo prie dviejų tuo pat metu panašių, tačiau ir skirtingų išvadų.

Dar 2006 metais Lietuvos Aukščiausiasis Teismas suformavo kategorišką praktiką, pagal kurią visuomet pagrindžiant kaltininko baudžiamąją atsakomybę už bendrininkavimą darant konkrečios rūšies nusikalstamą veiką, turi būti konstatuota ir tai, kad visi bendrininkai atitinka įstatyme nustatytus subjekto bendruosius (amžius, pakaltinamumas) ir (ar) specialiuosius (užimamos pareigos, jų pobūdis) požymius, kad yra bent dviejų asmenų susitarimas veikti bendrai, kad kiekvienas bendrininkas suvokia, jog kėsina į tą patį objektą, taip pat supranta ir kitus bendrai daromos veikos sudėties požymius ir t. t.⁶⁴

Vadovaudamasis šia nuostata bei tuo, kad pagal baudžiamojo proceso įstatymą teismų išvados procesiniuose baigiamųjų aktų dokumentuose turi būti pagrįstos patikimais, neprieštariniais, pagal įstatymų reikalavimus surinktais įrodymais, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad teismams konstatavus, kad atitinkamas asmuo bendrininkavo su ikiteisminio tyrimo metu nenustatytu asmeniu arba su asmeniu, kuriam paskelbta paieška, minėti asmenys iš esmės pripažįstami kaltais padarę nusikalstamas veikas, nors su jais visiškai neatlikti jokie procesiniai veiksmai. Pasak Teismo, toks vieno asmens pripažinimas bendrininku su nenustatytais asmenimis yra nepateisinamas, kadangi nesant įrodymų, pagrindžiančių minėtų asmenų dalyvavimą padarant nusikalstamas veikas, teismai iš esmės remiasi tik prielaidomis, kas baudžiamajame procese yra neleistina.⁶⁵

Po kelerių metų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo plenarinė sesijos teisėjų kolegija sušvelnino aptartą bendrininkavimo su nenustatytu asmeniu kvalifikavimo praktiką. Plenarinė sesija pažymėjo, kad „[...] nusikalstamos veikos dalyvio įvardijimas procesiniuose dokumentuose kaip nenustatyto asmens nebūtinai reiškia, kad apie jį nieko nežinoma ir kad nėra galimybių nustatyti jo indėlį į bendrą veiką, susitarimo su kaltinamuoju bei jų tyčios bendrumo. Nenustatytas asmuo iš tiesų gali būti žinomas, bet pasislėpęs nuo teisėsaugos institucijų, pagaliau apie šio asmens pakankamą atsakomybei amžių, gebėjimą suvokti ir valdyti savo veiksmus, jo susitarimą su kaltinamuoju bei tyčios turinį teismas gali spręsti iš byloje surinktų įrodymų ir nustatytų faktinių aplinkybių specifikos. Todėl bendrininkavimo su asmeniu, įvardytu kaip nenustatytas asmuo, pašalinimas iš kaltinimo neturi būti sprendžiamas formaliai, o bendrininkavimo konstatavimas tokiu atveju nebūtinai reiškia netinkamą baudžiamojo įstatymo taikymą.“⁶⁶

⁶⁴ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-745/2006,” prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/71056>

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-9/2009,” prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/92734>

Prie minėtos išvados Lietuvos Aukščiausiojo Teismo plenarinės sesijos teisėjų kolegija priėjo remdamasi paties bendrininkavimo instituto paskirtimi bei funkcija. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, jog „[...] svarbiausia bendrininkavimo instituto funkcija baudžiamojoje teisėje yra užtikrinti, kad už nusikalstamą veiką atsakytų ne vien tas, kuris tiesiogiai realizavo visus jos objektyviusius požymius (vykdytojas), bet ir tie, kurie organizavo, sukurstė, padėjo padaryti šią nusikalstamą veiką arba kartu su vykdytoju bent iš dalies realizavo jos požymius (bendravykdytojas). Tokie asmenys atsako už vykdytojo padarytas nusikalstamas veikas, kurias apėmė jų tyčia (BK 26 straipsnio 1 dalis). Taigi, nors šie asmenys patys nusikalstamos veikos objektyviųjų požymių nerealizuoja ar realizuoja tik iš dalies, bet jų veikimas ar neveikimas pripažįstamas nusikalstamu, nes jie dalyvavo nusikalstamoje veikoje kaip vykdytojo bendrininkai. Eliminavus bendrininkavimą, nebelieka ir pagrindo patraukti juos baudžiamojon atsakomybėn už bendrai padarytą veiką, nes vykdytojo atlikti veiksmai jiems nebegali būti inkriminuojami, tuo tarpu jų pačių veikoje nėra visų būtinų nusikalstamos veikos sudėties požymių. Taigi tais atvejais, kai asmuo, kuris pats nerealizavo visų būtinų objektyvių nusikalstamos veikos požymių, tačiau kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką kartu su nenustatytu vykdytoju, bendrininkavimo konstatavimas ar pašalinimas iš kaltinimo tampa esminis jo baudžiamosios atsakomybės klausimas.“⁶⁷

Taigi, apibendrinus šias dvi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicijas, galima daryti išvadą, jog teismų praktika sudaro galimybes priimti du skirtingus sprendimus dėl bendrininkavimo inkriminavimo asmeniui, kuris veikė su ikiteisminio tyrimo ar teismo proceso metu nenustatytu asmeniu. Tačiau teismas nėra visiškai laisvas pasirinkti, kaip kvalifikuoti veiką – kaip padarytą bendrininkaujant ar ne. Teismo išvada priklauso nuo to, kokia informacija bus surinkta byloje apie nenustatytus ar besislapstančius asmenis. Jei bylos nagrinėjimo metu nepavyksta nustatyti kitų asmenų, dalyvavusių darant nusikaltimą, asmenybės, be to, byloje nėra jokių duomenų apie tų asmenų išvaizdą, galimą amžių, veikimo būdus ir kitus požymius, leidžiančius identifikuoti tuos asmenis, teismas turi vengti daryti išvadą dėl bendrininkavimo ir bendrininkų grupės buvimo. Kita vertus, jei byloje yra duomenų, kurie leidžia daryti išvadą apie kitų asmenų, dalyvavusių, darant nusikalstamą veiką, išorinius bruožus, apytikrų amžių, sąmoningumo laipsnį, nusikalstamai veikiant, tokiais atvejais teismui suteikiama galimybė padaryti motyvuotą išvadą, kad tarp kaltinamojo ir teismo nenustatyto asmens yra ryšys, atitinkantis bendrininkavimo padarant nusikalstamą veiką reikalavimus, ir pritaikyti Baudžiamojo kodekso nuostatas dėl bendrininkavimo instituto.⁶⁸

⁶⁷ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-9/2009,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/92734>

⁶⁸ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-170/2011,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/201485>

Įdomu pastebėti tai, jog dėl tokio bendrininkavimo su nenustatytu asmeniu klausimo dviprasmiško sprendimo varianto Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nebuvo visiškai vieningas. Plenarinės sesijos teisėjų kolegijos teisėjas J. Prapiestis nesutiko su Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. sausio 6 d. nutartimi, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-9/2009. Anot šio teisėjo, plenarinės sesijos nutartis, kuria pakeista nusistovėjusi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, nes iš esmės konstatuojama, kad gali būti bendrininkaujama ir su nenustatytu asmeniu, yra pagrindas abejoti, ar plenarinė sesija atitinkama amžių ir pakaltinamumą laiko būtinais kiekvieno bendrininko, kartu ir kiekvieno bendrininkavimo požymiais. Tokia plenarinės sesijos pozicija, pasak J. Prapiesčio, yra nesuderinama su Baudžiamojo kodekso nuostatomis, pagal kurias atitinkamas amžius ir pakaltinamumas yra būtini kiekvieno bendrininko, kartu ir kiekvieno bendrininkavimo požymiai. Taip pat teisėjas pabrėžė, kad kiekvienas būtinas nusikalstamos veikos sudėties požymis turi vienodai svarbią teisinę reikšmę, kiekvieno jų nustatymas ir įvertinimas turi vykti griežtai laikantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso⁶⁹ 20 straipsnio 5 dalies reikalavimų. Kvestionuodamas plenarinės sesijos nutartį J. Prapiestis pažymėjo ir tai, jog Teismo pozicija yra nesuderinama ir su Lietuvos Respublikos Konstitucijos⁷⁰ 31 straipsnio 1 dalimi.⁷¹

Įvertinus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo motyvus bei teisėjo J. Prapiesčio atskirosios nuomonės argumentus, galima prieiti prie išvados, jog tiek Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, tiek ir J. Prapiesčio pozicijos yra sąlyginai teisingos. Dėl šios priežasties situacijos, kai neįmanoma nustatyti visų nusikalstamos veikos padaryme dalyvavusių asmenų, vertinimas bendrininkavimo instituto taikymo apimtyje lieka atviru diskurso klausimu. Sutinkama, jog pagal Baudžiamąjį kodeksą kiekvieno bendrininkavimo atveju kaip atitinkamų požymių visuma turi būti konstatuota, kad visi bendrininkai atitinka įstatyme nustatytus subjekto bendruosius (amžius, pakaltinamumas) požymius⁷², o, neidentifikavus visų nusikalstamoje veikoje dalyvavusių asmenų, šių požymius tikslus nustatymas nėra įmanomas. Tai pat nepateisinamas bendrininkavimo pagrindimas prielaidomis apie nusikalstamoje veikoje dalyvavusio, tačiau nenustatyto asmens pakankamą baudžiamajai atsakomybei kilti amžių, gebėjimą suvokti ir valdyti savo veiksmus, jo susitarimo su kaltinamuoju bei tyčios turinį.⁷³ Sutinkama ir su tuo, jog ikiteisminio tyrimo ar teismo proceso metu nenustatyto asmens pripažinimas bendrininku prieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje bei Baudžiamojo proceso kodekso 44 straipsnio

⁶⁹ "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas," *Valstybės žinios* 37, 1341 (2002).

⁷⁰ "Lietuvos Respublikos Konstitucija," *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).

⁷¹ "Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjo Jono Prapiesčio atskirosi nuomonė dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2009 m. sausio 6 d. nutarties baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-9/2009," prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/134892>

⁷² *Ibid.*

⁷³ "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-9/2009," prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/92734>

6 dalyje įtvirtintai nekaltumo prezumpcijai bei jos sekmeniui – *in dubio pro reo* principui, pagal kurį visos abejonės ir neaiškumai, kurie negali būti neabejotinai pašalinti, aiškintini traukiamo baudžiamojon atsakomybėn asmens naudai. Kita vertus, tam tikrais atvejais⁷⁴ dėl nenustatyto vykdytojo veiksmų inkriminavimo nustatytam veikos dalyviui negalimumo⁷⁵, eliminavus bendrininkavimą ir nebelikus pagrindo kaltinamąjį patraukti baudžiamojon atsakomybėn už bendrai kelių asmenų padarytą nusikalstamą veiką,⁷⁶ būtų sudarytos prielaidos pažeisti vieną pagrindinių ir visuotinai pripažintų baudžiamosios teisės principų – baudžiamosios atsakomybės neišvengiamumo principą. Taip pat iš esmės eliminavus galimybę patraukti baudžiamojon atsakomybėn bendrininkus, kurie veikė su nenustatytu vykdytoju ar vykdytojais, būtų grįžtama prie kadaise bendrosios teisės sistemos šalyse galiojusios taisyklės, pagal kurią už pagrindinę veiką buvo baudžiamas ir baudžiamojon atsakomybėn traukiamas būtent nusikaltimo vykdytojas. Ši taisyklė determinavo tai, kad bendrininkai galėjo būti teisiami tik jau nuteisus pagrindinį kaltininką ir dėl to, jei pastarasis buvo nepakaltinamas, mirė arba dingo, bendrininkai būdavo atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės.⁷⁷ Manytina, jog tokios taisyklės laikymasis šiandieninėje Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje ir jurisprudencijoje būtų juridškai nepateisinamas bei prieštarautų pamatiniams baudžiamosios teisės principams. Todėl sutinkama su Lietuvos Aukščiausiojo Teismo aukščiau minėta pozicija, kadangi ji užpildo baudžiamosios atsakomybės spragas.⁷⁸

1.1.1.2. Juridinis asmuo kaip bendrininkavimo subjektas

Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė nėra baudžiamosios teisės novela.⁷⁹ Lietuvos Baudžiamojo kodekso nuostatos atspindi moderniąją juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės koncepciją. Jame yra pakankamai daug nusikalstamų veikų, už kurias atsakomybėn

⁷⁴ Turima omenyje atvejus, kai nustatytas ir baudžiamojon atsakomybėn traukiamas asmuo bendroje kelių asmenų nusikalstamoje veikoje atliko antraeilį vaidmenį, t. y. buvo nusikalstamos veikos padėjėjas, kurstytojas ar organizatorius, kuris pats nerealizavo objektyvių nusikalstamos veikos požymių.

⁷⁵ Pagal Baudžiamojo kodekso 26 straipsnio 1 dalį bendrininkai atsako už vykdytojo padarytas nusikalstamas veikas, t. y. nuo vykdytojo atsakomybės priklauso ir kitų bendrininkų atsakomybė.

⁷⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-9/2009,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/92734>

⁷⁷ Jean Pradel, *Lyginamoji baudžiamoji teisė* (Vilnius: Eugrimas, 2001), 265.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ byla Nr. 34/2008-36/2008-40/2008-1/2009-4/2009-5/2009-6/2009-7/2009-9/2009-12/2009-13/2009-14/2009-17/2009-18/2009-19/2009-20/2009-22/2009,“ prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta523/content>

gali būti traukiamas ir juridinis asmuo.⁸⁰ Tačiau kyla klausimas, ar juridinis asmuo taip pat gali būti bendrininkavimo subjektu.

Dalis Lietuvos autorių, nagrinėjusių juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės klausimą, laikosi nuomonės, jog juridinio asmens kaip nusikaltimo subjekto (taip pat ir bendrininkavimo subjekto – autoriaus pastaba) yra pagrįsta tiek teisiniu, tiek faktiniu aspektu. Nors juridinio asmens kaip nusikaltimo subjekto statuso teisinis reglamentavimas Lietuvoje yra dalinis ir neišsamus,⁸¹ tačiau manoma, kad juridinis asmuo gali būti laikomas tiesioginiu nusikaltimo subjektu, dėl ko jam *mutatis mutandis* taikytinos ir kitos baudžiamosios teisės normos⁸² įskaitant ir bendrininkavimo institutą reguliuojančias Baudžiamojo kodekso nuostatas.

Kita dalis autorių, remdamasi sistemine – lingvistine Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio bei 24 straipsnių nuostatų analize, nurodo, kad juridinis asmuo tiesioginiu bendrininkavimo subjektu negali būti.⁸³ Tokia pozicija grindžiama, kaip jau nurodyta, neišsamiu juridinio asmens kaip nusikaltimo subjekto teisiniu reglamentavimu Baudžiamajame kodekse. Tačiau šios pozicijos šalininkai pažymi, kad atsižvelgiant į tai, jog pagal Baudžiamojo kodekso 20 straipsnį juridinis asmuo gali atsakyti už fizinio asmens padarytą nusikalstamą veiką ir tokį fizinį asmenį pripažinus kaltu bendrininkavus atitinkamoje nusikalstamoje veikoje, bendrininkavimas gali būti inkriminuojamas ir juridiniam asmeniui.⁸⁴ Tačiau, atsižvelgus į dabartinį teisinį reguliavimą bei suformuotą teismų praktiką, tokia galimybė laikytina utopine.

Nors juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė pagrįsta net konstituciniu lygmeniu,⁸⁵ tačiau vadovaujantis tiek Baudžiamojo kodekso nuostatomis, tiek ir Lietuvos teismų praktika, pripažįstama, jog juridinio asmens ir fizinio asmens bendrininkavimas yra negalimas. Štai Klaipėdos apygardos teismas apeliacine tvarka nagrinėdamas baudžiamąją bylą, kurioje

⁸⁰ Deividas Soloveičikas, *Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė. Lyginamieji aspektai* (Vilnius: Justitia, 2006), 155.

⁸¹ Omenyje turima tai, jog Baudžiamojo kodekso 20 straipsnyje nėra įtvirtinta tiesioginė nuostata, jog juridinis asmuo gali būti laikomas nusikaltimo subjektu.

⁸² Deividas Soloveičikas, *op. cit.*, 222.

⁸³ Armanas Abramavičius et al., *supra* note 6, 155.

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ Aiškindamas Konstitucijos 31 straipsnio 5 dalyje įtvirtintą konstitucinį principą Konstitucinis Teismas pažymėjo, jog principas *non bis in idem* reiškia, kad yra draudžiama bausti tą patį asmenį antrą kartą už tą pačią nusikalstamą veiką, tačiau šis konstitucinis principas nepaneigia galimybės už tą pačią nusikalstamą veiką baudžiamojon atsakomybėn patraukti du ar daugiau asmenų, kurių kaltė yra įrodyta. Traukiant baudžiamojon atsakomybėn už tam tikrus požymius turinčio fizinio asmens padarytą nusikalstamą veiką tą veiką padariusį fizinį asmenį ir juridinį asmenį, kuris pripažįstamas kaltu dėl to, kad tam tikrus požymius turintis fizinis asmuo jo naudai (ar interesais) padarė nusikalstamą veiką, baudžiamojon atsakomybėn už vieną veiką yra traukiami skirtingi subjektai: fizinis asmuo ir juridinis asmuo. Taigi fizinis asmuo ir juridinis asmuo, kaip baudžiamosios atsakomybės subjektai, negali būti tapatinami. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, byla Nr. 34/2008-36/2008-40/2008-1/2009-4/2009-5/2009-6/2009-7/2009-9/2009-12/2009-13/2009-14/2009-17/2009-18/2009-19/2009-20/2009-22/2009,“ prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta523/content>

„juridinis asmuo UAB „(duomenys neskelbtini)“ nuteistas už tai, kad [...] atstovaujama direktoriaus A. A., kuris turėjo teisę jai atstovauti, priimti sprendimus jos vardu bei kontroliuoti jos veiklą ir kuris veikė UAB „(duomenys neskelbtini)“ vardu, jos naudai ir interesais, 2009 m. kovo – 2012 m. gruodžio mėnesių laikotarpiu, tiksliai nenustatytu laiku, veikdamas vieninga tyčia, dalyvaudami skirtingose bendrininkų grupėse kartu su Z. M., R. P. ir A. G. „(duomenys neskelbtini) mieste, apgaule UAB „(duomenys neskelbtini)“ naudai užvaldė Lietuvos Respublikos valstybinėms įstaigoms, įmonėms ir organizacijoms taip pat savivaldybių kapitalo įmonėms priklausantį didelės vertės turtą, pinigines lėšas – 79 122,88 Eur (273 195,47 Lt) bei suklastojo ir panaudojo tikrus dokumentus, dėl to buvo padaryta didelė žala Lietuvos Respublikos ūkio subjektams [...]“, pažymėjo, jog „[...] bendrininkavimas – tai tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių įstatyme nustatyto amžiaus, nuo kurio galima baudžiamoji atsakomybė, asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką (BK 24 straipsnio 1 dalis). Taigi bendrininkavimas iš esmės yra tyčinės nusikalstamos veikos padarymo forma, kai veika padaroma bendromis kelių asmenų pastangomis. [...] Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė yra išvestinė iš fizinio asmens atsakomybės. Juridinio asmens atsakomybei bendrininkavimo institutas netaikomas (BK 24 straipsnio 1 dalis). Todėl šiuo atveju nėra pagrindo inkriminuoti juridiniam asmeniui UAB „(duomenys neskelbtini)“ sunkinančią aplinkybę – nusikaltimų, numatytų BK 20 straipsnio 2 dalyje 182 straipsnio 2 dalyje, BK 20 straipsnio 2 dalyje 300 straipsnio 3 dalyje, padarymą bendrininkų grupe. Ši juridinio asmens UAB „(duomenys neskelbtini)“ pripažinta sunkinanti aplinkybė naikintina.“⁸⁶ Atkreiptinas dėmesys į tai, jog identišką išvadą yra padaręs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.⁸⁷

Panašios nuomonės laikosi ir prof. dr. Romualdas Drakšas. Šis mokslininkas, nagrinėdamas argumentus, paneigiančius juridinio asmens atsakomybės būtinumą, atkreipė dėmesį į tai, jog baudžiamojon atsakomybėn traukiant fizinį ir juridinį asmenį už tos pačios nusikalstamos veikos padarymą, reiktų konstatuoti, kad fizinis asmuo šiuo atveju yra vykdytojas, o juridinis asmuo – jo bendrininkas. Tačiau, pasak profesoriaus, neįmanoma atsakyti, koks bendrininkas (kokios rūšies) bus juridinis asmuo. Taip pat iškyla juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės šalininkų neatsakytos abejonės dėl pačios bendrininkavimo instituto galimybės esant juridiniam asmeniui. Pripažinus juridinio asmens kaip bendrininko buvimą, tampa nepaaiškinamu įstatymų leidėjo draudimas traukti baudžiamojon atsakomybėn tik juridinį asmenį, nesant fizinio asmens, kuris padarė nusikalstamą veiką. Taip pat neįprasta, jog nusikaltimo subjektas gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn tik esant

⁸⁶ “Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. birželio 22 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1A-206-361/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1071256>

⁸⁷ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. vasario 18 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-27/2014,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/803832>

bendrininkavimui ir kaip bendrininkas, o tais atvejais, kai yra visi nusikalstamos veikos požymiai, bet bendrininkavimo nėra ar jo nustatyti negalime – nusikalstamos veikos subjektas negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Kita vertus, laikantis nuostatos, kad juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės atvejais negalima konstatuoti bendrininkavimo, nepaisant to, kad veiką padarė fizinis asmuo, o preziumuojama ir juridinio asmens kaltė, tada iškyla sunkiai atsakomas klausimas – kaip už tą pačią veiką, kurią padarė vienas asmuo, bet dėl kurios kaltas ir kitas, atsakys abu asmenys, jei jie nėra bendrininkai. Abiejų asmenų valia nukreipta į nusikalstamos veikos padarymą, abiem šiais atvejais konstatuojama kaltė dėl šios nusikalstamos veikos, vienas iš jų žino apie kito valią padaryti nusikalstamą ir daro tai kito naudai, bet jie nebus bendrininkai. Anot R. Drakšo, labai abejotina, ar būtų įmanoma tokia situacija ir ar kiltų diskusijos šia tema, jei abu šie asmenys būtų fiziniai. Nepaaiškinama, kodėl ji tampa įmanoma, kai vienas iš asmenų yra juridinis asmuo.⁸⁸

Įvertinus visas diskusijas, šiuo metu galima priėti prie išvados, jog nepaisant to, kad teoriniu požiūriu juridinių asmenų lyg ir galima būtų pripažinti bendrininkavimo subjektu, tačiau dėl galiojančio neišsames teisinio reglamentavimo tokia galimybė praktiniu požiūriu yra negalima. Autoriaus nuomone, juridinių asmenų pripažinti bendrininkavimo subjektu bus galima tik tuomet, kai įstatymo leidėjas sutiks su juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės šalininkų siūlymu juridinių asmenų pripažinti savarankišku baudžiamosios atsakomybės subjektu, t. y. Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1 dalies nuostatą papildžius sakiniu, jog nusikaltimo subjektu gali būti juridinis asmuo. Atitinkamai panašios nuostatos įtvirtinimas būtų būtinas ir Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 1 dalyje, kadangi šiuo metu bendrininką pastaroji norma apibrėžia tik kaip fizinį asmenį.

1.2. Kelių asmenų nusikalstamos veikos bendrumas

Minėta, jog rusų baudžiamosios teisės doktrinoje randamas objektyviųjų bendrininkavimo požymių skirstymas į kiekybinius (nusikalstamos veikos dalyvių daugetas) ir kokybinius (nusikalstamos veikos dalyvių veiklos bendrumas).⁸⁹

Atsižvelgiant į tai, kad bendrininkavimas yra bendras kelių asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką, anot prof. Vytauto Piesliako, kelių asmenų dalyvavimo bendrumas pasireiškia tuo, jog kiekvieno asmens veikimas ar neveikimas yra indėlis į nusikalstamą veiką,⁹⁰ t. y. kiekvienas bendrininkas įneša savo indėlį įvykdant nusikaltimą.⁹¹ Mokslinėje baudžiamosios

⁸⁸ Romualdas Drakšas, "Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės problematika," *Teisė* 53 (2004): 75.

⁸⁹ Aleksej Ivanovich Rarog et al., *supra* note 15, 198.

⁹⁰ Vytautas Piesliakas, *supra* note 7, 90.

⁹¹ Aleksej Ivanovich Rarog et al., *supra* note 15, 199.

teisės literatūroje randama ir kitų nusikalstamos veikos dalyvių veiklos bendrumo (kokybinio požymio) apibrėžimų. Štai dalis rusų mokslininkų šį kokybinį požymį apibūdina, kaip kelių asmenų dalyvavimą nusikalstamoje veikoje, kur kiekvienas iš veikoje dalyvaujančių asmenų yra priklausomas vienas nuo kito bei yra susieti bendra kalte ir nusikalstamu rezultatu.⁹² Kita dalis autorių nurodo, kad veiksmų vieningumas reiškia, jog nusikalstama veika vykdoma drauge kelių asmenų, kai kiekvieno bendrininko veikimas (neveikimas) yra būtinas įvykdyti nusikalstamai veikai bei daugiau ar mažiau yra susijęs su kitų bendrininkų veiksmais.⁹³

Anot rusų mokslinės literatūros, nustatant bendrininkavimą (veikos bendrumą) būtina konstatuoti keleto elementų buvimą: 1) kelių asmenų nusikalstamos veikos bendrąsąlygiškumą – kiekvienu konkrečiu atveju asmenų dalyvavimas nusikalstamoje veikoje gali būti skirtingas, charakterizuojamas skirtingu intensyvumu ir net gali būti nukreiptas į skirtingus objektus. Tačiau konstatuojant veikos bendrumą, svarbi ta aplinkybė, jog visų bendrininkų veiksmai yra kaip sudedamoji nusikalstamos veikos dalis – vieno bendrininko veiksmai papildo kito bendrininko veiksmus atliekant tą pačią nusikalstamą veiką. Tai reiškia, jei bent vienas bendrininkas neatliktų savo veiksmų (neveikimo) numatytoje vietoje, numatytu laiku ir numatytu būdu, tai nusikalstama veika nebūtų įgyvendinta arba jos įgyvendinimas būtų žymiai apsunkintas; 2) bendrininkams vieningą nusikalstamos veikos rezultatą – šio būtino elemento esmė, kad bendrininkai atlikdami papildomas veikas, nukreipia jas į kiekvienam bendrininkui bendrą nusikalstamą rezultatą; 3) priežastinį ryšį tarp kiekvieno bendrininko veikos (lūkesčių) ir pasiekto bendro nusikalstamo rezultato – priežastiniai ryšiai bendrininkaujant turi savo specifiką lyginant su situacija, kai asmuo veikia individualiai. Materialios nusikalstamos veikos sudėties atveju veiksmus, aprašytus konkrečiame Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnyje, atlieka vykdytojas (bendravykdytojai), o kitų bendrininkų veiksmai su nusikalstamos veikos rezultatu yra susiję per vykdytojo veiksmus. Bendrininkai sukuria visas būtinas nusikalstamos veikos padarymo sąlygas ir tuo pačiu determinuoja visų bendrininkų laukiamą nusikalstamą rezultatą. Esant formaliai nusikaltimo sudėčiai, t. y. kai nereikalauja nusikalstamų pasekmių atsiradimo, siekiant pripažinti veiką baigta, užtenka nustatyti priežastinį ryšį tarp vykdytojo ir kitų bendrininkų veikos.⁹⁴

Bet kuriuo atveju ir kiek skirtingų nusikalstamos veikos dalyvių veiklos bendrumo (kokybinio požymio) apibrėžimų bebūtų, visus juos sieja bendri elementai. Apibendrintai galima pasakyti, jog kelių asmenų nusikalstamos veikos bendrumo požymis pasižymi tuo, jog kiekvieno bendrininko daromi veiksmai (neveikimas) neabejotinai sudaro sąlygas kitų bendrininkų veiksmais arba juos papildo, tokiu būdu padedant vienas kitam realizuoti visus Baudžiamojo

⁹² Andrej Petrovich Kozlov, *supra* note 25, 32.

⁹³ Aleksej Ivanovich Rarog et al., *Ugolovnoe pravo. Obshhaja chast: Uchebnik. Izdanie vtoroe pererabotannoe i dopolnennoe* [Criminal law. General part: Textbook. Second edition, revised and expanded] (Moskva: INFRA-M, 2008), 251.

⁹⁴ Aleksej Ivanovich Rarog et al., *supra* note 15, 200-201.

kodekso specialiojoje dalyje numatytus nusikalstamos veikos sudėties požymius,⁹⁵ t. y. vienu bendrininkų veiksmai yra nulemti kitų bendrininkų veiksmų.

Lietuvos Aukščiausias Teismas savo praktikoje ne kartą yra pažymėjęs, kad asmenų, dalyvaujančių nusikalstamos veikos padaryme, veiksmų bendrumas, kaip objektyvusis bendrininkavimo požymis, gali pasireikšti keliomis formomis: 1) visi nusikalstamos veikos padaryme dalyvaujantys asmenys visiškai realizuoja jiems inkriminuotos nusikalstamos veikos sudėties objektyviusius požymius (paprasčiausia bendrininkavimo forma); 2) visi nusikalstamos veikos padaryme dalyvaujantys asmenys iš dalies realizuoja jiems inkriminuotos nusikalstamos veikos sudėties objektyviusius požymius arba kai kurie visiškai, o kiti tik iš dalies (paprasčiausia bendrininkavimo forma); 3) be asmens ar asmenų, kurie tiesiogiai realizuoja nusikalstamos veikos sudėties objektyviusius požymius, dalyvauja kiti asmenys, kurie neatlieka veikų, aprašytų Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje, bet atlieka kitokias veikas, kurios sudaro sąlygas vykdytojo veikoms ir susijusios priežastiniu ryšiu su vykdytojo nusikalstamomis veikomis ir (ar) kilusiais baudžiamajame įstatyme numatytais padariniais (sudėtinga bendrininkavimo forma).⁹⁶

Baudžiamosios teisės literatūroje, tiek lietuviškoje,⁹⁷ tiek užsienio valstybių,⁹⁸ išskiriamos savo esme tapačios kelių asmenų dalyvavimo nusikalstamoje veikoje veiksmų bendrumo formos. Kaip ir teismų praktikoje, literatūroje akcentuojamas bendrininkų visiškas arba dalinis Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje numatytos nusikalstamos veikos sudėties požymių realizavimas, taip pat sąlygų sudarymas kitiems bendrininkams.

Įdomu, kad A. P. Kozlovas pastebi, jog ne visi autoriai sutinka su bendrininkų veikos bendrumo kaip objektyviojo bendrininkavimo požymio teorija. Anot autoriaus, teorijoje yra išsakyta nuomonė apie objektyviai – subjektyvaus veikos bendrumo ypatybę.⁹⁹ Pastarosios teorijos šalininkų nuomone, bendras dalyvavimas nusikalstamoje veikoje, kaip objektyvusis požymis, *per se* nesukuria bendrininkavimo,¹⁰⁰ kadangi galimos situacijos, kai objektyvios aplinkybės sąlygoja, jog galima nustatyti ir tai, jog veika buvo padaryta bendrininkaujant, ir tai, kad veika padaryta nesant bendrininkavimo.¹⁰¹

Kita vertus, A. P. Kozlovas, nurodydamas minėtą teoriją, pažymi, jog pats su ja nesutinka. Autorius pabrėžia, jog, pritarus šiai objektyviai – subjektyviai veikos bendrumo

⁹⁵ Armanas Abramavičius et al., *supra* note 6, 155.

⁹⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-268/2012,” prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/379647>; “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-173/2006,” prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/68657>

⁹⁷ Vytautas Piesliakas, *supra* note 7, 90.

⁹⁸ Aleksej Ivanovich Rarog et al., *supra* note 93, 251.

⁹⁹ Andrej Petrovich Kozlov, *supra* note 25, 32.

¹⁰⁰ *Ibid.*, 33.

¹⁰¹ *Ibid.*, 32.

teorijai, tektų analizuoti objektyviusius bendrininkų elgesio (veiksmų) ryšius, bendrą jų veikos rezultatą, objektyviusius ryšius tarp bendrininkų elgesio (veiksmų) ir bendro rezultato bei subjektyviusius nusikalstamos veikos dalyvių tarpusavio ryšius ir kaltę kaip visumą. Tačiau tokiu būdu, pasak A. P. Kozlovo, niekada iš išdėstytų elementų nepavyktų pakankamai aiškiai išskirti problemų ir jas išspręsti.¹⁰² Būtent todėl, siekiant mokslinių tikslų, analizuojant bendrininkavimo požymius, juos būtina išskirti į savarankiškus objektyvųjų – nusikalstamos veikos dalyvių veikos bendrumą – ir subjektyvųjų – psichinį požiūrį į veikos bendrumą bei subjektyvius ryšius šiame veikos bendrume – požymius.¹⁰³

Gindamas šią savo poziciją A. P. Kozlovas teigia, kad objektyvusis nusikalstamos veikos bendrumo pagrindas yra visų bendrininkų elgesio (veiksmų) funkcinis ryšys, kuris suprantamas kaip kiekvieno nusikalstamos veikos dalyvio veiksmų priklausymas nuo kitų nusikalstamos veikos dalyvių bei kuris išreiškiamas atskirų veikos dalyvių atskirais veiksmais ir visų bendrininkų funkcijų sujungimu, kadangi kiekvienas bendrininkas savo funkcijas (vaidmenį) atlieka dėl kitų bendrininkų interesų.¹⁰⁴

Kita vertus, minėtas funkcinis ryšys, kuris išreiškiamas vieno bendrininko veiksmų suderinimu su kitų bendrininkų veiksmais, yra pakankamai sudėtingas,¹⁰⁵ kadangi šis ryšys pasireiškia skirtinguose dviejuose lygiuose.¹⁰⁶ Pirmuoju funkcinio ryšio lygiu autorius įvardija bendrininkų pasiruošimą bendrai nusikalstamai veikai, t. y. bendrininkų veiksmus, kuriais sukuriama sąlyga nusikalstamos veikos vykdymui. Antruoju lygiu įvardijamas – funkcinis ryšys, pasireiškiantis nusikalstamos veikos vykdymo stadijoje, kai yra keletas vykdytojų arba kitų veikos dalyvių ir vykdytojas (bendravykdytojų). Anot A. P. Kozlovo, šie funkcinio ryšio lygiai yra savarankiški, todėl galimos situacijos, kai jie apskritai nesusidaro. Tai tokie atvejai, kai nusikalstamoje veikoje dalyvauja tik du asmenys (pavyzdžiui: bendrininkai yra tik padėjėjas ir vykdytojas, du vienas nuo kito nepriklausomai veikiantys padėjėjai ir vykdytojas, nepriklausomai vienas nuo kito veikiantys kurstytojas ir padėjėjas, ir vykdytojas, ir pan.), tačiau, kai bendrininkų skaičius pasidaro didesnis nei du, dėl jų sąryšio visada atsiranda dviejų lygių funkciniai ryšiai. Atkreiptinas dėmesys, jog kiekvienas iš savarankiškų pagrindinių funkcinio ryšių gali būti skirstomas į polygius. Kaip pavyzdį autorius nurodo, jog funkciniai ryšiai bendrininkų pasiruošimo bendrai nusikalstamai veikai stadijoje gali būti skirstomi į kurstyto, organizavimo, pagalbinę veiklos (padėjimo) polygius ar netgi į savarankiškus polygius (tik organizacinės veiklos). Taip pat sudėtingi funkciniai ryšiai gali būti ir nusikalstamos veikos vykdymo stadijoje, kai nusikalstamoje veikoje dalyvauja ne vienas vykdytojas (tai funkciniai

¹⁰² Andrej Petrovich Kozlov, *supra* note 25, 33.

¹⁰³ *Ibid.*, 34.

¹⁰⁴ *Ibid.*

¹⁰⁵ *Ibid.*, 35.

¹⁰⁶ *Ibid.*, 36.

ryšiai tarp pačių bendravykdytojų, vykdytojų ir kitų bendrininkų rūšių bei tarp visų bendrininkų tarpusavyje). Taigi, kuo daugiau nusikalstamos veikos dalyvių veikia kiekvienoje iš minėtų stadijų, tuo sudėtingesnis dalyvių tarpusavio ryšys, tuo ryškiau pasireiškia funkciniai ryšiai ir tuo labiau suderinti veikos dalyvių veiksmai (elgesys).¹⁰⁷ Vadovaujantis šia A. P. Kozlovo teorija, galima prieiti prie išvados, jog veikos bendrumo kaip objektyviai – subjektyvaus požymio teorija yra kvestionuotina, todėl laikytina, jog veikos bendrumas yra išimtinai objektyvusis bendrininkavimo nusikalstamoje veikoje požymis.

Apibendrinus galima teigti, jog kelių asmenų nusikalstamos veikos bendrumas pasireiškia tuo, kad kiekvieno bendrininko veiksmai (neveikimas), nors ir būdami skirtingi, sudaro sąlygas kitų nusikalstamoje veikoje dalyvaujančiu bendrininkų veikoms,¹⁰⁸ t. y. vienu bendrininkų veiksmai yra nulemti kitų bendrininkų veiksmų, o šių nesant būtų apsunkintas ar apskritai pasidarytų neįmanomas nusikalstamos veikos įvykdymas.¹⁰⁹

1.2.1. Bendros veikos pasekmės

Praeitame poskyryje buvo akcentuota, jog kelių asmenų veikos bendrumas itin svarbus bendrininkų atsakomybei¹¹⁰ bei paties bendrininkavimo konstatavimui. Tačiau neverta pamiršti, kad bendro nusikalstamo rezultato egzistavimas taip pat yra būtina bendrininkavimo sąlyga, be jo bendrininkavimas kaip bendra kelių asmenų veikla netenka prasmės, be jo bendrininkų ryšys tampa nereikalingas.¹¹¹ Bendri padariniai inkriminuojami asmenims, dalyvavusiems nusikalstamoje veikoje, tik esant kiekvieno bendrininko veikos ir kilusių padarinių priežastiniam ryšiui. Šio ryšio nebuvimas sąlygoja bendrininkavimo ir bendros asmenų atsakomybės konstatavimo negalimumą.¹¹²

Baudžiamosios teisės doktrinoje pažymima, kad dėl bendros veikos atsiradusios socialiai žalingos pasekmės yra bendros visiems nusikalstamoje veikoje dalyvavusiems asmenims ir atskirai nedalijamos šiems bendrininkams. Minėtos pasekmės pripažįstamos bendrų veiksmų visumos bendrai pasiektas rezultatas. O tuo atveju, jei bendrininkaujant padaryta nusikalstama veika baudžiamajame įstatyme apibrėžta kaip formalioji nusikalstamos veikos sudėtis, tai tokio bendrininkavimo bendras rezultatas yra *ipso facto* nusikalstama veika.¹¹³

¹⁰⁷ Andrej Petrovich Kozlov, *supra* note 25, 36-37.

¹⁰⁸ Armanas Abramavičius et al., *supra* note 5, 264.

¹⁰⁹ *Ibid.*

¹¹⁰ Vytautas Piesliakas, *supra* note 7, 90.

¹¹¹ Andrej Petrovich Kozlov, *op. cit.*, 43.

¹¹² Vytautas Piesliakas, *op. cit.*, 90-91.

¹¹³ Armanas Abramavičius et al., *supra* note 5, 265.

Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos teismų praktika, kurioje pažymima, jog visos dėl veikos kilusios pasekmės inkriminuojamos kiekvienam iš bendrininkų, nepriklausomai nuo kiekvieno iš jų vaidmens, veiksmų pobūdžio bei intensyvumo ir indėlio į nusikaltimo padarymą.¹¹⁴ Visi bendrininkai atsako pagal tą patį Baudžiamojo kodekso straipsnį, numatantį bendrai padarytą nusikalstamą veiką, išskyrus atvejus, kai nustatomas vykdytojo ekscesas¹¹⁵ (bendrininkų susitarimo ribų peržengimas).¹¹⁶

Aktualu pažymėti, jog kiekvienam iš bendrininkų visų kilusių pasekmių inkriminavimas nėra sąlygotas aplinkybės, jog ne visi bendrininkai visiškai realizavo nusikalstamos veikos sudėtį. Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje teigiama, kad, esant bendrininkų tarpusavio susitarimui ir aptartam bendram planui, kiekvieno bendrininko faktiniai veiksmai, atliekant nusikalstamą veiką, atitinkamai ir kilusios pasekmės, yra priskiriami kitiems bendrininkams be būtinybės, jog kiekvienas atskiras bendrininkas atliktų nusikalstamą veiką *per se*.¹¹⁷ Nurodytą nusikalstamos veikos padarinių inkriminavimo modelį taiko ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas: „[...] tuo atveju, kai keli asmenys veikia kartu ir tiesiogiai dalyvauja atimant gyvybę nukentėjusiajam, tai jie visi yra nužudymo vykdytojai. Pagal susiformavusių teismų praktiką nėra būtina, kad kiekvienas iš tokių vykdytojų padarytų mirtinus sužalojimus, pakanka, kad tai padarytų bent vienas iš jų. Jeigu smurtą prieš nukentėjusį naudojo keli asmenys ir šis mirė nuo padarytų sužalojimų visumos, tai pagal BK 129 straipsnį atsako visi kūno sužalojimus padarę asmenys. Kasacinės instancijos teismas ne kartą savo nutartyse yra pasisakęs, kad jeigu nukentėjusiojo mirtį sukelia vienas ar keli padaryti sužalojimai, bet nustatyta, kad smurtą naudojo keli asmenys, o smurto pobūdis ir intensyvumas rodo tyčią nužudyti arba neapibrėžtą tyčią, kuri apima ir gyvybės atėmimą, tai pagal BK 129 straipsnį taip pat atsako ne tik tie asmenys, kurių padaryti kūno sužalojimai buvo nukentėjusiojo mirties priežastis, bet ir kiti asmenys, tiesiogiai dalyvavę gyvybės atėmimo procese [...].“¹¹⁸

Kaip matoma iš pateikto bendrų padarinių inkriminavimo taisyklės praktinio pavyzdžio, esant nustatytai aplinkybei, jog nusikalstamos veikos bendrininkai veikė tiesiogine tyčia, panašaus pobūdžio bylose iš tiesų nėra svarbu, kuris bendrininkas padaro veiksmus, sukėlusiuosius konkrečius pavojingus padarinius. Tokiais atvejais kitų bendrininkų veika

¹¹⁴ “Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-371-185-2014,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/828597>

¹¹⁵ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-89-693/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/999656>

¹¹⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-218/2009,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/138026>

¹¹⁷ Michael Bohlander, *supra* note 36, 163.

¹¹⁸ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-303/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/381530>

kvalifikuojama analogiškai, pagal tą patį baudžiamojo įstatymo straipsnį.¹¹⁹ Tačiau kaip ir visos taisyklės, taip ir ši nusikalstamos veikos padarinių inkriminavimo taisyklė turi išimčių. Paprastai tokia išimtis yra susijusi su vieno ar kelių bendrininkų tyčios rūšimi: „[...] netiesioginės tyčios atveju toks veikos kvalifikavimas galimas tik nustačius byloje daugelį kitų aplinkybių. Sprendžiant šį klausimą būtina įvertinti ir bendrininkų baudžiamosios atsakomybės ribas. BK 26 str. 1 d. nurodyta, kad bendrininkai atsako tik už tas vykdytojo padarytas veikas, kurias apėmė jų tyčia. Todėl kai keli asmenys smurtą pradėjo naudoti neturėdami tyčios nužudyti, o kitu tikslu, pvz.: turto užvaldymo, tačiau dėl panaudoto smurto nukentėjusysis mirė, sprendžiant, ar visi smurtą naudoję asmenys atsako už nužudymą. Tai priklauso nuo to, ar buvo bendrininkų aptartos smurto naudojimo ribos ir kokiomis aplinkybėmis esant buvo panaudotas mirtinus padarinius sukėlęs smurtas [...].“¹²⁰ Taigi tais atvejais, kai atitinkamus pavojingus padarinius sukelia vienas ar keli padaryti bendrininkų veiksmai, tačiau byloje nustatoma, kad ne visi šie asmenys atliko minėtus veiksmus „turėdami tyčią“¹²¹ pasiekti kilusius padarinius, tai už tokių padarinių sukėlimą atsako tik tie asmenys, kurių veiksmai sąlygojo atitinkamų padarinių kilimą.¹²²

Pozicija, jog sprendžiamas klausimas, ar visi bendrininkai atsako už tų pačių padarinių kilimą, kai dalis bendrininkų veikė netiesiogine tyčia (anot teismų praktikos, tai priklauso nuo bendrininkų susitarimo ribų ir kokiomis aplinkybėmis esant buvo sukelti pavojingi padariniai¹²³), yra paradoksali. Autoriau nuomone, bendrininkų tyčios diferenciacija negali sąlygoti skirtingų padarinių inkriminavimo. Tokia nuomonė grindžiama tuo, jog visuotinai, tiek praktikoje, tiek doktrinoje, pripažįstama, kad kiekvieno bendrininko daromi veiksmai (neveikimas) neginčijamai sudaro sąlygas kitų bendrininkų veiksams arba juos papildo, tokiu būdu padedant vienas kitam realizuoti nusikalstamos veikos sudėties požymius, dėl ko atsiranda kelių asmenų nusikalstamos veikos bendrumo požymis. Be to, darydami konkrečią nusikalstamą veiką, bendrininkai gali nukrypti nuo savo sudaryto susitarimo ir atlikti papildomus ar visiškai kitus veiksmus, kurie

¹¹⁹ “Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. vasario 29 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-40/2008,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/84939>

¹²⁰ *Ibid.*

¹²¹ Atkreiptinas dėmesys, jog tokia formuluotė naudojama teismų praktikoje (“Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-316-699/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1071330>; “Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. vasario 29 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-40/2008,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/84939> ir kt.), tačiau reikia pabrėžti, kad ši formuluotė yra netiksli ir klaidinanči. „Tyčios“ apibrėžimas apima tiek ir tiesioginę, tiek ir netiesioginę tyčią. Todėl, jei teismai nurodo, jog netiesioginės tyčios atveju sprendžiamas klausimas, ar visiems bendrininkams inkriminuotini vienodi pavojingi padariniai, tuomet jie turėtų vengti vartoti bendrojo pobūdžio sąvoką „tyčia“, o, analizuodami padarinių inkriminavimo taisyklę, konkrečiai įvardinti tyčios rūšį.

¹²² “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-316-699/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1071330>

¹²³ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-480/2007“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/79037>

nepateka į pirminio susitarimo turinį. Todėl išskyrus akivaizdžius eksceso atvejus, nepriklausomai nuo bendrininkų tyčios rūšies, kilę pavojingi padariniai visiems bendrininkams turėtų būti inkriminuojami vienodai,¹²⁴ t. y. bendrininkų veika kvalifikuotina pagal tą patį baudžiamojo įstatymo straipsnį. Be to, tokią nuostatą pagrindžia ir darbe toliau analizuojama netiesioginės tyčios negalimumo problema bendrininkavimo situacijoje.

Nors teismų praktikoje pripažįstama, jog, esant netiesioginei bendrininkų tyčiai, kiekvienam bendrininkui gali skirtis inkriminuojami padariniai, tačiau su tokia nuomone nesutiktina. Atsižvelgiant į anksčiau pateiktus argumentus, apibendrinus galima teigti, jog visais atvejais (išskyrus aiškų bendrininko ekscesą) visos dėl nusikalstamos veikos kilusios pasekmės (padariniai) privalo būti inkriminuojamos kiekvienam iš bendrininkų, nepriklausomai nuo kiekvieno iš jų vaidmens ir atliktų veiksmų (neveikimo) pobūdžio – visų bendrininkų veika turi būti kvalifikuojama pagal tą patį baudžiamojo įstatymo straipsnį.

1.2.1. Priežastinis ryšys tarp bendros nusikalstamos veikos ir atsiradusių bendrų padarinių

Buvusiuose poskyriuose buvo aptarta kelių asmenų veikos bendrumas ir bendras nusikalstamas rezultatas kaip objektyvieji bendrininkavimo instituto požymiai, tačiau šiuos požymius tarpusavyje sieja kitas objektyvusis bendrininkavimo požymis – priežastinis ryšys tarp atskirų bendrininkų veiksmų ir bendrų nusikalstamų padarinių.

Priežastinis ryšys – tai objektyviai egzistuojantis ryšys tarp savalaikių visų bendrininkų veiksmų ir bendro nusikalstamo rezultato. Kita vertus, tokio priežastinio ryšio struktūra nusikalstamoje veikoje, padarytoje bendrininkaujant, yra išskirtinė lyginant su priežastiniu ryšiu nusikalstamoje veikoje, kuri padaryta individualiai. Šis išskirtinumas pasireiškia tuo, jog objektyvusis ryšys analizuojamas ne tik tarp vykdytojo veiksmų ir visuomenei pavojingų pasekmių (kaip individualios nusikalstamos veikos atveju), bet ir tarp organizatoriaus, kurstytojo bei padėjėjo, kurie veikia ne nusikalstamos veikos sudėties požymių rėmuose (neįgyvendintina nusikalstamos veikos objektyviosios pusės), veiksmų. Visais atvejais būtina nustatyti, jog kiekvieno bendrininko veiksmai (neveikimas) buvo atliekami prieš vykdytojo veiksmus ir buvo sąlyga bei būtinu indeliu į bendras pastangas, nukreiptas pavojingiems padariniams pasiekti. Atskirai paimtos kiekvieno iš bendrininkų veikos negali privesti prie nusikalstamo rezultato, kuris pasiekiamas tik sujungus visų nusikalstamoje veikoje dalyvavusių asmenų pastangas.¹²⁵

¹²⁴ Tomas Girdeinis, “Nužudymo vienu ar keliai smūgiais kvalifikavimo problemos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje,” iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai. Recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*, (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014), 197.

¹²⁵ Aleksej Ivanovich Rarog et al., *supra* note 93, 252.

Ne kartą šiame darbe nurodyta, jog bendrininkavimo atveju nusikalstamos veikos sudėties objektyviuosius požymius įgyvendina tik vykdytojas (bendravykdytojai), todėl priešastinio ryšio buvimą tarp kitų rūšių bendrininkų veikos ir bendrų pasekmių galima patvirtinti tik tada, kai neabejotinai įsitikinama, kad kiekvienas iš šių bendrininkų savo veika buvo reikalingi ar net būtini bendroje nusikalstamoje veikoje, kadangi sudarė prielaidas veikti kitiems bendrininkams bei iš esmės papildė jų veiksmus. Priežastingumo buvimą tarp minėtų bendrininkų veiksmų (neveikimo) ir bendro nusikalstamo rezultato¹²⁶ galima konstatuoti tik nustačius šias aplinkybes: 1) bendrininko aktyvūs ar pasyvūs veiksmai laiko atžvilgiu yra pirmesni nei bendrai padaryta nusikalstama veika ar kilę bendros veikos padariniai; 2) bendrininko aktyvūs ar pasyvūs veiksmai yra būtina sąlyga darant bendrą nusikalstamą veiką ar atsirandant bendriems visuomenei pavojingiems padariniams; 3) bendra nusikalstama veika ir bendri žalingi padariniai – dėsningas ir būtinas bendros bendrininkų veiklos rezultatas; 4) padaroma bendra veika ar atsiranda nusikalstamų padarinių būtent dėl bendrininkų veiksmų (neveikimo) visumos, o ne dėl kitų pašalinių asmenų veiklos ar atsitiktinių aplinkybių.¹²⁷

Įdomu tai, jog baudžiamosios teisės literatūroje yra išsakomas ir kitas požiūris į bendrininkų veiksmų (neveikimo) būtinumą kaip sąlygą pasiekti bendrus nusikalstamus rezultatus. Nepaisant to, jog nukrypstama, nuo derivatyvinės bendrininkavimo instituto doktrinos pagrindo, manoma, kad kurstytojo ar padėjėjo veiksmai ne visais atvejais yra būtina sąlyga vykdytojo veiksmų atlikimui tam tikru būdu ar tam tikromis priemonėmis. Anot šios nuomonės šalininkų, svarbiausia tai, jog kurstytojo ar padėjėjo veiksmai galėjo būti atitinkamų vykdytojo veiksmų ir kilusių pavojingų padarinių priešastimi.¹²⁸ Su tokia nuomone iš dalies galima sutikti, kadangi paties bendrininkavimo esmė yra tai, jog kiekvieno bendrininko veiksmai turi padėti pasiekti bendrą nusikalstamą rezultatą, tačiau ne visada atskiro bendrininko veiksmų neatlikimas gali sąlygoti bendrų padarinių nekilimą ar pačios nusikalstamos veikos atlikimo neįmanomumą.

Nepaisant kylančių diskusijų, tinkamo priešastinio ryšio tarp bendros nusikalstamos veikos ir atsiradusių bendrų padarinių nustatymas yra itin svarbus, kadangi sąlygoja teisingą bendrininkavimo instituto taikymą. Tokią išvadą suponuoja tai, jog yra galimos tokios teisinės situacijos, kai vieno asmens elgesys, kuris lemia kito asmens (vykdytojo) nusikalstamas veikas ir yra susijęs priešastiniu ryšiu su vykdytojo veikomis, kartu reiškia ir atitinkamos savarankiškos nusikalstamos veikos padarymą. Šiuo atveju sprendžiant klausimą, ar toks asmuo atsako tik už konkrečios savarankiškos nusikalstamos veikos padarymą, ar jis dar kartu turi atsakyti ir už bendrininkavimą vykdytojo padarytoje nusikalstamoje veikoje, reikia atsižvelgti į nusikalstamų

¹²⁶ Armanas Abramavičius et al., *supra* note 5, 265.

¹²⁷ Armanas Abramavičius et al., *supra* note 6, 156.

¹²⁸ Simon Parsons, "Criminal liability for the act of another: accessory liability and the doctrine of joint enterprise," *The Journal of Criminal Law* 62, 4 (1998): 353, <http://ssudl.solent.ac.uk/id/eprint/2073>

veikų pobūdį, jų sąsajas, asmenų, padariusių šias nusikalstamas veikas, tyčios kryptingumą, kitas objektyvias ir subjektyvias veikų padarymo aplinkybes. Tuo atveju, jeigu kaltininkas, turėdamas sumanymą padaryti konkrečią nusikalstamą veiką, kuri neatskiriama nuo kito asmens nusikalstamos veikos, atlieka ir tokius veiksmus, kurie yra ne tik jo daromos veikos požymiai, bet priežastiniu ryšiu susiję ir su kito asmens padaryta nusikalstama veika, tai kaltininko veika paprastai kvalifikuojama tik pagal Baudžiamojo kodekso straipsnį, numatantį atsakomybę už šios konkrečios nusikalstamos veikos padarymą.¹²⁹

Atkreiptinas dėmesys, jog šio objektyvaus požymio ypatumas yra tas, jog juo remiantis ne tik nustatomi baudžiamosios atsakomybės pagrindai bendrininkams, tačiau ir nubrėžiama riba, už kurios baigiasi bendrininkavimas. Į bendrą nusikalstamą veiką galima įsijungti tik iki nusikalstamų padarinių atsiradimo (nusikalstamosiose veikose apibūdintose materialiomis sudėtimis) arba nusikalstamos veikos pabaigimo (nusikalstamosiose veikose apibūdintose formaliomis sudėtimis).¹³⁰ Tačiau praktikoje nereti atvejai, kai asmuo savo tyčine veikla priartėja ar prisideda prie kitų asmenų rengiamo ar jau daromo nusikaltimo pats jame nedalyvaudamas. Šie atvejai išoriškai yra panašūs į bendrininkavimą, bet bendrininkavimas kaip tarpusavyje susitarusių asmenų veika skiriasi nuo prisidėjimo prie nusikaltimo,¹³¹ todėl kyla asmens prisidėjimo prie nusikalstamos veikos ir atsakomybės už jį klausimas.¹³²

Kita vertus, kai prisidedama prie kitų asmenų nusikalstamos veikos, nėra determinuojami jos vykdytojai ar kitų bendrininkų veiksmai ir tada sąmoningai nepadedama atsirasti nusikalstamoms pasekmėms.¹³³ Priežastinis ryšys iš esmės yra būtent tas momentas, kuriuo remiantis yra atibojami bendrininkavimo ir prisidėjimo prie nusikaltimo institutai.¹³⁴ Jeigu nėra atskirų asmenų veikų ir kilusių padarinių priežastinio ryšio, nėra nei bendrininkavimo,

¹²⁹ „Iš bylos medžiagos matyti, kad A. Š., J. R. ir A. L. padarytos nusikalstamos veikos buvo susijusios, nes A. Š. gavo turtinės naudos piktnaudžiaudamas tarnybine padėtimi todėl, kad J. R. tikrą dokumentą suklastojo, žinomai suklastotą dokumentą laikė, gabenė, panaudojo ir iššvaistė jo žinioje buvusį svetimą turtą, o A. L. suklastojo tikrą dokumentą, jį laikė gabenė ir panaudojo. A. Š. ketinimą piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi gauti turtinės naudos pradėjo įgyvendinti jau nuo to momento, kai savo naudai įkalbinėjo J. R. iššvaistyti jo žinioje buvusį svetimą turtą, panaudojant suklastotą tikrą sąskaitą, o A. L. suklastoti dokumentą. Tokie A. Š. veiksmai iš esmės jau reiškė jo piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi siekiant turtinės naudos. Vis dėlto visų trijų nuteistųjų veiksmai yra savarankiškos nusikalstamos veikos. Teismai A. Š. veiksmus nepagrįstai kvalifikavo dar ir kaip bendrininkavimą J. R. ir A. L. padarytoje nusikalstamoje veikose pagal BK 24 straipsnio 5 dalį, 300 straipsnio 1 dalį ir 24 straipsnio 5 dalį, 184 straipsnio 1 dalį.“ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-268/2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/379647>

¹³⁰ Armanas Abramavičius et al., *supra* note 5, 265.

¹³¹ *Ibid.*, 286.

¹³² Vytautas Piesliakas, *supra* note 7, 119.

¹³³ Armanas Abramavičius et al., *op. cit.*, 286.

¹³⁴ Prisidėjimo prie nusikaltimo institutas baudžiamojoje teisėje atsirado galutinai susiformavus bendrininkavimo institutui, nes iki tol prisidėję prie nusikaltimo asmenys dažniausiai būdavo laikomi to nusikaltimo bendrininkais. XIX a. antroje pusėje daugelio valstybių baudžiamojoje teisėje bendrininkavimo koncepcija buvo pagrįsta priežastinio ryšio teorija, o visos teisiškai reikšmingos veikos, likusios už bendrininkavimo sampratos ribų, tapo prisidėjimo prie nusikaltimo formomis bei buvo kriminalizuotos kaip *delicta sui generis*. Rasa Paužaitė, „Nusikaltimo ar nusikaltimą padariusio asmens slėpimo teisinis vertinimas,“ *Teisės problemos* 46, 4 (2004): 100.

nei bendros atsakomybės,¹³⁵ kadangi asmuo, kuris prisijungė prie nusikalstamos veikos, nėra kaltas už pasekmes, atsiradusias ne dėl jo, bet dėl kitų asmenų nusikalstamos veikos.¹³⁶

Nors minėtas reiškiny s baudžiamosios teisės teorijoje vadinamas prisidėjimo prie nusikaltimo,¹³⁷ pažymėtina, kad nei šiuo metu galiojančiame Baudžiamajame kodekse, nei 1961 m. Baudžiamajame kodekse nėra įvardyta sąvoka „prisidėjimas prie nusikaltimo“.¹³⁸ 1961 m. Baudžiamajame kodekse prisidėjimo prie nusikaltimo institutą sudarė kodekso bendrosios ir specialiosios dalių normos:¹³⁹ kodekso bendrojoje dalyje buvo įvardintos tik dvi prisidėjimo prie nusikaltimo formos – „Slėpimas“ (1961 m. Baudžiamojo kodekso 19 straipsnis) ir „Nepranešimas“ (1961 m. Baudžiamojo kodekso 20 straipsnis). Šios nuostatos buvo konkretizuotos kodekso specialiojoje (ypatingoje) dalyje.¹⁴⁰

Priešingai nei 1961 m. Baudžiamajame kodekse, galiojančio Baudžiamojo kodekso bendrojoje dalyje prisidėjimo institutą reglamentuojančių normų nerasime. Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje pažymima, jog prisidėjimo prie nusikaltimo formas galima rasti tik atskiruose Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsniuose. Kaip pagrindinės prisidėjimo prie nusikaltimo formos, įtvirtintos Baudžiamajame kodekse, paprastai nurodomos nepranešimas apie daromą ar padarytą labai sunkų nusikaltimą (Baudžiamojo kodekso 238 straipsnis), iš anksto nepažadėtas sunkių arba labai sunkių nusikaltimų slėpimas (Baudžiamojo kodekso 237 straipsnis) ir nusikalstamu būdu gauto turto įgijimas arba realizavimas (Baudžiamojo kodekso 189 straipsnis).¹⁴¹ Antra vertus, manytina, jog prie tokių prisidėjimo prie nusikaltimo formų reiktų priskirti ir kitus nusikaltimus, pavyzdžiui, tokius kaip: nusikalstamu būdu gauto turto legalizavimas (Baudžiamojo kodekso 216 straipsnis), piktnaudžiavimas (Baudžiamojo kodekso 228 straipsnis) ar tarnybos pareigų neatlikimas (Baudžiamojo kodekso 229 straipsnis), kadangi šių nusikaltimų įvykdymas taip pat gali apsunkinti jau padarytų nusikalstamų veikų ir jų subjektų išaiškinimą ir nubaudimą.

Iš nurodyto, suprantama, jog prisidėjimo prie nusikaltimo institutas yra specifinis tuo, kad pasižymi akcesoriškumu,¹⁴² t. y. nesant kito asmens padaryto nusikaltimo („pagrindinio nusikaltimo“), negalima kalbėti apie prisidėjimą prie nusikaltimo. Būtent šis požymis, kaip jau

¹³⁵ Vytautas Piesliakas, *supra* note 7, 91.

¹³⁶ Armanas Abramavičius et al., *supra* note 5, 286.

¹³⁷ *Ibid.*

¹³⁸ Algimantas Pivoriūnas, „Prisidėjimas prie nusikaltimo“, *Teisės problemos 2* (1996): 48.

¹³⁹ Armanas Abramavičius et al., *op. cit.*, 286.

¹⁴⁰ 1961 m. Baudžiamojo kodekso 89 straipsnyje buvo numatytas „Valstybinių nusikaltimų slėpimas“, 294 straipsnyje – „Nepranešimas apie nusikaltimą“, 295 straipsnyje – „Nusikaltimo slėpimas“, 296 straipsnyje – „Nusikaltimą padariusio asmens slėpimas“. Algimantas Pivoriūnas, *op. cit.*, 48.

¹⁴¹ Reikia atkreipti dėmesį, jog už kai kurias sąmoningas prisidėjimo formas baudžiamoji atsakomybė yra ribota. Baudžiamojo kodekso 237 ir 238 straipsnių 2 dalyse nurodoma, kad už šias veikas neatsako nusikaltimą padariusios asmens artimieji giminaičiai bei šeimos nariai. Taip pat atsakomybė kyla tik už nepranešimą apie žinomai daromą ar padarytą labai sunkų nusikaltimą. Vytautas Piesliakas, *op. cit.*, 120-121.

¹⁴² Algimantas Pivoriūnas, *op. cit.*, 48.

minėta, prisidėjimo prie nusikaltimo institutą glaudžiai sieja su bendrininkavimo institutu. Manytina, kad įstatymų leidėjas Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje įtvirtindamas atskiras prisidėjimo prie nusikaltimo *corpora delicti* siekė apibrėžti bei susiaurinti bendrininkavimo instituto ribas, tačiau dar šiandien, praėjus gana daug metų nuo šių dviejų institutų atskyrimo, jų koreliacija išliko tokia stipri, jog šių institutų atribojimo aspektai bei požymiai vis dar kelia neaiškumų ir diskusijų.

Minėtą išvadą suponuoja tai, kad baudžiamosios teisės doktrinoje vis dar randama nuostatų, jog kaip prisidėjimas gali būti vertinama veika, kuria asmuo, nors ir nenutuokdamas, palengvina bendrininkams (pirmiausia vykdytojui) daryti nusikalstamą veiką arba tam tikru požiūriu padėdama vykdytoją (kitus bendrininkus) tęsti nusikalstamą veiką.¹⁴³ Tačiau kaip jau ne kartą nurodyta, tokie ir panašaus pobūdžio veiksmai patenka į padėjėjo funkcijų apibrėžtį. Vadovaujantis Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 6 dalimi, „*padėjėjas yra asmuo, padėjęs daryti nusikalstamą veiką duodamas patarimus, nurodymus, teikdamas priemones arba šalindamas kliūtis, saugodamas ar pridengdamas kitus bendrininkus, iš anksto pažadėjęs paslėpti nusikaltėlių, nusikalstamos veikos darymo įrankius ar priemones, šios veikos pėdsakus ar nusikalstamu būdu įgytus daiktus, taip pat asmuo iš anksto pažadėjęs realizuoti iš nusikalstamos veikos įgytus ar pagamintus daiktus.*“¹⁴⁴ Iš nurodytos nuostatos matoma, jog baudžiamasis įstatymas aiškiai ir nedviprasmiškai apibrėžia padėjėją, kaip asmenį, kuris „padeda“ padaryti nusikalstamą veiką ir nurodo galimus padėjimo būdus, be to, baudžiamosios teisės teorijoje yra išskiriamas ir kitoks padėjėjo vaidmuo, darant nusikalstamą veiką, – jau esančio kito asmens ryžto daryti ar pabaigti daryti nusikalstamą veiką sustiprinimas.¹⁴⁵ Todėl, net ir remiantis priežastinio ryšio kriterijumi, tampa sudėtinga atriboti bendrininkavimo ir prisidėjimo prie nusikaltimo institutus. Nepaisant nurodyto, reikia pastebėti, jog Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 6 dalyje akcentuojamas „išankstinio pažado“ davimas, dėl to atskiriant prisidėjimą prie nusikaltimo ir padėjimą galima remtis būtent šiuo išankstinio susitarimo (veiksmų bendrumo) kriterijumi. Nors doktrinoje teigiama, jog ir šis kriterijus negali būti vienintelis, priskiriant vienokį ar kitokį elgesį padėjimui padaryti nusikaltimą. Pripažįstant asmens veiką padėjimu padaryti nusikaltimą, kaip minėtų institutų atribojimo kriterijus turėtų būti laikomas ir pagalbos suteikimas *de facto* kitiems bendrininkams.¹⁴⁶

Apibendrinant laikytina, jog priežastinis ryšys tarp atsiradusių pavojingų padarinių ir bendrininkų veiksmų yra būtinas objektyvus bendrininkavimo instituto požymis, kurio nesant nėra galimybės konstatuoti bendrininkavimo konkrečiu atveju. Bet turint galvoje tarpusavyje

¹⁴³ Vytautas Piesliakas, *supra* note 7, 120.

¹⁴⁴ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas,“ *Valstybės žinios* 89, 2741 (2000).

¹⁴⁵ Rasa Paužaitė, *supra* note 134, 101.

¹⁴⁶ Rasa Paužaitė, *supra* note 134, 101-102.

susijusius bendrininkavimo ir prisidėjimo prie nusikaltimo institutus, priežastinis ryšys nėra vienintelis kriterijus, attribojantis šiuos institutus. Siekiant minėtų institutų attribojimo tikslo kiekvienu konkrečiu atveju, manytina, jog turi būti nustatytos kelios aplinkybės: 1) tarp bendrininkų veiksmų ir kilusių visuomenei pavojingų padarinių yra priežastinis ryšys; 2) bendrininkų veiksmus (neveikimą) sieja išankstinis susitarimas (veiksmų bendrumas); 3) kiekvieno bendrininko daromi veiksmai (neveikimas) neabejotinai sudaro sąlygas kitų bendrininkų veiksmams arba juos papildo, t. y. bendrininkai suvokia, jog faktiškai padeda kitiems bendrininkams.

2. BENDRININKAVIMO SUBJEKTYVIEJI POŽYMIAI

Ne kartą nurodyta, jog iš baudžiamojo įstatymo 24 straipsnio 1 dalies nuostatos turinio galima išskirti tam tikrus bendrininkavimo požymius, juos baudžiamosios teisės teorijoje, kaip ir nusikalstamos veikos sudėties požymius, įprasta skirstyti į objektyvius ir subjektyvius.¹⁴⁷ Taigi analizuojant bendrininkavimo institutą ne mažiau už objektyvius požymius svarbūs yra ir subjektyvieji bendrininkavimo požymiai.¹⁴⁸ Šių požymių analizė padeda atskleisti kiekvieno nusikalstamoje veikoje dalyvaujančio asmens tam tikrą vidinį santykį ne tik su jo paties atliekama veika, tačiau ir kitų bendrininkų veiksmais (neveikimu). Kitaip tariant, bendrininkavimo subjektyvieji požymiai atkleidžia bendrininkų tarpusavio ne visada išoriškai matomus santykius.

2.1. Susitarimas daryti nusikalstamą veiką

Bendrininkavimo situacijos atveju „bendras planas“ yra kelių asmenų kaip lygiaverčių partnerių dalyvavimo bendroje nusikalstamoje veikoje pamatas. Remiantis jurisprudencija, šis „planas“ turi atsispindėti būtent bendrininkų pasiektame susitarime, kadangi kiekvienas bendrininkas savo veiksmus turi suvokti kaip skatinančius kitų bendrininkų veiksmus, o šių kaip skatinančius jo veiksmus, kaip bendros visumos dalį.¹⁴⁹ Lietuvos Baudžiamosios teisės teorijoje pažymima, jog būtent susitarimo pagrindu atsiranda nusikalstamos veikos bendrumas bei tyčia daryti nusikalstamą veiką bendromis pastangomis. Susitarimo nebuvimas sąlygoja, jog bendrininkavimo klausimas negali būti keliamas.¹⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje taip pat pabrėžiama bendrininkų susitarimo svarba: „*būtinasis bendrininkavimo požymis yra bendrininkų tarpusavio susitarimas, [...] tačiau įstatymas nenurodo, kaip bendrininkai turi susitarti dėl bendros nusikalstamos veikos, kad būtų konstatuotas bendrininkų susitarimas. Vadinas, kiekvieno bendrininkavimo atveju teismas privalo konstatuoti šį būtiną bendrininkavimo požymį atsižvelgęs į konkrečias bylos aplinkybes.*“¹⁵¹ Analizuojant bendrininkų susitarimą taip pat būtina išskirti tris jo elementus, t. y. susitarimo formą, susitarimo momentą ir susitarimo turinį.

¹⁴⁷ Inga Žukovaitė, „Bendrininkavimo institutas plėšimo bylų jurisprudencijoje,“ *Teisė* 86 (2013): 163.

¹⁴⁸ Vytautas Piesliakas, *supra* note 7, 91.

¹⁴⁹ Michael Bohlander, *supra* note 36, 163.

¹⁵⁰ Vytautas Piesliakas, *op. cit.*, 91.

¹⁵¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-37-942/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/993259>

2.1.1. Susitarimo daryti nusikalstamą veiką forma

Lietuvos teismų praktikoje yra įtvirtinta nuostata, jog bendrininkų susitarimas gali būti išreikštas bet kokia forma – žodžiu, raštu ar konkludentiniais veiksmais (gestu, mimika ir t. t.), todėl įrodinėjant susitarimo buvimą nėra būtina nustatyti, kad visi bendrininkai buvo išsamiai aptarę nusikalstamos veikos detales. Atkreiptinas dėmesys, jog doktrinoje taip pat laikomasi panašios nuomonės. Pasak baudžiamosios teisės mokslininkų, bendrininkavimo susitarimo egzistavimas gali būti atskleistas per netiesioginius įrodymus arba galima daryti išvadą apie jo egzistavimą remiantis kaltinamųjų asmenų veiksmais prieš darant nusikalstamą veiką, jos darymo metu ir po jos. Taigi nei doktrinoje, nei teismų jurisprudencijoje nėra keliamas reikalavimas kaltinimo pusei įrodyti oficialaus susitarimo buvimą.¹⁵²

Nurodytų išvadų iliustravimui toliau pateikiamas teismų praktikos pavyzdys. „[...] V. N. nuteistas už tai, kad jis ir O. Z., 2014 m. vasario 2 d., laikotarpiu nuo 21.45 val. iki 22.10 val., tiksliau nenustatytu laiku, veikdami kartu, bendrais tyčiniiais veiksmais, namo, esančio (duomenys neskelbtini), virtuvės patalpoje tyčia padegdami ten buvusius daiktus ir dėl sukkelto gaisro padarydami nukentėjusiajam S. P. veido, ausų kaušelių ir abiejų plaštakų odos terminius nudegimus I–IIB laipsnio, apimančius 8 procentus kūno paviršiaus, tai yra nesunkų sveikatos sutrikdymą, bei kartu su O. Z. išeidami iš minėto namo ir lauko duris O. Z. užrakinus pakabinama spyna, padegto ir užrakinto namo viduje paliko gulintį sužalotą S. P., taip bendrais tyčiniiais veiksmais pasikėsino nužudyti S. P., bet nusikalstamos veikos nebaigė dėl nuo jų valios nepriklausančių aplinkybių, nes atvykę ugniagesiai S. P. išgelbėjo.“¹⁵³ V. N. nesutiko su apygardos teismo priimtu apkaltinamuoju nuosprendžiu ir pateikė apeliacinį skundą, kuriame nurodė, jog jis jam inkriminuotų nusikalstamų veikų nepadarė, niekada nesitarė su kitu nuteistuoju daryti šių nusikaltimų ir niekada nepritarė tokiems kito nuteistojo veiksams. Jis nukentėjusiojo S. P. nepažinojo, jo namuose nėra buvęs. Tačiau Lietuvos apeliacinis teismas nesutiko su tokiais V. N. argumentais dėl susitarimo nebuvimo bei nurodė, kad „<...> nagrinėjamoje byloje nustatytos aplinkybės patvirtina, kad įvykio dieną antrą kartą į namą, kuriame gyveno nukentėjusysis S. P., sugrįžo ne tik O. Z., bet ir apeliantas. Į namą jie pateko, atsirakindami prieš tai pačių pakabinama spyna užrakintas duris. Sugrįžę, pastarieji pagrobė nukentėjusiajam priklausantį asmens dokumentą, po ko, išeinant iš namo, virtuvėje ant krosnies buvo padegti daiktai, o sumuštas S. P. name užrakintas. Byloje paties O. Z., taip pat ir apelianto ikiteisminio tyrimo metu duotais parodymais nustatyta, jog iš tikrųjų daiktus virtuvėje ant

¹⁵² Beth Allison Davis, Josh Vitullo, “Federal Criminal Conspiracy,” *American Criminal Law Review* 38, 3 (2001): 781-783, <http://goo.gl/szUYpz>

¹⁵³ “Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. balandžio 23 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-387-495/2015,” prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1045340>

krosnies padegė ir išeinat iš namo lauko duris pakabinama spyna užrakino būtent nuteistasis O. Z.. Kita vertus, byloje nustatytos aplinkybės patvirtina ir tai, kad V. N. šiuos savo bendrininko veiksmus matė ir jiems pritarė, jis žinojo, kad judviejų sumuštas nukentėjusysis guli savo kambaryje ir puikiai suvokė, kad užrakintas degančiame name jis neturės galimybės pats išsigelbėti. Šias aplinkybes taip pat patvirtina ir paties apelianto nusikalstamų veikų tyrimo stadijoje duoti parodymai. O. Z. atliekant paminėtus nusikalstamus veiksmus, apeliantas nesiėmė jokių priemonių, kad bendrininką sustabdyti, nekviatė nukentėjusiajam pagalbos ir pats jos nesuteikė. Priešingai, kaip matyti iš nuteistojų O. Z. ikiteisminio tyrimo teisėjui duotų parodymų, pastarajam padegus lovą, jis norėjo ją užgesinti, tačiau V. N. jam neleido, nes namuose jau buvo daug dūmų (3 t., b.l. 18-19). Taigi paminėtos aplinkybės patvirtina, jog nuteistojų V. N. veiksmai atitiko bendrininkavimo objektyvius bei subjektyvius požymius. Šiame kontekste svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, jog abstraktus susitarimas - nuvykus pas nukentėjusįjį daryti nusikalstamas veikas, tarp nuteistųjų buvo dar prieš pastariesiems patenkant į namą, esantį (duomenys neskelbtini), pirmą kartą, ką patvirtina nuteistųjų parodymai apie pasikeistus vardus, tikslu, kad jų neatpažintų.¹⁵⁴

Taigi susitarimas bendrininkauti darant nusikalstamą veiką gali būti konstatuojamas ne tik esant žodinei, rašytinei išraiškai, tačiau ir tais atvejais, kai susitarimas akivaizdus iš bendrininkų išorinių veiksmų harmonijos bei dinamikos.

2.1.2. Susitarimo daryti nusikalstamą veiką momentas

Minėta, kad baudžiamoji teisė nekelti bendrininkų susitarimui didelių reikalavimų. Susitarimas gali būti gana išsamus ir visiškai primityvus, todėl susitarimo forma iš esmės neturi lemiamos reikšmės konstatuojant bendrininkavimo požymius. Anot prof. V. Piesliako lemiamą reikšmę turi tik susitarimo momentas ir jo turinys. Susitarimas turi įvykti iki nusikalstamos veikos pradžios arba ją darant.¹⁵⁵

Pagal susitarimo momentą galima išskirti bendrininkavimą su išankstiniu susitarimu ir bendrininkavimą su spontanišku susitarimu.¹⁵⁶ Išankstinis bendrininkų susitarimas, kokia forma jis bebūtų sudarytas, reiškia, jog visi bendrininkai nusikalstamos veikos darymo aplinkybes, įskaitant, bet neapsiribojant veikos vietos, laiko, būdo aplinkybes, aptarė dar prieš pirmuosius vykdytojo veiksmus realizuojant objektyvius nusikalstamos veikos požymius. Priešingai minėtam, spontaniškas susitarimas suprantamas kaip bendrininkų susitarimas, gimęs jau

¹⁵⁴ "Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. balandžio 23 d. nutartis, priimta baudžiamajoje byloje Nr. 1A-387-495/2015," prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1045340>

¹⁵⁵ Vytautas Piesliakas, *supra* note 7, 92.

¹⁵⁶ "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-630/2011," prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/332553>

vykdytojui pradėjus realizuoti nusikalstamos veikos objektyviusius požymius, t. y. susitarimas sudarytas pačios veikos darymo metu. Pastarojo susitarimo atveju svarbiausia aplinkybe tampa tai, jog toks susitarimas privalo būti sudarytas iki veikos pabaigos, priešingu atveju, bendrininkavimo instituto taikymo klausimas nebegali būti keliamas – galima tik prisidėjimo prie nusikaltimo situacija. Apibendrintai galima pasakyti, jog bendrininkų susitarimas gali įvykti bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje, t. y. iki bus pasiektas norimas rezultatas.¹⁵⁷

Esant išankstinio kelių asmenų susitarimo daryti nusikalstamą veiką situacijai, didesnių problemų nėra minėtų asmenų veiką pripažįstant padarytą bendrininkaujant. Tačiau kitas atvejis yra, kai asmenys spontaniškai susitaria daryti nusikalstamą veiką. Tokiais atvejais gana dažnai kyla problemų dėl bendrininkavimo instituto inkriminavimo vienam ar keliems asmenims, kurie dalyvavo darant nusikalstamą veiką. Šios problemos paprastai sprendžiamos atsižvelgiant į pačios veikos baigtumo momentą. Pavyzdžiui „[...] L. R. nuteistas pagal BK 178 straipsnio 2 dalį už tai, kad 2010 m. birželio 15 d., apie 1 val., Šilutės r., [...] bendrininkaudamas su Ž. K. ir D. L., kurie, nepavykus išlaužti K. S. priklausančio namo durų, tęsdami pradėtą nusikalstamą veiką, išėję į lauką ir išėmę K. S. priklausančio namo lango stiklą bei patekę į jam priklausančias patalpas, pavogė svetimą turtą – K. S. priklausanti 50 Lt vertės stalo įrankių komplektą ir 3 Lt vertės 10 vnt. degtukų dėžučiu; po to su pavogtais daiktais grįždami prie automobilio, kuriame laukė L. R., užsuko į to paties namo kitoje pusėje esantį kiemą, iš kurio Ž. K. pavogė A. K. priklausančią 50 Lt vertės guminę valtį, o D. L., pro nerakintas duris patekęs į A. K. priklausančio namo lauko verandą, iš jos pavogė A. K. priklausančią 800 Lt vertės vejapjovę „Partner“, vogtus daiktus sudėjo į automobilį, priklausantį L. R., kuris, veždamas minėtus daiktus, suprato, kad jie yra vogti, tačiau toliau tęsė Ž. K. ir D. L. pradėtą vagystę : pavogtą turtą niekieno neverčiamas kartu su D. L. ir Ž. K. parvežė į savo namus ir ten iškrovė; taip bendrai pagrobė A. K. priklausančių daiktų už 850 Lt ir K. S. priklausančių daiktų už 53 Lt.“¹⁵⁸

Nuteistasis nesutiko su apeliacinės instancijos nuosprendžiu. Jo teigimu, jis, veždamas Ž. K. ir D. L. į nusikaltimo padarymo vietą, nesuprato, dėl kokio tikslo jie eina į sodybą, nes tarp jo ir kitų nusikalstamoje veikoje dalyvavusių asmenų, kurie buvo apsvaigę nuo alkoholio, nebuvo išankstinio susitarimo apvogti sodybą. Tai, kad nebuvo išankstinio susitarimo, bylos nagrinėjimo metu patvirtino ir nuteistieji Ž. K. bei D. L.. L. R. manymu, tik įrodžius, kad išankstinio susitarimo padaryti slaptą vagystę iki kitiems nuteistiesiems išlipant iš automobilio nusikaltimo padarymo vietoje buvimą, galima konstatuoti jį padarius priešingą teisei, pavojingą, sąmoningą ir valingą veiką. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas šią baudžiamąją bylą, nesutiko

¹⁵⁷ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-37-942/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/993259>

¹⁵⁸ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-630/2011,“ prieiga per internetą <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/332553>

su kasatoriaus pozicija. Anot Teismo, apeliacinės instancijos teismas, „<...> remdamasis byloje surinkta faktine medžiaga, priešingai nei pirmosios instancijos teismas, pagrįstai konstatavo ir kito būtino bendrininkavimo subjektyviojo požymio – susitarimo veikti bendrai tarp L. R. ir kitų bendrininkų – buvimą. Nors kasatorius neigia tarp jo ir Ž. K. bei D. L. buvus išankstinį susitarimą apvogti nukentėjusiųjų sodybą, pabrėždamas, kad apie vagystę sužinojo tik tada, kai vogti daiktai buvo sudėti į jo automobilį ir vežami pas jį į namus, tačiau, atkreiptinas dėmesys į tai, kad susitarimas tarp bendrininkų nebūtinai turi būti išankstinis. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamą teismų praktiką susitarimas gali būti tiek suplanuotas iš anksto, tiek kilęs staiga spontaniškai, todėl nebūtina nustatyti, kad bendravykdytojais buvo iš anksto detaliam suplanavę ir aptarę nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes. Veikti bendrai gali būti susitariama iki baigtos nusikalstamos veikos stadijos, t. y. iki bus pasiektas norimas rezultatas <...>. Vagystės atveju nusikalstama veika yra laikoma baigta, kai kaltininkas užvaldo svetimą turtą ir taip įgyja realią galimybę neteisėtai valdyti, naudotis ir disponuoti turtu savo nuožiūra. Sprendžiant klausimą, ar turto pagrobėjas, fiziškai užvaldęs svetimą turtą, jau buvo įgijęs tokių galimybių, svarbu atsižvelgti į šio turto specifinius požymius ir paskirtį, laiko tarpą, kuriam kaltininkas buvo užvaldęs turtą, realias jo galimybes per šį laiką pasinaudoti turto naudingomis savybėmis, savo nuožiūra spręsti jo tolesnį likimą [...]. Kita vertus, kaltininkui pasišalinus iš įvykio vietos kartu su pagrobtu turtu ir įgavus bent trumpalaikę galimybę netrukdomai jį paslėpti arba išmesti, turto pagrobimas gali būti pripažintas baigtu [...]. Asmuo, paėmęs svetimą turtą, turi nustatyti savo ar kitų asmenų viešpatavimą šio turto atžvilgiu, o turto paėmimo momentu kartais to įtvirtinti neįmanoma, todėl ne visada turto paėmimo momentas sutampa su jo pagrobimo momentu. Pastarasis momentas gali atsirasti vėliau, t. y. kai pagrobėjas paimtą turtą užvaldo. Būtent tokia situacija susiklostė nagrinėjamoje byloje: tuo momentu, kai, L. R. teigimu, jis sužinojo apie Ž. K. ir D. L. iš nukentėjusiųjų sodybos paimtus svetimus daiktus, turto užvaldymo procesas nebuvo pasibaigęs. Realią galimybę laisvai savo nuožiūra disponuoti minėtais daiktais apsunkino jų individualios savybės (valties ir vežimėlio dydis), todėl sąmoningai atlikti kasatoriaus veiksmai (leidimas sukrauti daiktus į automobilį, jų pargabenimas automobiliu į saugią kaltininkų numatytą vietą - L. R. namo kiemą) buvo būtini tam, kad bendrininkų nusikalstamas sumanymas būtų įgyvendintas iki galo – pagrobtas svetimas turtas užvaldytas, įgyjant realią galimybę neteisėtai jį valdyti, juo naudotis ir disponuoti. Įvertinęs šias aplinkybes apeliacinės instancijos teismas padarė pagrįstą išvadą, kad kasatorius yra vagystės bendrininkas.“¹⁵⁹

¹⁵⁹ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-630/2011,“ prieiga per internetą <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/332553>

Vadovaujantis tuo, kas išdėstyta anksčiau, galima daryti išvadą, kad susitarimas padaryti nusikalstamą veiką gali būti išankstinis, kai bendrininkai išsamiai aptaria kiekvieno bendrininko veiksmus, vaidmenis bei kitas nusikalstamos veikos padarymui reikšmingas aplinkybes, tačiau susitarimas taip pat gali susiformuoti ir nusikalstamos veikos darymo proceso metu. Kadangi bendrininkavimo konstatavimas galimas tik iki nusikalstamos veikos pabaigos, esant spontaniškam susitarimui, bendrininkavimo atribojimo nuo pavienės veikos ar prisidėjimo prie jos, ypatingą reikšmę turi ir pačios nusikalstamos veikos baigtumo momentas.

2.1.3. Susitarimo daryti nusikalstamą veiką turinys

Baudžiamosios teisės doktrinoje akcentuojama, kad baudžiamosiose bylose labai svarbu, kaip įmanoma tiksliau nustatyti susitarimo turinį, kadangi nuo to priklauso kiekvieno bendrininko atsakomybė.¹⁶⁰

Atsižvelgiant į tai, dažniausiai būtent analizuojant šį susitarimo elementą teorijoje ir praktikoje kyla daugiausia diskusinių klausimų. Įvertinus Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio nuostatas, pastebima, kad susitarimo turinys visiškai jame nėra atskleistas, t. y. baudžiamajame įstatyme nerasime, kaip tiksliai ar dėl kokių aplinkybių bendrininkai privalo susitarti (prieš) darydami nusikalstamą veiką tam kad būtų galimybė konstatuoti kelių asmenų bendrininkavimą. Dėl šios priežasties išsamiai susitarimo turinio analizei labiausiai pasitarnauja teismų praktika.

Viena iš bendrųjų bendrininkavimo instituto aksiomų yra tai, kad bendrininkai atsako tik už veikas, dėl kurių buvo susitarta, t. y. bendrininkai negali atsakyti už veiksmus ar neveikimą, kuris nebuvo asmenų susitarimo dalyku. Tačiau ši taisyklė taip pat turi išimčių. Vokietijos baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, kad, jei bendrininkai suprato (žinojo) aplinkybes ar rizikas, kurios nors ir nebuvo tiesioginiai aptartos visų bendrininkų, ir į jas nekreipė dėmesio,¹⁶¹ visi bendrininkai, nepaisant to, atsako už visus padarytus veiksmus bei kilusius padarinius, kurie nebuvo tiesioginiu susitarimo dalyku. Tokios nuomonės laikomasi ir Lietuvos baudžiamosios teisės teorijoje ir praktikoje. Išanalizavus Lietuvos teismų praktiką,¹⁶² galima priėti prie išvados, kad bendrininkavimo konstatavimui pakanka bendrojo asmens suvokimo apie veikimo (neveikimo) tikslą (pavyzdžiui, plėšimas pašalinant nukentusiojo asmens

¹⁶⁰ Vytautas Piesliakas, *supra* note 7, 90.

¹⁶¹ Michael Bohlander, *supra* note 36, 165.

¹⁶² "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. spalio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-544/2004," prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/41411>; "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-279/2011," prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/212479>; "Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-85-533-2012," prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/364855>

pasipriešinimą), t. y. nusikalstamos veikos dalyvis neprivalo žinoti tikslų kitų bendrininkų veiksmų pobūdžio.

Iš gyvenimiškos patirties žinoma, jog planas „A“, pradėjus daryti kokią nors veiklą, ne visada pavyksta, todėl tenka griebtis plano „B“. Tokia situacija galima ir bendrininkų susitarimo atveju. Kelių asmenų daroma nusikalstama veika dažnai nėra tokia nuosekli,¹⁶³ kokia gali pasirodyti pagal pirminį bendrininkų susitarimą. Nepaisant to, jog pirminis susitarimas, kada jis bebūtų sudarytas (ar prieš nusikalstamą veiką ar jos darymo metu), leidžia spręsti apie bendrininkavimo laipsnį,¹⁶⁴ jis ne visuomet yra pagrindinis kriterijus sprendžiant nusikalstamos veikos ir bendrininkavimo kvalifikavimo klausimą. Tiek baudžiamosios teisės doktrinoje, tiek ir teismų praktikoje yra išskiriami atvejai, kai bendrininkai, darydami konkrečią nusikalstamą veiką, nukrypsta nuo savo sudaryto susitarimo ir atlieka papildomus ar visiškai kitus veiksmus, kurie nepateko į pirminio susitarimo turinį. Priklausomai nuo to, ar kiti bendrininkai pritaria tokiems į pirminio susitarimo turinį nepatenkantiems veiksmais, atitinkama situacija gali būti vertinama dvejopai: kaip susitarimo turinio koregavimas arba kaip bendrininko ekscesas.

Kaip pirmojo atvejo pavyzdį galima pateikti Vilniaus apygardos teismo nagrinėtą baudžiamąją bylą Nr. 1A-85-533-2012. Šioje byloje „*V. G. nuteistas už tai, kad jis ir V. P., [...], Vilniuje, veikdami bendrininkų grupėje, iš anksto suplanavę ir pasiruošę, padarė plėšimą M. Š. atžvilgiu, o būtent: [...] V. P. ir V. G. pastarojo vairuojamam automobiliu Audi 80, o nukentėjusysis M. Š. savo automobiliu VW Polo, nuvažiavo link [...] gatvės, kur gatvės vingyje V. G., vykdydamas iš anksto sugalvotą planą, sustabdė savo vairuojamą neva sniego pusnyje užstrigusį automobilį Audi 80. Nukentėjusysis M. Š. išlipo iš savo automobilio ir padėjo V. P. stumti automobilį Audi 80 [...]. Tuo metu V. P., stovėdamas nukentėjusiajam už nugaros, vieną kartą iššovė iš dujinio pistoleto [...], į nukentėjusiojo pusę ir pistoleto rankena sudavė daugybinius smūgius nukentėjusiajam į galvos sritį, [...]. Nukentėjusiajam pargriuvus, V. G. prie jo veido prispaudė skudurą, suvilgytą cheminėmis medžiagomis - chloroformu, toluenu, acetonu, tikslu jį apsvaiginti, tokiu būdu sukeldami nukentėjusiajam M. Š. fizinį skausmą ir atėmę galimybę priešintis, pagrobė jam priklausantį turtą [...] t. y. V. G. nuteistas už nusikalstamos veikos, numatytos Lietuvos Respublikos BK 180 straipsnio 3 dalyje, padarymą [...].“¹⁶⁵ Nesutikdamas su tokia veikos kvalifikacija, nuteistasis pateikė apeliacinį skundą, kuriame pabrėžė, kad savo kaltės dėl plėšimo neneigia, tačiau visiškai nesutinka su pirmosios instancijos teismo nustatyta aplinkybe, jog plėšimą įvykdė, panaudodamas šaunamąjį ginklą. V. G. pažymėjo, jog ginklą plėšimo metu panaudojo tik V. P. ir dėl ginklo panaudojimo jie nesitarė,*

¹⁶³ Inga Žukovaitė, *supra* note 147, 166.

¹⁶⁴ *Ibid.*

¹⁶⁵ “Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-85-533-2012,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykle.mruni.eu/tp/364855>

tvirtino nežinojęs ir negalėjęs numatyti, kad V. P. panaudos ginklą nukentėjusiojo atžvilgiu. Anot V. G., V. P. veiksmai peržengė jų susitarimo ribas ir jis negalėjo būti teisiamas už tuos veiksmus, kurių neapėmė jo tyčia. Tačiau apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, jog „[...] tai, jog V. G. sėdėdamas automobilyje, išgirdo šūvį, reiškia, kad pastarasis suprato, jog apiplėšimo metu yra naudojamas šaunamasis ginklas, o tęsdamas savo nusikalstamus veiksmus, jų nenutraukęs, apeliantas sutiko su tokiu turto užvaldymo būdu. Kaip matyti iš V. G. parodymų, jis, išgirdęs šūvį, buvo šokiruotas, tačiau paėmė skudurą su chloroformu, pridėjo jį prie nukentėjusiojo veido, tada priėjo prie M. Š. automobilio „VW Polo“, paėmė kompiuterį, rankinę, mobilų telefoną. Šias aplinkybes patvirtino ir V. P. su nukentėjusiuoju. Atkreipiamas dėmesys ir į tai, jog apeliantas teismo posėdžio metu yra nurodęs ir tai, kad jis veikė iš vien su V. P., jų tikslas buvo tas pats. Be to, tai, jog V. G. sutiko su svetimo turto užgrobimu, panaudojant šaunamąjį ginklą, rodo taipogi ir ta aplinkybė, kad nuteistajam V. P. pardavus pagrobtą nešiojamąjį kompiuterį, gautų pinigų dalis buvo atiduota V. G.“¹⁶⁶

Minėta, jog bendrininko susitarimo keitimo atvejų vertinimas galimas dvejopas. Susitarimo nesilaikymo pobūdis gali būti labai įvairus, dėl šios priežasties gerokai skiriasi ir šio susitarimo nesilaikymo baudžiamasis teisinis vertinimas¹⁶⁷ bei atitinkamo bendrininko veikos kvalifikavimas. Elementarų, anksčiau aptartą nukrypimą nuo suderintų bendrininkų veiksmų svarbu atskirti nuo bendrininkavimo eksceso.

Iš esmės ekscesas yra bendrininkų susitarimo ribų peržengimas, kai vykdytojas padaro tokių veiksmų, kurie savo pobūdžiu, apimtimi arba padarymo būdu neatitinka susitarimo turinio ir sudaro kvalifikuotą to nusikaltimo rūšį, arba kai jis padaro dar kokį nors kitą nusikaltimą, dėl kurio su kitais bendrininkais apskritai nebuvo tartasi.¹⁶⁸ Tais atvejais, kai bendrininkai ar vykdytojas nesilaiko su kitais bendrininkais sudaryto susitarimo pobūdžio, skiriasi tokių teisinių santykių baudžiamasis teisinis vertinimas – atskirai kvalifikuojamos padarytos nusikalstamos veikos.

Išoriškai atrodytų, kad pagal pateiktą eksceso apibrėžimą jis nelabai kuo ir skiriasi nuo prieš tai aptarto paprasto nukrypimo nuo bendrininkų susitarimo. Tačiau būtina turėti omenyje tai, jog elementaraus nukrypimo nuo bendrininkų susitarimo atveju išlieka visi kiti bendrininkavimo objektyvieji ir subjektyvieji požymiai. Tuo metu eksceso atveju nelieka kelių bendrininkavimo instituto požymių. Kitose darbo dalyse buvo nuolat kartojama, jog bendrininkus sieja pačios nusikalstamos veikos bendrumas, vienodų padarinių siekimas bei, žinoma, priežastinis ryšys tarp bendrininkų veiksmų (neveikimo) ir atsiradusių padarinių. Kitaip

¹⁶⁶ „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-85-533-2012,“ prieiga per internetą <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/364855>

¹⁶⁷ Aurelijus Gutauskas, „Vykdytojo eksceso problema baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje,“ *Juridprudencija* 7, 85 (2006): 42.

¹⁶⁸ *Ibid.*, 43.

tariant, bendrininkavimo atveju kiekvienas bendrininkas siekia būtent tokio veikos rezultato, kurio nori ir siekia kiti veikos bendrininkai.¹⁶⁹ Esant ekscesui, negalima konstatuoti bendrininkavimo, nes nusikalstamos veikos objektyviųjų požymių prasme nėra priežastinio bendrininkų veiksmų ir nusikalstamų padarinių, kurie atsiranda dėl eksceso, ryšio.¹⁷⁰ Prie šių nusikalstamų pasekmių atsiradimo kiti bendrininkai neprisideda, todėl nėra ir subjektyvaus pagrindo atsirasti bendrininko atsakomybei už vykdytojų ekscesą, nes vykdytojas pažeidęs susitarimą dėl bendros veikos, atlieka neaptartus ir bendrai nusikalstamai veikai nereikalingus veiksmus (neveikimą).¹⁷¹ Dėl to už padarytą ekscesą kiekvienas bendrininkas atsako asmeniškai.

Kaip eksceso pavyzdį galima pateikti Klaipėdos apygardos teismo nagrinėtą baudžiamąją bylą Nr. 1A-1-113-2008. „*V. K. ir S. G. nuteisti už tai, kad veikdami organizuota grupe susitarė daryti ir padarė vieną sunkų nusikaltimą - plėšimą, kuriame kiekvienas jų atliko tam tikrą užduotį - t. y. įsibrovę į patalpas, panaudodami fizinį smurtą bei kitaip atimdami nukentėjusiajai galimybę priešintis, pagrobė didelės vertės svetimą turtą [...]*“.

Byloje nustatyta, kad į nukentėjusiosios D. K. gyvenamąjį namą pirmas įsibrovė V. K., kuris pavartojo prieš nukentėjusiąją smurtą purkšdamas jai į akis nenustatytos kilmės chemines medžiagas, smogdamas jai ranka į veidą, o jai nugriuvus, surišdamas lipnia juosta rankas ir kojas atėmė galimybę jai priešintis. Kaltinamasis S. G., neigdamas savo kaltę dėl plėšimo, nuo pat pirminės apklausos nurodė, kad su V. K. nesitarė pagrobti nukentėjusiosios turtą plėšimo būdu, kad jis nematė kokių veiksmus V. K. atliko prieš moterį su kurią įėjo į namo vidų. V. K. pakviestas ir, eidamas gyvenamojo namo koridoriumi į garažą ir išeidamas iš jo, moters nematė. V. K. nurodymu jis paėmė vieną maišą ir, atnešęs jį prie automobilio, įdėjo į bagažinę. V. K. vėl nuėjęs į namą. Sugrįžęs po 5-10 min., V. K. atsinešė moterišką rankinę ir jie išvažiavo. [...] Šių S. G. parodymų nepaneigia V. K. parodymai bei pasirinkta gynybos versija, kad S. G. nurodytus veiksmus atliko ne V. K., o pats S. G., nes V. K. parodymus dėl D. K. užpuolimo ir smurto prieš ją pavartojimo paneigia nukentėjusiosios D. K. kategoriški parodymai, kad ją užpuolė ir smurtą prieš ją pavartojo V. K., o kitų asmenų, užpuolimo metu, ji nematė. [...] liudytojų parodymai patvirtina S. G. teiginius, kad jis nedalyvavo pokalbiuose su šiais asmenimis ir jam nebuvo žinomi tikrieji V. K. numatyti veiksmai pagrobiant D. K. turtą. Pirmosios instancijos teismas nuosprendyje nepašalino prieštaravimų tarp V. K. ir S. G. parodymų dėl D. K. plėšimo,

¹⁶⁹ Aurelijus Gutauskas, *supra* note 167, 43.

¹⁷⁰ Reiktų atkreipti dėmesį į tai, jog priežastinis ryšys *per se* neišnyksta. Tiesiog greta pagrindinio priežastinio ryšio, kuris sieja visų bendrininkų veiksmus ir atsiradusius padarinius, paraleliai susiformuoja naujas priežastinis ryšys, kuris sieja tik ekscesą įvykdžiusį bendrininką ir jo atskirai sukeltus padarinius. Žinoma, ekscesas apima ne tik naujų padarinių sukėlimą, bet ir atskirus konkrečios nusikalstamos veikos požymius (pavyzdžiui, ginklo panaudojimą plėšimo atveju). Tokiu atveju matome, jog priežastinis ryšys išlieka ir nesusiformuoja naujas, kadangi pasiekiamos tos pačios nusikalstamos pasekmės, tiesiog vienas iš bendrininkų panaudoja kitas priemones, dėl ko veika gali būti kvalifikuojama pagal kitą konkretaus Baudžiamojo kodekso straipsnio dalį. Šiuo atveju, bendrininkavimo buvimą ar nebuvimą apsprendžia nebe priežastinis ryšys ir susitarimo turinys, tačiau tik bendrininkų susitarimo turinys.

¹⁷¹ Aurelijus Gutauskas, *op. cit.*, 42.

*nekonkretizavo kokius veiksmus atliko V. K. ir S. G. pagrobdami D. K. turtą. [...] Teisėjų kolegijos nuomone, pirmosios instancijos teismas neskyrė pakankamai dėmesio kaltinamųjų nusikalstamo sumanymo turiniui, nes priimdamas nuosprendį, nustatė tik objektyvius nusikalstamos veikos požymius, remdamasis tik kaltinamajame akte nurodytais duomenimis. Byloje nėra surinkta objektyvių įrodymų, kad kaltinamasis S. G. buvo iš anksto susitaręs pagrobti D. K. turtą pavartojant prieš ją smurtą. Jo parodymai yra vienodi ir nuoseklūs, jų nepaneigia kiti bylos duomenys, todėl nėra pagrindo jais netikėti. Atsižvelgiant į kaltinamųjų subjektyvius veikos požymius, darytina išvada, jog jie nepaneigia nuteistojo S. G. apeliacinio skundo argumentų, jog jis nežinojo ir nesuvokė kokius padarinius buvo numatęs kaltinamasis V. K.. Visuma byloje surinktų įrodymų leidžia daryti išvadą, kad kaltinamieji V. K., turėdami tikslą pagrobti svetimą – D. K. turtą, veikė bendrai, grupe kaip nusikaltimo bendravykdytojai, tačiau kaltinamasis V. K., pavartodamas smurtą prieš nukentėjusiąją D. K., išėjo už susitarimo ribų, kas vertintina kaip vykdytojo ekscesas, todėl kaltinamasis S. G. neprivalo atsakyti už V. K. padarytus plėšimo veiksmus.*¹⁷²

Pastebėtina, jog šiame darbe, kalbant apie ekscesą, buvo vartojamos dvi skirtingos sąvokos – „vykdytojo ekscesas“ ir „bendrininko ekscesas“. Taip buvo daryta neatsitiktinai. Literatūroje išsiskiria nuomonės dėl to ar tik vykdytojas, ar ir kiti bendrininkai gali atlikti veiksmus, kurie gali būti pripažinti ekscesu. Tačiau Lietuvos teismų praktika, remdamasi doktrina, vienareikšmiškai pripažįsta, jog „[...] ne tik vykdytojas, bet ir kiti bendrininkai gali pažeisti tarpusavio susitarimą dėl bendros nusikalstamos veikos, atlikti neaptartus ir bendrai nusikalstamai veikai nereikalingus veiksmus. Įmanomas kiekvieno bendrininko ekscesas, už kurį atsakomybė kyla asmeniškai (A. G. Vykdytojo eksceso problema baudžiamosios teisės teorijoje ir praktikoje, *Jurisprudencija, Mokslo darbai*, 2006 7(85), 42-50 psl.) [...]“¹⁷³

Prof. A. Gutauskas nagrinėdamas bendrininko eksceso problematiką pastebėjo, jog gali pasitaikyti atvejų, kai vykdytojas padaro lengvesnę nusikalstamą veiką nei buvo susitarta su kitais bendrininkais, pavyzdžiui, vietoj plėšimo padaro vagystę. Kyla vykdytojo ekscesas vagystės atžvilgiu klausimas. Anot profesoriaus, atsakymą galima rasti rusų mokslininkų darbuose. A. Gutauskas nurodo, kad, pasak I.J.Heifeco, jeigu kurstymas buvo nukreiptas padaryti sunkesnę nusikalstamą veiką, o vykdytojas padaro mažesnio sunkumo nusikalstamą veiką, tai kurstytojo kaltės klausimas turėtų būti sprendžiamas išskirtinai pagal vykdytojo padarytą nusikalstamą veiką. Kurstęs plėšti kurstytojas turėtų atsakyti už vagystę. Kurstomos nusikalstamos veikos likutis turėtų būti vertinamas tik kaip tyčios iškėlimas aikštėn, už kurią

¹⁷² „Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. sausio 24 d. nuosprendis baudžiamosioje byloje Nr. 1A-1-113-2008,“ prieiga per internetą <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/96832>

¹⁷³ „Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. kovo 26 d. nutartis, priimta baudžiamosioje byloje Nr. 1A-82-148/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1023973>

atsakomybė kilti negali.¹⁷⁴ Autoriaus nuomone, su tokia pozicija galima sutikti tik iš dalies. Nepaisant to, jog Baudžiamojo kodekso 26 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog bendrininkai atsako tik už vykdytojo padarytas nusikalstamas veikas, pastebėtina, kad sprendžiant kiekvieno bendrininko atsakomybės klausimą, taip taikomi ir asmeninės kaltės bei baudmės individualizavimo principai. Doktrinoje pastebima, jog ne tik vykdytojo bet ir kiekvieno kito bendrininko veika atitinka Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje numatytų nusikalstamų veikų sudėčių požymius, kuriuos papildo ir konkretūs Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 3-6 dalyse numatyti požymiai. Tai suponuoja, kad vykdytojas ir kiti bendrininkai atsako ne už kitų, o už pačių asmeniškai padarytą nusikalstamą veiką, todėl nėra ir negali būti visiško bendrininkų atsakomybės priklausomumo nuo vykdytojo atsakomybės.¹⁷⁵ Atsižvelgiant į tai, manytina, jog sprendžiant klausimą, kai kurstytojas kurstė vykdytoją padaryti sunkesnę nusikaltimą, tačiau pastarasis padarė lengvesnę, būtina atsižvelgti būtent į kurstytojo tyčios (tiesioginės) apibrėžtumą, kadangi kilę padariniai nesutampa su jo siekiu. Todėl nustačius, kad kurstytojo tyčia buvo neapibrėžta, galima sutikti su anksčiau pateikta nuomone, jog kurstytojo veika kvalifikuotina taip pat kaip vykdytojo veika, tačiau nustačius, jog kurstytojas išimtinai siekė konkretaus rezultato, kurį būtent ir kurstė, manytina, jog tokio kurstytojo veika turėtų būti kvalifikuojama pagal jo tyčios kryptingumą, t. y. kaip pasikėsinimas sukurstyti sunkesnę nusikaltimą.

Apibendrinant tai, kas nurodyta aukščiau, galima pasakyti, kad bendrininkai atsako ne tik tuos už veiksmus (neveikimą), kurie buvo bendrininkų tarpusavio susitarimo dalyku bei ir už tuos veiksmus (neveikimą) ir kilusius pavojingus padarinius, kurie nors ir nebuvo tiesioginio susitarimo dalyku, bet galėjo būti kitų bendrininkų suvokiami ir numatomi. Kita vertus, tais atvejais, jei bendrininkas peržengė susitarimo ribas, o kiti bendrininkai to nenumatė arba tokių veiksmų (neveikimo) atlikimui objektyviai nepritarė, minėto bendrininko veika vertintina kaip bendrininko ekscesas.

2.2. Bendrininkų tyčia

Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 1 dalis nustato, kad bendrininkavimas yra tyčinis bendras kelių tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių kodekso 13 straipsnyje nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką. Iš šios įstatymo nuostatos matome, jog bendrininkavimas imperatyviai apibrėžiamas tik kaip tyčinė veikla.

¹⁷⁴ Aurelijus Gutauskas, *supra* note 167, 43.

¹⁷⁵ Armanas Abramavičius et al., *supra* note 6, 169.

Darbe jau buvo užsiminta, jog subjektyvieji bendrininkavimo požymiai šiek tiek skiriasi nuo subjektyviųjų požymių, kai nusikalstama veika padaroma individualiai. Bendrininkavimo atveju atitinkamai skiriasi ir tyčios turinys. Tyčia bendrininkavimo atveju pasireiškia tuo, kad kiekvienas bendrininkas atskirai suvokia, jog jis dalyvauja ne vienas, o bendrai su kitais asmenimis daromoje nusikalstamoje veikoje, taip pat kėsina į tą patį objektą, supranta, jog savo veiksmais vykdytojui ar kitiems bendrininkams sudaro tik jo vaidmeniui priskirtas būtinas sąlygas padaryti nusikalstamą veiką, o vykdytojo veiksmai būtent ir yra nulemti visų kitų bendrininkų veiksmų. Kiekvieno bendrininko tyčia yra individuali ir jos turinys priklauso nuo bendrininko dalyvavimo darant nusikalstamą veiką vaidmens.¹⁷⁶ Taigi per tyčią atsiskleidžia vidiniai – psichiniai santykiai tarp pačių bendrininkų.

Analizuojant mokslinę literatūrą, aptikta, jog kai kalbama apie bendrininkų tyčią, visuomet yra iškeliamos dvi problemos: ar bendrininkavimas galimas tik tiesiogine tyčia ar ir netiesiogine bei ar galima bendrininkauti padarant neatsargų nusikaltimą?

Baudžiamojo kodekso komentaro autoriai laikosi nuomonės, kad bendrininkavimas galimas ir tiesiogine, ir netiesiogine tyčia, tačiau bendrininkavimui būdingesnė tiesioginė tyčia, nes bendrininkams daugiau galimybių sujunti savo veiksmus ir pasiekti bendrą nusikalstamą rezultatą to siekiant, o ne pasyviai, nors ir sąmoningai, tai leidžiant ar to laukiant. Iš esmės panašios pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kuris dar 2009 m., nagrinėdamas kaltės bendrininkavimo atveju klausimą, konstatavo, jog „[...] bendrininkavimas yra tyčinis bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių baudžiamajame įstatyme nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką (BK 24 straipsnio 1 dalis). Taigi įstatyme imperatyviai nustatyta, kad bendrininkavimas – tyčinė nusikalstama veika, tačiau šios kaltės galimi variantai (rūšys) bendrininkavimo atveju – tiesioginė ar (ir) netiesioginė tyčia – nenurodyti. Sisteminis bendrininkavimo instituto nuostatų (BK 24–26 straipsnių, 23 straipsnio 3 dalies) aiškinimas suponuoja išvadą, kad organizatoriaus, kurstytojo, padėjėjo veiksmų pobūdis, paskirtis, kryptingumas, susitarimas veikti bendrai, jų veiklos rezultatai ir kt. rodo, kad šie bendrininkai siekia sudaryti galimybes numatytai BK specialiojoje dalyje bendrai nusikalstamai veikai padaryti, nori ir siekia, kad vykdytojas (vykdytojai) ją padarytų. Pažymėtina, kad organizatorius, kurstytojas, padėjėjas savo veiksmais bendros nusikalstamos veikos, numatytos BK specialiojoje dalyje, sudėties požymių nerealizuoja, šių bendrininkų nusikalstamos veikos aprašytos BK bendrojoje dalyje (BK 24 straipsnis). Taigi bendrininkų veikla iki bendros nusikalstamos veikos sudėties, numatytos BK specialiojoje dalyje, požymių realizavimo galima tik tiesiogine tyčia. Jei BK specialiojoje dalyje numatytos tyčinės

¹⁷⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-274/2009,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/138022>

*nusikalstamos veikos sudėties požymius bendromis pastangomis realizuoja keli asmenys – bendravykdytojai, tokio bendrininkavimo tyčios rūšies – tiesioginės, netiesioginės tyčios – galimybės priklauso ir nuo minėtos sudėties subjektyviosios pusės aprašymo įstatyme pobūdžio ar ypatumų. Tais atvejais, kai įstatyme nenurodyta, kad veika padaroma tiesiogine tyčia, kai nusikalstamos veikos motyvas ar tikslas nėra būtini sudėties požymiai, tai tokia veika gali būti padaroma ir tiesiogine, ir netiesiogine tyčia. Taigi, jei tokią veiką padaro bendrininkų grupė, kurią sudaro tik bendravykdytojai, bendrininkavimas netiesiogine tyčia yra galimas.*¹⁷⁷

Nors daugumą baudžiamosios teisės mokslininkų palaiko būtent minėtą nuomonę, tačiau jau anksčiau nurodytas mokslininkas A. P. Kozlovas, kuris išsamiai nagrinėjo bendrininkavimo institutą, laikosi priešingos nuostatos. Anot šio autoriaus, privalu prisiminti, jog netiesioginės tyčios atveju kyla šalutiniai padariniai, o padariniai, kurių iš tiesų buvo geidžiama, teisine prasme lieka nuošalyje. Šis autorius teigia, kad netiesioginės tyčios atveju asmuo nukreipia savo veiksmus (neveikimą) pageidaujamo (nusikalstamo ar nenusikalstamo) rezultato link, tuo pat metu suprasdamas, kad savo elgesiu jis „padarys“ ir šalutinį rezultatą, kuris egzistuos greta norimų padarinių, bet į tai žvelgia abejingai (sąmoningai leidžia padariniams atsirasti), kadangi jam svarbiausia pasiekti jo norimą rezultatą. A. P. Kozlovo teigimu, pagal esamą bendrininkavimo doktriną, kuri remiasi visiems bendrininkams būdingu požymiu – vieningu nusikalstamu rezultatu, kurio būtent ir siekia visi bendrininkai savo veiksmais, bendrininkavimas netiesiogine tyčia nėra galimas.¹⁷⁸

Autoriaus nuomone, reiktų pritarti A. P. Kozlovo išsakytai pozicijai dėl poros priešasčių. Pirmiausia, jau pagal aptartą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką nustatyta, jog bendrininkų veikla iki bendros nusikalstamos veikos sudėties, požymių realizavimo galima tik tiesiogine tyčia ir iš esmės tik vykdytojo (bendravykdytojų) veika gali būti pripažinta padaryta esant netiesioginei tyčiai. Toks tyčios diferencijavimas pagal bendrininkų rūšys laikytinas nelogišku. Bendrininkavimo atveju nusikalstama veika padaroma bendrais visų nusikalstamoje veikoje dalyvaujančių asmenų veiksmais, kai kiekvienas iš šių asmenų atlieka atitinkamą savo vaidmenį ir įneša savo indėlį į bendrą nusikalstamą rezultatą, taip padėdamas įgyvendinti kitų bendrininkų ketinimus. Todėl, jei pripažįstame, jog padėjėjas, kurstytojas ir organizatorius gali

¹⁷⁷ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-485/2008,” prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/92478>

¹⁷⁸ Andrej Petrovich Kozlov, *supra* note 25, 66-69.

veikti tik tiesiogine tyčia,¹⁷⁹ o vykdytojas (bendravikdytojai) – ir netiesiogine, tada nebelieka prasmės kalbėti apie vidinį ir išorinį kiekvieno bendrininko veiksmų suderinamumą su kitais bendrininkais. Antra, baudžiamosios teisės teorija, pripažindama bendrininkavimą galimu ir netiesiogine tyčia, pernelyg priartėja prie neatsargaus bendrininkavimo problematikos. Tokia nuostata seka iš to, jog netiesioginės tyčios ir neatsargios kaltės (nusikalstamo pasitikėjimo) atveju nusikalstamos veikos darymo principas nesikeičia. Tiek netiesioginė tyčios, tiek nusikalstamo pasitikėjimo situacijoje iš esmės kalbama apie panašų veikos suvokimą, šalutinių ir nepageidaujamų padarinių numatymą bei to nepageidaujamo nusikalstamo rezultato atsiradimą. Betgi Lietuvos baudžiamoji teisė kategoriškai neigia neatsargų bendrininkavimą. Atsižvelgiant į tai, manytina, jog tikslingiausia būtų laikyti, jog bendrininkavimas išimtinai galimas tik esant tiesioginei tyčiai. Kita vertus, gali kilti diskusija, kai dėl bendravikdytojų padarytos veikos kilo padariniai, kurių šie bendravikdytojai nenorėjo. Išoriškai atrodytų, jog tokie bendravikdytojai veikė turėdami netiesioginę tyčią. Tačiau, įvertintinus tai, kad bendrininkavimas *per se* nėra savitikslis, o kryptingas kelių asmenų veikimas (neveikimas), kuris yra sąlygotas bendro susitarimo, kuris, kaip ir „tyčia“, gali kisti iki pat veikos nutraukimo, bei atsižvelgiant į nuostatą, jog kiekvieno bendrininko daromi veiksmai (neveikimas) sudaro sąlygas kitų bendrininkų veiksams arba juos papildo, tokiu būdu padedant vienas kitam realizuoti nusikalstamos veikos sudėties požymius, tikslingiau būtų kalbėti ne apie netiesioginę tyčią, o apie tiesioginę neapibrėžtą tyčią. Tokia nuostata išplaukia iš to, jog bendrininkų veiksmai paprastai sąlygoja tai, kad antriniai padariniai atsiranda neišvengiamai, o tokiais atvejais, vadovaujantis teismų praktika, nepaisant, jog kaltininkai teigia nenorėję padarinių, jų veiksmuose konstatuojama ne netiesioginė, o tiesioginė neapibrėžta tyčia.

Užsiminta, jog Lietuvos baudžiamoji teisė neigia neatsargaus bendrininkavimo galimybę. Tai akivaizdu ir iš anksčiau ne kartą nurodytos baudžiamosios įstatymo nuostatos, reglamentuojančios bendrininkavimo institutą. Tačiau verta pastebėti, jog kai kurios Vakarų Europos šalys (pavyzdžiui, Prancūzija) bei dauguma bendrosios teisės sistemos šalių pripažįsta, jog galima bendrininkauti ir esant neatsargiai kaltei. Dažniausiai, visuose literatūros šaltiniuose tokio neatsargaus bendrininkavimo atvejo pavyzdžiu yra pateikiama situacija, kai transporto priemonės keleivis „sukurto“ vairuotoją pažeisti kelių eismo taisykles, arba vienas vairuotojas sukurto kitą vairuotoją neteisėtai lenktyniauti miesto gatvėje, ko pasekmė būna eismo įvykis,

¹⁷⁹ Tokia pozicija išplaukia ne tik iš minėtos teismų praktikos, tačiau ir iš teorinės nuostatos, jog šių bendrininkų veiksmai yra atliekami iki nusikalstamos veikos padarymo (objektyvių nusikalstamos veikos požymių realizavimo). Iš esmės bendrininkai savo veiksmai sukuria sąlygas vykdytojo veikai ir būtent siekia (nori) padaryti šiuos savo veiksmus, todėl, iki realaus nusikalstamos veikos įvykdymo, jie negali numatyti konkrečių veikos detalių, kaip bendro nusikalstamo rezultato, kas ypač svarbu identifikuojant netiesioginės tyčios valinio elemento turinį. Bendrininkų tiesioginę tyčią sąlygoja ir atskirų bendrininkų rūšių funkcijos ir paskirti. Pavyzdžiui, nesuprantama, kaip kurstytojas, palenkdamas vykdytoją nužudyti kitą asmenį, gali tuo pat metu nenorėti, kad tas asmuo mirtų.

kurio metu sužeidžiamas ar žūsta trečiasis asmuo. Kaip neatsargaus bendrininkavimo pavyzdį galima pateikti ir situaciją, kurią asmuo neturėdamas tyčios papasakoja savo draugams, kurie rengiasi vagystei, žinomą informaciją apie kaimyno namo išplanavimą, turimas apsaugos priemonės ir kt., o vėliau šie draugai būtent ir padaro vagystę. Visų minėtų asmenų, veikusių neatsargiai, pripažinimas bendrininkais paprastai grindžiamas ne jų tyčia, o tiesiog abstrakčiu jų žinojimu apie galimybę, jog gali būti padaryta nusikalstama veika bei abstrakčia padarinių kilimo galimybe.¹⁸⁰

Tačiau, autoriaus nuomone, nėra pagrindo sutikti su aukščiau aptarta nuostata. Sutinkama, jog gyvenime galimos situacijos, kai sutampančiais laike ir erdvėje kelių asmenų veiksmais gali būti sukeltos tos pačios nusikalstamos pasekmės. Bet ar tai reiškia, jog visada tokie atvejai vertintini kaip bendrininkavimas? Akcentuota, jog bendrininkavimo konstatavimui būtinas nustatyti visus objektyvius ir subjektyvius bendrininkavimo instituto požymius. Vienas iš esminių bendrininkavimo požymių yra kelių asmenų veikos bendrumas. Veikos bendrumo požymis svarbus tuo, jog kiekvieno bendrininko daromi veiksmai (neveikimas) neabejotinai sudaro sąlygas kitų bendrininkų veiksams arba juos papildo, tokiu būdu padedant vienas kitam realizuoti visus Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje numatytus nusikalstamos veikos sudėties požymius,¹⁸¹ t. y. bendrininkų veiksmai nėra atsitiktiniai, o sąlygoti bendro nusikalstamo rezultato siekiu bei susieti priežastiniu ryšiu su šiuo rezultatu. Tuo metu, kai asmuo veikia neatsargia kaltės forma (kokia jos rūšis bebūtų), jis niekada neturi noro pasiekti kokius nors padarinius. Taigi susiduriama su situacija, kai tuo pačiu metu vienas asmuo (veikiantis tyčia) lyg ir siekia atitinkamo nusikalstamo rezultato, o kitas (veikiantis neatsargiai) visiškai nenori jokių padarinių. Vieno iš tokių „bendrininkų“ veiksmuose esanti neatsargi kaltė neabejotinai eliminuoja tyčios bendrumo (bendrininkavimas galimas tik esant bendrai tyčiai) požymį, kuris yra ypač svarbus bendrininkavimo instituto taikymui. Taigi nesant suderintų ir vieningų kelių asmenų veiksmų, nėra ir paties bendrininkavimo.

Apibendrinant teigtina, jog, nepaisant to, kad pagal galiojančią doktriną ir suformuotą teismų praktika, bendrininkavimas galimas tiesiogine ir netiesiogine tyčia, bendrininkavimo institutas turėtų būti sietinas išimtinai su tiesiogine tyčia. Kitaip tariant, logiškai nepagrįsta pozicija, kai vieni tos pačios nusikalstamos veikos dalyviai gali veikti tiesiogine, kiti – netiesiogine tyčia, kadangi tokiu atveju nebelieka prasmės kalbėti apie vidinį ir išorinį kiekvieno bendrininko veiksmų suderinamumą su kitais bendrininkais. Iš šios pozicijos seka ir nuostata, jog neatsargus bendrininkavimas apskritai neįmanomas, nepaisant užsienio šalių praktikos.

¹⁸⁰ Sanford H. Kadish, "Reckless Complicity," *Journal of Criminal Law and Criminology* 87, 2 (1997): 372, <http://goo.gl/gSa4F0>

¹⁸¹ Armanas Abramavičius et al., *supra* note 6, 155.

2.2.1. Bendrininkų tyčios intelektualinis elementas

Baudžiamojo kodekso komentaro autoriai nurodo, kad bendrininkavimo intelektualų tyčios turinį sudaro šie momentai: 1) kiekvieno bendrininko suvokimas, kad jis su kitais dalyvauja bendrai daromoje nusikalstamoje veikoje ir padeda vienas kitam; 2) suvokimas, kad visi bendrininkai kėsinaisi į tą patį objektą; 3) vykdytojo motyvų, tikslų bei daromų veiksmų ir siekiamų bendrų nusikalstamo pobūdžio padarinių suvokimas; 4) jei bendrai daromoje nusikalstamoje veikoje vykdytojas turi atitikti specialiuosius šios veikos subjekto požymius, tokie požymiai turi būti žinomi bei suprantami ir kitiems bendrininkams; 5) supratimas, kad savo veika vykdytojui ar kitiems bendrininkams sudaromos būtinos sąlygos padaryti nusikalstamą veiką; 6) vykdytojo žinojimas, kad bent vienas kitas asmuo – bendrininkas sudaro jam sąlygas padaryti nusikalstamą veiką ir siekti bendrai numatyto tikslo; 7) priežastinio ryšio tarp vykdytojo veikos ir jos padarinių suvokimas; 8) priežastinio ryšio tarp vykdytojo ir kitų bendrininkų veikos suvokimas, t. y. supratimas, kad vykdytojo veika yra nulemta ar iš esmės sąlygota kitų bendrininkų veiksmų (neveikimo); 9) abipusis bent tarp dviejų asmenų suvokimas, kad nusikalstama veika daroma bendrai. Kartu pažymi, kad kiekvieno bendrininko tyčia yra individuali ir jos turinys priklauso nuo bendrininko vaidmens, pobūdžio, darant nusikalstamą veiką, nuo to, kaip nusikalstamos veikos požymius atspindi jo sąmonė, valia.¹⁸²

Įvertinus tai, kad kiekvieno bendrininko tyčia yra individuali ir jos turinys priklauso nuo kiekvieno atskiro bendrininko vaidmens, darant nusikalstamą veiką, logiškai kyla klausimas dėl nusikalstamos veikos detalių suvokimo laipsnio ir apimties. Kitaip tariant, klausama, ar kiekvienas bendrininkas turi žinoti išsamią informaciją apie nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes, priemones, būdą, laiką ir kitų bendrininkų asmeninius bruožus ar savybes (neįskaitant atvejų, kai vykdytojas turi atitikti specialiuosius nusikalstamos veikos subjektui keliamus požymius)? Į šį klausimą atsakymas yra pakankamai paprastas. Tiek kontinentinės, tiek bendrosios teisės šalių doktrinos ir teismų jurisprudencijoje laikomasi nuostatos, jog kiekvienam bendrininkui nėra būtinybės žinoti visų bendrai darai daromos nusikalstamos veikos detalių, t. y. bendrininkui neprivalu žinoti detalių nusikaltimo padarymo būdų ir priemonių, ir pan., jam tiesiog svarbu suvokti ir žinoti esminius nusikaltimo, daromo bendrais jo ir vykdytojo veiksmais momentus.¹⁸³

Visgi lieka vienas neaiškumas. Kas laikytina esminiais nusikalstamos veikos momentais, kurie privalo būti žinomi visiems bendrininkams be išimties. Anksčiau pateikta

¹⁸² Armanas Abramavičius et al., *supra* note 6, 100.

¹⁸³ "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. spalio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-440/2010," prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/175423>; Janice Brabyn, "Secondary Party Criminal Liability in Hong Kong," *Hong Kong Law Journal* 40, 3 (2010): 645, <http://goo.gl/px6lmi>; Michael Jeferson, *Criminal law* (Harlow: PEARSON Longman, 2008), 176.

bendrininkavimo objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių analizė bei Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata sudaro pagrindą teigti, jog visi bendrininkai be išimties turi suvokti tik bendrininkavimo požymius bei konkrečios daromos nusikalstamos veikos sudėties, numatytos Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnio dispozicijoje, požymius. O prieš tai aptartos papildomos aplinkybės jiems gali būti nežinomos. Žinoma, reikia vėl atkreipti dėmesį į tai, jog, jei kurios nors nusikalstamos veikos sudėties požymio, kuris nors bendrininkas, priešingai nei kiti nusikalstamos veikos dalyviai, nesuvokė ar nenumatė, vėl iškyla bendrininkų eksceso klausimas.

Nurodytą išvadą liudija ir jau analizuota Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1A-85-533-2012, kurioje apeliantas (nuteistasis) V. G. kvestionavo vieno iš nusikalstamos veikos požymių suvokimą. Minėta, jog šioje byloje apeliacinės instancijos teismas pasisakė, jog tų asmenų, kurie žinojo apie nusikalstamai veikai naudojamą įrankį ir numatė jo panaudojimo galimybę, taip pat tų, kurie apie tai nežinojo, tačiau, panaudojant įrankį, tam neprieštaravo ir tęsė savo nusikalstamus veiksmus, veika kvalifikuojama kaip¹⁸⁴ ir visų kitų bendrininkų. Tačiau paminėtina, kad bendrai daromos nusikalstamos veikos požymiai, susiję tik su atskirų bendrininkų asmenybe, negali būti kvalifikuojami kitiems bendrininkams, nors jų ir buvo suprasti.¹⁸⁵

Prakalbus apie bendrininko asmenybe, analizuojant problemą dėl to, ar kiekvienas bendrininkas turi žinoti išsamią informaciją apie nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes, literatūroje yra išskiriamas vienas šios problemos elementas – ar visi nusikalstamos veikos dalyviai turi žinoti apie kiekvieno kito asmens dalyvavimą darant bendrą nusikalstamą veiką. Dalis rusų mokslininkų laikosi nuomonės, kad, norint konstatuoti bendrininkavimą, būtina, kad visi bendrininkai žinotų apie kitus veikos dalyvius, prisijungusius prie bendros nusikalstamos veikos, ir jų veiksmus (dvišalis arba daugiašalis objektyvus ryšys tarp visų bendrininkų). Kita dalis autorių nurodo, kad tam kartais vykdytojas gali ir nežinoti apie prisijungusių prie bendros nusikalstamos veikos bendrininkų veiksmus (vienpusis objektyvus ryšys).¹⁸⁶

Visgi, analizuojant aukščiau aptartus bendrininkavimo intelektualųjį tyčios turinį sudarančius elementus (kad kiekvieno bendrininkas suvokia, kad jis su kitais dalyvauja bendrai daromoje nusikalstamoje veikoje ir padeda vienas kitam; supranta, kad savo veika vykdytojui ar kitiems bendrininkams sudaromos būtinos sąlygos padaryti nusikalstamą veiką; suvokia priežastinį ryšį tarp vykdytojo veikos ir jos padarinių; suvokia abipusį ryšį bent tarp dviejų veikos dalyvių), galima priėti prie išvados, kad bendrininkavimo atveju pakanka, jog

¹⁸⁴ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“, prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/50503>

¹⁸⁵ Armanas Abramavičius et al., *supra* note 6, 158.

¹⁸⁶ Vladimir Sergeevich Komissarov et al., *Rossijskoe Ugolovnoe pravo. Obshhaja chast* [Russian criminal law. General part] (Sankt-Peterburg: Piter, 2005), 253.

bendrininkas žinotų tik apie vykdytojo nusikalstamą veiką, o kitų veikos dalyvių veiksmų (neveikimo) pobūdžio žinojimas nėra itin svarbus. Tokia išvada seka ir iš Baudžiamojo kodekso 26 straipsnio 1 dalies, pagal kurią bendrininkai atsako už vykdytojo padarytas nusikalstamas veikas, t. y. nuo vykdytojo atsakomybės priklauso ir kitų bendrininkų atsakomybė. Be to, ši nuostata suponuoja, kad užtenka to, jog bendrininkai tiesiog apskritai žinotų apie vykdytojo veiksmus, bet ne apie jo asmenį.

Panašios pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas: „[...] Pagal BK 24 str. 1 d. bendrininkavimas yra tyčinis dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių įstatymo nustatyto amžiaus asmenų dalyvavimas darant nusikalstamą veiką. Įrodinėtini subjektyvieji bendrininkavimo požymiai yra tyčia, kurios esmė yra tai, jog kiekvienas bendrininkas suvokia, kad jis dalyvauja bendrai su kitais asmenimis jam inkriminuoto nusikaltimo padaryme. Kaltininkui nebūtina žinoti visų nusikaltimo bendrininkų. Jo, kaip bendrininko, atsakomybei kilti pakanka to, kad jis suvokia, jog nusikaltimą daro bendrai su kitais asmenimis.“¹⁸⁷

Apibendrinus galima daryti išvadą, kad bendrininkavimo atveju turi būti suvokiama, vertinama ne tik savo, bet ir kitų nusikalstamos veikos dalyvių veika bei jos pasekmės. Jei bendrininkai to nesuvokia, galima kalbėti tik apie individualios nusikalstamos veikos darymą, už kurią kiekvienas atsako asmeniškai.

2.2.2. Bendrininkų tyčios valinis elementas

Mokslinėje literatūroje esti ne vienas bendrininkų tyčios valinio momento apibrėžimas.¹⁸⁸ Bet kuriuo atveju literatūroje pateiktų bendrininkų valinio tyčios momentų apibrėžimų analizė rodo, jog bendrininkaujant valinį tyčios turinį sudaro du pagrindiniai elementai: 1) bendrininko noras veikti kartu su kitais nusikalstamoje veikoje dalyvaujančiais asmenimis ir siekis sujungti savo nusikalstamas pastangas su kitų bendrininkų, dalyvaujančių toje pačioje nusikalstamoje veikoje veiksmais (neveikimu); 2) bendrų nusikalstamų padarinių siekimas ar sąmoningas leidimas tokiems padariniams atsirasti.¹⁸⁹

¹⁸⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-392/2004,“ prieiga per internetą <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/41308>

¹⁸⁸ Vieni autoriai nurodo, kad valinio momento turinys bendrininkavime charakterizuojamas noru arba sąmoningu leidimu pasiekti bendrą nusikalstamą rezultatą. Aleksej Nikolaevich Ignatov et al., *Ugolovnoe pravo Rossii: Uchebnik dlja vuzov. Tom 1. Obshhaja chast* [Criminal Law of Russia: Textbook for universities. Volume 1. General part] (Moskva: NORMA, 2005), 260. Kiti nurodo, kad valinis bendrininkų sumanymo elementas apibūdinamas siekiu visiems vieno nusikalstamos veikos rezultato arba sąmoningu jo priėmimu, arba abejingumu bendrininkų siekiamoms pasekmėms, kaip bendram rezultatui suvienijus visų pastangas. Aleksej Ivanovich Rarog et al., *supra* note 15, 202.

¹⁸⁹ Armanas Abramavičius et al., *supra* note 6, 158.

Analizuojant bendrininkų valinį tyčios elementą, neišvengiamai grįžtama prie anksčiau aptartos diskusijos, ar bendrininkavimas galimas ir netiesiogine tyčia? Būtent pirmasis valinio tyčios turinio elementas, t. y. bendrininkų ketinimas bei noras veikti kartu su kitais asmenimis vykdant nusikalstamą veiką, sąlygoja atsakymą į minėtą klausimą. Nelogiška laikytina pozicija, kai veikos dalyviai, siekdami sujungti savo individualias pastangas į bendrą visumą bei norėdami veikti išimtinai kartu, tuo pat metu šias savo pastangas nukreipia skirtingų rezultatų linkme bei lieka abejingi kitų veikos dalyvių, su kuriais sujungė savo pastangas, siekiamam rezultatui. Tokiais atvejais manytina, negalima kalbėti apie bendrininkavimą, kadangi tai bus tik kelių asmenų veikos sutapimas erdvėje ir laike, kuris nebus sujungtas vidiniais psichiniais šių asmenų santykiais.

Analizuojant objektyvius bendrininkavimo požymius, buvo akcentuota, jog vienas iš bendrininkų veikos bendrumą sąlygojančių elementų yra bendro nusikalstamo rezultato egzistavimas, be jo bendrininkavimas kaip bendra kelių asmenų veikla netenka prasmės, be jo bendrininkų ryšys tampa nereikalingas. Todėl neįsivaizduojama, kaip gali atsirasti šis objektyvusis požymis, jei jo nėra norima, t. y. nesant vidinio (psichinio) santykio su bendrais padariniais. Pripažinus netiesioginės tyčios galimumą bendrininkavimo situacijoje ir konkrečiu atveju sujungus intelektualinį ir valinį tyčios momentus gauname psichologiniu požiūriu nelogišką formulę. Iš vienos pusės bendrininkai suvokia, kad dalyvauja bendrai daromoje nusikalstamoje veikoje ir kitiems bendrininkams sudaro būtinas sąlygas padaryti nusikalstamą veiką, o iš kitos pusės nenori, kad bendrininkai padarytų šią nusikalstamą veiką.¹⁹⁰

Dėl šios priežasties bendrininkavimas nusikalstamoje veikoje galimas tik tuomet, kai visus bendrininkus sieja tiesioginė tyčia, t. y. visi bendrininkai vienodai suvokia savo veikos bendrumą ir nori bendrą tokios savo nusikalstamos veikos pasekmių.

2.3. Kiti subjektyvieji bendrininkavimo požymiai (motyvas, tikslas)

Nors bendrininkavimas subjektyviaja prasme vertinamas kaip bendras tyčinis kelių asmenų dalyvavimas, darant nusikalstamą veiką, atskirų bendrininkų motyvai ir tikslai, skirtingai nei vieninga tyčia nukreipta į veikos bendrumą, gali būti skirtingi,¹⁹¹ todėl nusikalstamos veikos baudžiamajam teisiniam vertinimui jie reikšmės neturi.¹⁹² Šie fakultatyvūs subjektyvieji požymiai gali būti reikšmingi tik individualizuojant atskirų bendrininkų bausmę.¹⁹³ Kita vertus, jei motyvas ar tikslas yra būtini nusikaltimo sudėties požymiai, visi bendrininkai privalo juos

¹⁹⁰ Aleksej Ivanovich Rarog et al., *supra* note 93, 253-254.

¹⁹¹ Armanas Abramavičius et al., *supra* note 6, 158.

¹⁹² Vytautas Piesliakas, *supra* note 7, 94.

¹⁹³ Aleksej Ivanovich Rarog et al., *supra* note 15, 203.

žinoti ir jais vadovautis. Jeigu bendrininkas vadovavosi kitais bendrai daromos nusikalstamos veikos sudėtyje nenumatytais motyvais ar tikslais, jo veiksmai negali būti kvalifikuojami pagal tą patį Baudžiamojo kodekso straipsnį ar jo dalį.¹⁹⁴

Reikia atkreipti dėmesį, jog teisinėje literatūroje nuomonės dėl bendrininkų tikslų bendrumo išsiskiria. Anksčiau pateiktoji nuomonė buvo ta, kad bendrininkų tikslai gali skirtis. Tačiau ne visi autoriai su tuo sutinka. A.P.Kozlovas nurodo, kad bendrininkų tikslai negali skirtis. Pasak šio autoriaus, bendrininkavimo situacijoje, kai siekiama nusikalstamų pasekmių, visada yra bendras rezultatas, kurio siekia visi bendrininkai, o būtent šis rezultatas ir vertintinas kaip bendras visų nusikalstamos veikos dalyvių tikslas. Visi bendrininkai turi bendrą tikslą ir jis negali būti skirtingas. Tačiau autorius pripažįsta, kad bendras tikslas gali būti tarpinis, tokiu atveju galutiniai kiekvieno bendrininkų tikslai gali išsiskirti (vienas dalyvavo nužudyme, kad atsikratytų neištikimos sutuoktinės, kitas – kad atkeršytų už dėmesio stoką, trečias – kad gautų palikimą¹⁹⁵). Jeigu bendrininkaujant buvo siekiama šalutinių rezultatų, tai bendras tikslas, kaip poreikis konkretizuoti bendrininkų veiksmus, visiškai išnyksta.¹⁹⁶

Iš esmės su tokia A. P. Kozlovo nuomone galima sutikti. Nusikalstamos veikos darymo tikslas *per se* yra idealioji kategorija – įsivaizduojamas ir mažomas veikimo rezultatas, sąlygojantis veikimo pobūdį. Tikslas (kaip subjektyvusis bendrininkavimo požymis) neatsiejamai koreliuoja su nusikalstamomis pasekmėmis (objektyviuoju bendrininkavimo požymiu) – realiąja kategorija. Todėl, jei pripažįstame, kad bendro nusikalstamo rezultato egzistavimas yra būtina bendrininkavimo sąlyga, be kurios bendra kelių asmenų veika netenka savo prasmės, manytina, reikia pripažinti, jog šio rezultato siekis (bendrininko sąmonėje įsivaizduojamas rezultatas) taip pat laikytinas bendru. Pavyzdžiui, jei A, B ir C susitaria nužudyti D, tai nesuklysimė pasakę, jog bendras A, B ir C tikslas yra D gyvybės atėmimas, o jų pasiektas bendras rezultatas – D mirtis, bet visiškai nesvarbu kokių paskatų¹⁹⁷ (dėl D turto gavimo, paveldėjimo ar dėl neapykantos D) vedini A, B ir C padarė nužudymą. Plėšimo ar vagystės atveju situacija ir panaši, jei X ir Y susitaria apiplėšti ar apvogti Z, tai tiek X, tiek Y turi tą patį tikslą, praturtėti Z sąskaita, dėl ko Z patiria žalą, tačiau ir šiuo atveju X ir Y paskatos (pavyzdžiui, pavydas, kerštas ir pan.) mums nėra svarbios.

Nors viską apibendrinus, pagal vyraujančią nuomonę doktrinoje laikoma, jog visi bendrininkai neturi remtis vienodais tikslais ir motyvais, nepaisant to, reiktų pritarti pozicijai,

¹⁹⁴ Armanas Abramavičius et al., *op. cit.*, 158.

¹⁹⁵ Manytina, jog šie pateikti pavyzdžiai kaip tikslo įvardijimas yra klaidingi. Autoriaus nuomone, A. P. Kozlovas sutapatino tikslo ir motyvo sąvokas. Pateikti pavyzdžiai apibūdina kiekvieno bendrininko paskatas, kurios laikytinos motyvu, o ne tikslu.

¹⁹⁶ Andrej Petrovich Kozlov, *supra* note 25, 157-158.

¹⁹⁷ Išskyrus atvejus, kai motyvas yra būtinas nusikaltimo sudėties požymis.

kad tik bendrininkų bendros nusikalstamos veikos motyvai gali skirtis, o tuo metu tikslas laikytinas bendru visiems bendrininkams.

IŠVADOS

1. Visi nusikalstamos veikos bendrininkai turi atitikti bendruosius nusikalstamos veikos subjekto požymius, kurie yra įtvirtinti Baudžiamojo kodekso 13 straipsnyje. Teismų praktikos bei mokslinės literatūros analizė sudaro prielaidas teigti, jog teismų praktikoje įsitvirtinusi nuostata, kuria remiantis nusikalstamos veikos vykdytojų gali būti tik tas subjektas, kuris atitinka tiek bendruosius, tiek specialiuosius požymius, yra nepagrįsta. Manytina, jog tais atvejais, kai keli asmenys kėsina į pamatines vertybes, kurios *per se* nėra kvestionuojamos ir neturėtų būti diferencijuojamos pagal svarbą, visi šie asmenys, jei bent iš dalies realizavo Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėties, saugančios šias vertybes, požymius, baudžiamąja tvarka turėtų atsakyti kaip vykdytojai, nepaisant to, ar jie turi specialaus nusikalstamos veikos subjekto požymius ar ne.
2. Kai keli asmenys bendrai padaro nusikalstamą veiką ir tik vienas iš jų atitinka nusikalstamos veikos subjekto požymius, tokio asmens įvardijimui turėtų būti vartojama ne vykdytojo sąvoka, o nusikalstamos veikos subjekto sąvoka. Kita vertus, išskyrus tarpinio vykdymo instituto reglamentavimą iš bendrininkavimo institutą reguliuojančių Baudžiamojo kodekso normų, t. y. vykdytojo sampratą reglamentuojant virš bendrininkavimą ir kitas bendrininkų rūšis įtvirtinančios Baudžiamojo kodekso normos, būtų sudaryta galimybė vykdytoją apibrėžti ir kaip individualiai, ir kaip bendrai su kitais asmenimis veikiantį asmenį.
3. Formuojamą teismų praktiką, pagal kurią nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl nusikalstamų veikų, padarytų bendrininkaujant su ikiteisminio tyrimo ar teismo proceso metu nenustatytu asmeniu, bendrininkavimo požymis eliminuojamas tik tuo atveju, kai byloje nėra duomenų, leidžiančių daryti išvadą apie kitų asmenų, dalyvavusių, darant nusikalstamą veiką, išorinius bruožus, apytikrį amžių, sąmoningumo laipsnį, nusikalstamai veikiant, galima laikyti prieštaraujančia Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 1 daliai bei Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje įtvirtintai nekaltumo prezumpcijai. Tačiau manytina, kad tokią praktiką galima pateisinti tuo, jog tam tikrais atvejais, eliminavus bendrininkavimą ir nebelikus pagrindo kaltinamąjį patraukti baudžiamojon atsakomybėn už bendrai kelių asmenų padarytą nusikalstamą veiką, būtų sudarytas pagrindas pažeisti baudžiamosios atsakomybės neišvengiamumo principą.
4. Juridinį asmenį pripažinti bendrininkavimo subjektu galima tik tuo atveju, jei įstatymo leidėjas pripažins juridinį asmenį savarankišku baudžiamosios atsakomybės subjektu.

5. Visais atvejais (išskyrus aiškų bendrininko ekscesą) visos dėl nusikalstamos veikos kilusios pasekmės (padariniai) privalo būti inkriminuojamos kiekvienam iš bendrininkų, nepriklausomai nuo kiekvieno iš jų vaidmens ir atliktų veiksmų (neveikimo) pobūdžio – visų bendrininkų veika turi būti kvalifikuojama pagal tą patį baudžiamojo įstatymo straipsnį. Bendrininkų tyčios diferenciacija negali sąlygoti skirtingų padarinių inkriminavimo.
6. Kiekvieno bendrininko veiksmai turi padėti pasiekti bendrą nusikalstamą rezultatą, tačiau ne visuomet atskiro bendrininko veiksmų neatlikimas gali lemti bendrų nusikalstamų padarinių nekilimą ar pačios nusikalstamos veikos negalimumą.
7. Bendrininkavimas galimas tik esant visų bendrininkų tiesioginei tyčiai. Nepritartina formuojamai teismų praktikai, kai bendrininkų tyčia diferencijuojama pagal bendrininkų rūšis.
8. Pagal vyraujančią nuomonę laikoma, jog visi bendrininkai neturi remtis vienodais tikslais ir motyvais, nepaisant to, manytina, kad tik bendrininkų bendros nusikalstamos veikos motyvai gali skirtis, o tuo metu tikslas laikytinas bendru visiems bendrininkams. Tokią išvadą sąlygoja tai, kad tikslas neatsiejamai koreliuoja su nusikalstamomis pasekmėmis.

Darbas baigtas: 2015 m. gruodžio 9 d.

Autorius: Ginas Augustinaitis

El. p.: ginas.augustinaitis@gmail.com

PASIŪLYMAI

1. Siūloma pakeisti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 1 dalį ir ją išdėstyti taip:

„1. Bendrininkavimas yra bendras dviejų ar daugiau tarpusavyje susitarusių pakaltinamų ir sulaukusių šio kodekso 13 straipsnyje nustatyto amžiaus asmenų, veikiančių tiesiogine tyčia, dalyvavimas darant nusikalstamą veiką.“

2. Siūloma pakeisti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 26 straipsnio 1 dalį ir ją išdėstyti taip:

„1. Bendrininkai atsako tik už tas vykdytojo padarytas nusikalstamas veikas, kurias apėmė jų tiesioginė tyčia.“

LITERATŪRA

MONOGRAFIJOS IR STRAIPSNŲ RINKINIAI

1. Abramavičius, Armanas, et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003.
2. Abramavičius, Armanas, et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
3. Avetisjan, Sergeevich Serzhik. *Souchastie v prestuplenijakh so specialnym sostavom. Monografija* [Complicity in crimes with special structure. Monograph]. Moskva: JUNITI-DANA: Zakon i pravo, 2004. Cituota iš Jakučionytė, Giedrė. “Bendrininkų rūšys ir jų atribojimo problemos Lietuvos Respublikos baudžiamojoje teisėje.” Magistro darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2008. http://vddb.library.lt/obj/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20090122_134356-39610
4. Bohlander, Michael. *Principles of German Criminal Law*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2009.
5. Girdenis, Tomas, ir Aurelijus Gutauskas, ir Pavelas Kujalis. *Baudžiamoji teisė. Metodinė priemonė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
6. Ignatov, Nikolaevich Aleksej et al. *Ugolovnoe pravo Rossii: Uchebnik dlja vuzov. Tom 1. Obshhaja chast*. Moskva: NORMA, 2005.
7. Jeferson, Michael. *Criminal law*. Harlow: PEARSON Longman, 2008.
8. Komissarov, Sergeevich Vladimir et al. *Rossijskoe Ugolovnoe pravo. Obshhaja chast* [Russian criminal law. General part]. Sankt-Peterburg: Piter, 2005.
9. Kozlov, Petrovich Andrej. *Souchastie: tradicii i realnost* [Complicity: tradition and reality]. Sankt-Peterburg: Juridichskij centr Press, 2001.
10. Piesliakas, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga*. Vilnius: Justitia, 2008.
11. Piesliakas, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2009.
12. Pradel, Jean. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001.
13. Rarog, Ivanovich Aleksej et al. *Ugolovnoe pravo Rossii. Obshhaja chast. 3-e izd.* [Russian criminal law. General part. 3rd ed.]. Moskva: Eksmo, 2009.
14. Rarog, Ivanovich Aleksej et al. *Ugolovnoe pravo. Obshhaja chast: Uchebnik. Izdanie vtoroe pererabotannoe i dopolnennoe* [Criminal law. General part: Textbook. Second edition, revised and expanded]. Moskva: INFRA-M, 2008.
15. Soloveičikas, Deividas. *Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė. Lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 2006.
16. Wessels, Johannes. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 2003.

STRAIPSNIAI IŠ KNYGŲ, MOKSLO DARBŲ RINKINIŲ IR KONFERENCIJOS MEDŽIAGOS

1. Girdenis, Tomas. "Nužudymo vienu ar keliai smūgiais kvalifikavimo problemos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje." Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai. Recenzuotų mokslinių straipsnių baudžiamosios teisės, bausmių vykdymo ir baudžiamojo proceso klausimais rinkinys*, Jonas Prapiestis et al., 187-202. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014.

MOKSLINIAI STRAIPSNIAI

1. Babachinaitė, Genovaitė. "Šiuolaikinio registruoto nusikalstamumo Lietuvoje pagrindiniai bruožai." *Jurisprudencija* 19, 4 (2012): 1620-1632.
2. Būdvytis, Giedrius. "Bendrininkų rūšys ir jų atribojimo problemos teismų praktikoje." *Socialinių mokslų studijos* 4, 2 (2012): 645-662.
3. Drakšas, Romualdas. "Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės problematika." *Teisė* 53 (2004): 68-79.
4. Gutauskas, Aurelijus. "Vykdymo eksceso problema baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje." *Jurisprudencija* 7, 85 (2006): 42-50.
5. Kačerauskas, Jonas. "Tarpinio vykdymo problema Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse." *Jurisprudencija* 53, 45 (2004): 5-13.
6. Paužaitė, Rasa. "Nusikaltimo ar nusikaltimą padariusio asmens slėpimo teisinis vertinimas." *Teisės problemos* 46, 4 (2004): 99-123.
7. Pivoriūnas, Algimantas. "Prisidėjimas prie nusikaltimo." *Teisės problemos* 2 (1996): 48-62
8. Žukovaitė, Inga. "Bendrininkavimo institutas plėšimo bylų jurisprudencijoje." *Teisė* 86 (2013): 160-173.

ELEKTRONINIAI LEIDINIAI

1. Brabyn, Janice. "Secondary Party Criminal Liability in Hong Kong." *Hong Kong Law Journal* 40, 3 (2010): 623-657. <http://goo.gl/px6Imi>
2. Davis, Beth Allison, Josh Vitullo. "Federal Criminal Conspiracy." *American Criminal Law Review* 38, 3 (2001): 777-818. <http://goo.gl/szUYpz>
3. Kadish, Sanford H. "Reckless Complicity." *Journal of Criminal Law and Criminology* 87, 2 (1997): 369-394. <http://goo.gl/gSa4F0>

4. Parsons, Simon. "Criminal liability for the act of another: accessory liability and the doctrine of joint enterprise." *The Journal of Criminal Law* 62, 4 (1998): 352-359.
<http://ssudl.solent.ac.uk/id/eprint/2073>

LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖS AKTAI IR KONSTITUCINIO TEISMO JURISPRUDENCIJA

1. "Lietuvos Respublikos Konstitucija." *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).
2. "Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas." *Valstybės žinios* 89, 2741 (2000).
3. "Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas." *Vyriausybės žinios* 18, 147 (1961).
4. "Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas." *Valstybės žinios* 37, 1341 (2002).
5. "Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. birželio 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalies 3 punkto (2008 m. birželio 12 d. redakcija), 135 straipsnio 2 dalies 3 punkto (2008 m. birželio 12 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, byla Nr. 36/2009-20/2010-4/2011-9/2011.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/380288>
6. "Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ byla Nr. 34/2008-36/2008-40/2008-1/2009-4/2009-5/2009-6/2009-7/2009-9/2009-12/2009-13/2009-14/2009-17/2009-18/2009-19/2009-20/2009-22/2009.“ Prieiga per internetą:
<http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta523/content>

LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISMŲ PRAKTIKA

1. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-316-699/2015.“ Prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1071330>
2. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-89-693/2015.“ Prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/999656>
3. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-289-693/2015.“ Prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1052967>

4. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-37-942/2015." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/993259>
5. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-163-648/2015." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/Default.aspx?id=20&item=doc&aktoid=1006667#>
6. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-363/2014." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/870905>
7. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. sausio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-2/2014." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/800981>
8. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. vasario 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-27/2014." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/803832>
9. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-268/2012." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/379647>;
10. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-303/2012." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/381530>
11. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-268/2012." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/379647>
12. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-170/2011." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/201485>
13. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-630/2011." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/332553>
14. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-279/2011." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/212479>;

15. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. spalio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-440/2010." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/175423>;
16. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-218/2009." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/138026>
17. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. sausio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-9/2009." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/92734>
18. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-274/2009." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/138022>
19. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-485/2008." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/92478>
20. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. sausio 4 d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga Nr. 2-2007." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/78539>
21. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-480/2007" Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/79037>
22. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-745/2006." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/71056>
23. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-173/2006." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/68657>
24. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/50503>
25. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. spalio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-544/2004." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/41411>;

26. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-392/2004." Prieiga per internetą <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/41308>
27. "Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. balandžio 23 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-387-495/2015." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1045340>
28. "Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. kovo 26 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-82-148/2015." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1023973>
29. "Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 12 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-54/2010." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/150380>
30. "Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. vasario 29 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-40/2008." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/84939>
31. "Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-243-579/2015." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1017624>
32. "Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. birželio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-206-361/2015." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1071256>
33. "Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. sausio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-48-557-2013." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/498983>
34. "Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-88-557-2009." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/99356>
35. "Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-405-557-2008." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/99061>
36. "Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. sausio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-1-113-2008." Prieiga per internetą <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/96832>
37. "Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-371-185-2014." Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/828597>

38. "Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-85-533-2012." Prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/364855>
39. "Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-214-53/2009." Prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/156331>

TARPTAUTINĖS SUTARTYS IR KITI DOKUMENTAI

1. „Krimināllikums.“ *Latvijas Vēstnesis* 199/200, 1260/1261 (1998). prieiga per internetą:
<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/19>
2. "The Criminal Code of Finland." *Ministry of Justice, Finland* 39/1889 (amendments up to 927/2012 included). Prieiga per internetą:
<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Reikšminiai žodžiai: bendrininkavimas, bendrininkavimo samprata, bendrininkavimo požymiai.

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjamos bendrininkavimo instituto teorinės ir praktinės problemos. Darbe analizuojami bendrininkavimo instituto objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, kurie baudžiamajame įstatyme apibrėžti tik lakoniškai, o išsamesnis jų aiškinimas paliktas teismams bei baudžiamosios teisės doktrinai. Atlikus Lietuvos ir užsienio valstybių mokslinės literatūros bei Lietuvos teismų praktikos analizę, galima teigti, jog bendrininkavimo instituto specifiškumas sąlygoja, kad šio instituto objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių aiškinimas ir taikymas teismų praktikoje ir doktrinoje yra nevienodas, o kartais net prieštaraujantis paties bendrininkavimo instituto esmei. Darbe pateikiant kompleksinę bendrininkavimo instituto sampratos ir požymių turinio analizę, identifikuojami esami instituto teisinio reguliavimo trūkumai bei praktinio taikymo spragos. Įvertinus darbe padarytas išvadas, pateikiamas pasiūlymas dėl baudžiamojo įstatymo nuostatų pakeitimo.

ANNOTATION

Key word: complicity, conception of complicity, features of complicity.

Theoretical and practical problems of complicity are being analysed in the Master's thesis. In this work the *actus reus* and *mens rea* of complicity are being analysed which are defined just laconically in the criminal law, and a more detailed explanation of them is left for criminal case law and criminal law doctrine. Having done the analysis it is possible to allege that the specificity of complicity institute condition that the interpretation of *actus reus* and *mens rea* of this institute and its application in case law and doctrine are different and sometimes even reluctant to the essence of complicity institute. In the Master's thesis existing drawbacks of law regulation and gaps of the practical application are identified by submitting complex analysis of complicity institute conception and its features content. Having evaluated conclusions a suggestion is recommended for amendments to the Criminal Code of Lithuania

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

G. Augustinaitis. Bendrininkavimo požymiai Lietuvos baudžiamojoje teisėje: teorija ir teismų praktika / Baudžiamosios teisės magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. Tomas Girdenis – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, Baudžiamosios teisės ir proceso institutas, 2015.

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjamos teorinės ir praktinės bendrininkavimo instituto problemos. Siekiant identifikuoti bendrininkavimo instituto problemas, susijusias su bendrininkavimo objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių ir juos sudarančių elementų baudžiamuoju teisiniu vertinimu, darbe nagrinėtos ir pateiktos Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamosios teisės doktrinos įžvalgos apie bendrininkavimo požymių taikymą ir supratimą. Pagrindinis darbo tikslas yra kompleksiskai išnagrinėti doktrinoje ir jurisprudencijoje nustatytus bendrininkavimo instituto požymius, jų turinį, bendrininkavimo instituto taikymo specifiką, o atsižvelgiant į tai pagrįsti arba paneigti nuostatą, jog esamas bendrininkavimo instituto teisinis reglamentavimas turi trūkumų. Remiantis teisine literatūra, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimais bei žemesnės instancijos teismų praktika, padaryta išvada, kad Baudžiamajame kodekse nustatyta bendrininkavimo samprata ir požymiai nėra tiksli ir pakankama priemonė tinkamai kelių asmenų, dalyvavusių padarant nusikalstamą veiką, veiksmų kvalifikacijai. Bendrininkavimo instituto požymių sudėtingumas ir kompleksiskumas pakankamai dažnai sąlygoja skirtingą jų supratimą, dėl ko praktiniame jo taikyme kyla nemažai teisinio vertinimo problemų.

Išnagrinėjus bendrininkavimo objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių ypatumus, teigtina, jog egzistuoja net keletas pagrindinių problemų, kai susiduriama su bendrininkavimo instituto taikymo klausimais. Pirmiausia, reikia atkreipti dėmesį, jog dar šiandien susiduriama su problema, kai bendrininkavimo instituto sąvokos ir kategorijos naudojamos net ir tais atvejais, kai bendrininkavimo nėra. Antra, teorijoje ir praktikoje dideles diskusijas kelia bendrininkavimo instituto inkriminavimas asmeniui, kai ikiteisminio tyrimo ar teismo proceso metu nebuvo identifikuoti kiti nusikalstamos veikos bendrininkai. Analizuojant subjektyviuosius bendrininkavimo požymius didžiausias dėmesys skirtas problemai, ar bendrininkavimas įmanomas ir esant bendrininkų netiesioginiai tyčiai. Išanalizavus mokslinę literatūrą bei teismų praktiką, galiausiai padaryta išvada, jog bendrininkavimas iš esmės galimas tik esant tiesioginei bendrininkų tyčiai. Tokia išvada priimta dėl to, kad neįsivaizduojama, kaip bendrininkai gali suvokti, kad dalyvauja bendrai daromoje nusikalstamoje veikoje ir kitiems bendrininkams sudaro būtinas sąlygas padaryti nusikalstamą veiką, tačiau tuo pat metu gali nenorėti, kad bendrininkai

padarytų šią nusikalstamą veiką. Galiausiai, atsižvelgiant į kylančias problemas, darbe pateikiamas Baudžiamojo kodekso 24 straipsnio 1 dalies pakeitimo projektas.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA (SUMMARY)

G. Augustinaitis. Features of Complicity in Criminal law of Lithuania: Theory and Judicial practice / Master's Thesis on Criminal Law. Academic supervisor – Assoc. prof. dr. Tomas Girdenis – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Institute of Criminal Law and Procedure, 2015.

Theoretic and practical problems of complicity institute are being analysed in this Master's Thesis. In order to identify problems of complicity institute related to *actus reus* and *mens rea* of complicity and elements that combine penal legal assessment in this thesis there are scrutinised and presented Lithuania's and foreign countries criminal law doctrine insight about complicity and its features application and understanding. The aim of this paper is to investigate features of the complicity institute, established in doctrine and jurisprudence, their content, complicity institute application specifics and according to the results, support or rebut a position that current legal regulations of complicity institute is flawed. Based on legal literature and judiciary practice, was made a conclusion that concept of complicity and its features set in the Criminal Code of Lithuania is not an accurate and sufficient measure to adequately qualify actions of subjects, who participated in the criminal activity. Features of complicity institute intricacy and complexity quite often condition their distinct understanding. Due to this fact, in its practical application arise a number of legal assessment issues.

After analysing *actus reus* and *mens rea* of complicity peculiarity, it could be stated that there are some major problems when confronting with complicity institute application issues. First of all, it is necessary to note that even nowadays we encounter with the problem when conception and categories of complicity are being used even in cases, when there is no complicity. Second, in theory and in practice high debate raises complicity institute's incrimination to the person, when in pre-trial proceedings or in judicial process other accomplices were not identified. While analysing *mens rea* ultimate focus was designed to the problem whether complicity could possibly exist containing accomplices' *dolus eventualis*. After conducting an analysis on scientific literature and judiciary practice, the ultimate conclusion has been made that substantially, complicity is possible only with the direct intent. This conclusion was reached due to the fact that it is inconceivable how accomplices can comprehend that they take part in collaborative criminal offence and create the necessary conditions for committing criminal offence to the other accomplices, but at the same time do not approve that their accomplices execute it. Lastly, considering the rising issues, the 1st part amendment project of the 24th and 26th articles of the Criminal Code of Lithuania is provided in the thesis.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2015-12-09

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Teisės fakulteto, Baudžiamosios teisės ir proceso instituto, Baudžiamosios teisės ir kriminologijos programos studentas, Ginas Augustinaitis patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas tema „Bendrininkavimo požymiai Lietuvos baudžiamojoje teisėje: teorija ir teismų praktika“

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą, studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)